

ॐ

श्रीमद् बुद्धिसागर सूरेश्वरजी ग्रंथमाला ग्रन्थांक ९९.

महामहोपाध्यायजी

श्रीमद् यशोविजयजी जीवन (निबंध).

रचयिता, शास्त्रविशारद योगनिष्ठ जैनाचार्य
श्रीमद् बुद्धिसागर सूरेश्वरजी.

उपाधी प्रसिद्ध करनार,
श्री अध्यात्मज्ञानप्रसारक मंडल.
डा. वकील शा. मोहनदास हॉमियंटलार्ड,
मु. पादरा.

द्वितीयावृत्ति.

* * *

प्रति १०००.

वि. सं. १९८१.

ई. सं. १९२५.

किं. ८-८-०.

અમદાવાદ.

શ્રી " ડાયમંડ જ્યુવેલી " પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
પરીખ દેવીદાસ હંગનલાલે છાપ્યું.

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડળ તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી શ્રીમદ્ જુદ્ધિસાગરચરિત્ર ગ્રંથમાળાના ગ્રંથાંક ૯૯ તરીકે શ્રીમદ્ યશોવિજય જીવનચરિત્ર (નિબંધ) પ્રકટ કરવામાં આવે છે.

પૂજ્ય ચરિત્ર મહારાજ વિં સં ૧૯૬૮માં પાદરા મુકામે પધાર્યા ત્યારે વડોદરા ખાતે શ્રી ચોથી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ભરાવાને થોડોજ વખત બાકી હતો. આ વખતે શ્રીમાન્ સંપતરાવ ગાયકવાડે ગુરૂ મહારાજની પાસે તે સાહિત્ય પરિષદમાં પધારવા માટે તથા કાંઈક લાપાસાહિત્ય પ્રસાદીની માંગણી કરવાથી ગુરૂ મહારાજે તત્કાલ, આ જીવન ચરિત્ર તૈયાર કર્યું. જૈનકોમમાં પૂર્વે મહાન્ આચાર્યો થઈ ગયા છે કે જોમણે ધર્મ અને લક્ષિતાનાં પુસ્તકો આલેખી તેમાં મહાન્ રસ સાગરો રેહ્યા છે. શ્રીમદ્ યશોવિજયજી મહારાજ એક મહાન્ વિદ્વાન, કવિવર પંડિત, લાપાં તથા ચમત્કારિક કવિ થઈ ગયા છે. સાક્ષાત્ સરસ્વતીનંદન જેવા આ મહાન્ પુરંધરનું જીવનચરિત્ર વાંચતાં વાંચકને

અધ્યાત્મજ્ઞાન, અનુભવજ્ઞાન, વૈરાગ્ય, આદિ સાથે ઉત્કૃષ્ટ
કાવ્ય તથા લેખનશક્તિનો અભાવ સદૃશ આવશે.

આ જીવન ચરિત્ર ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદે છપાવેલ
પ્રથમ તેની માંગણી થવાથી બહોળો ફેલાવો કરવાના ઉદ્દેશથી
પુનઃ છપાવી તેની ૧૬૫૦૦૦૦ પ્રકૃતિ કરવાનું યોગ્ય ધાર્યું છે.
અને તે પ્રમાણે આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. ગુજરાત-
સાહિત્યના ઉપાસકો આ સુંદર જ્ઞાનરસસાગર મંથનમાં
યોગ્ય રીતે દત્તચિત્ત રહેશે તો લેખક અને પ્રકટ કર્તાનાં
અમનું સાક્ષ્ય ગણાશે.

આ અંથ પ્રકાશનમાં અમદાવાદ નિવાસી ઝવેરી ચંદુ-
લાલ ગોકળલાલના સુપુત્ર ઝવેરી લાલલાલ ચંદુલાલ વિં
એ તેમનાં માતૃશ્રી શ્રીવિકાળાધીધીરજીના સ્મરણાર્થે રૂપીઆ
બસો મદદ તરીકે આપ્યા છે. તે માટે તેમનો ધન્યવાદ પૂ-
ર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

પાદરા.
વિ. સં. ૧૯૮૧ના
ચૈત્ર વદિ ૧૧

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડળ.
હા. વકીલ મોહનલાલ હિમચંદ.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયના નિબંધની પ્રસ્તાવના.

વિક્રમ સંવત ૧૯૬૮ ના માંગશર માસમાં મુંબાઈથી વિહાર કયો અને ત્યાંથી દમણ, વલ્લસાડ થઈ સુરત આવવાનું થયું અને ત્યાં પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી વિગેરેના મેળાપ થયો ને ત્યાંથી સાયણ, અંકલેશ્વર થઈ ઝગડીયા તીર્થમાં જવાનું થયું અને ત્યાં સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી બિરાજમાન હતા તેમની સાથે જૈનસંઘની ઉન્નતિ અને વાર્તામાનિક જૈન પ્રગતિનાં કર્તવ્યો સંબંધી અનેક પ્રકારની વાટાઘાટ ચાલી. ત્યાંથી શુક્લતીર્થમાં જવાનું થયું અને મહાદેવના ઓટલા ઉપર રાત્રે રહેવાનું થયું. સાથે મુનિ શ્રીવૃદ્ધિસાગરજી, હેતુમુનિજી વિગેરે સાધુઓ હતા. શુક્લતીર્થમાં રાત્રે બ્રાહ્મણોને ઉપદેશ આપ્યો, ત્યાંથી નિકારા, જનોર, પાંક્તેજ, મિયાગામ, કરજણ થઈ ઇટોલા આવવાનું થયું અને ઇટોલામાં સ્થાનકવાસી સાધુઓના ઉપાશ્રયમાં ઉતરવાનું થયું અને ત્યાં દરિયાપરી સંઘાડના સાધુઓ સાથે આગમોના જ્ઞાનની ગોષ્ઠી ચાલી અને તેથી તેઓને ઘણો રસ પડ્યો અને ત્યાંથી વિહાર કંરીને દરાપરામાં આવવાનું થયું, અને દ્રાગણ માસમાં

પાદરામાં આવવાનું થયું. અને ત્યાં વકીલ મોહનલાલ હિ-
મચંદ તથા શા. માણેકલાલ વરજીવન તથા પ્રેમચંદ દલસુખ
તથા મંગળભાઈ લક્ષ્મીચંદ તથા ભાઈલાલ ચુનીલાલ વિગેરે
આવકેના આગ્રહથી ત્યાં વિશેષાવશ્યક શાસ્ત્રમાંથી મતિજ્ઞાન
શ્રુતજ્ઞાન—અવધિજ્ઞાનનો અધિકાર પૂર્ણ વાંચ્યો અને તેથી
પાદરાના આવકેને સારો ખોધ થયો. વડોદરામાં ગુજ-
રાતી સાહિત્ય પરિષદ ભરાવાની હતી અને તેમાં ગુજ-
રાતી ભાષામાં જૈનમુનિયોના નિબંધોની આવશ્યકતા
જણાઈ, અને શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ સરકારના
સહોદર શ્રીમંત સંપતરાવ ગાયકવાડે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિ-
ષદમાં પધારવા માટે વિનંતિ કરી અને કોઈ જૈનાચાર્ય કે
જેમણે ગુજરાતી ભાષામાં ગ્રંથો લખ્યા હોય તેમના સંગંધી
નિબંધ માગ્યો. તેથી અમોએ શ્રીમદ્ યશોવિજય ઉપાધ્યાય
કે જેમણે સંસ્કૃત વિગેરેના સો ઉપરાંત ગ્રંથો લખ્યા છે
અને તે મહાન વિદ્વાન વાચક થઈ ગયા છે તેમનો નિ-
બંધ લખવાનો વિચાર કર્યો અને પાદરાના સંઘના આગે-
વાનોને તે પસંદ પડ્યો. અમોએ નિબંધ લખીને પૂર્ણ કર્યો.
ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના આગેવાનોનો ઘણો આગ્રહ
છતાં પણ ત્યાં ન જઈ શકવાનાં કેટલાંક કારણો હોવાથી

અમેએ પાદરાના સુશ્રાવક વડીલ ત્રિભોવનદાસ દલપત-
લાઈને તે નિબંધ વાંચવા માટે પરિપક્વમાં મોકલ્યા. તેમણે
પરિપક્વના દરાવેલા ટાઇમે તે નિબંધ વાંચ્યો, તેથી
પરિપક્વમાં આવેલા વિદ્વાનોનાં મન રાજી થયાં અને પરિપક્વ
તરફથી તે નિબંધ છપાઇ પ્રસિદ્ધ થયો પણ જૈનકામમાં
તેનો બહોળો ફેલાવો, થોડી નકલોના કારણે થઇ શક્યો નહિ.
તેથી વિક્રમ સંવત્ ૧૯૮૦ની સાલમાં અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસા-
રક મંડળના આગેવાનોની વિનંતિ થઇ કે તે નિબંધ ફરીથી
છપાવાની જરૂર છે. આપની હયાતીમાં તે નિબંધ બીજી-
વાર છપાય તો ભૂલચૂક રહે નહીં અને જૈન કામ ઉપા-
ધ્યાયજીને સારી રીતે જોળખી શકે, તેઓની વિનંતિ ધ્યાનમાં
લેઈને આ નિબંધ બીજીવાર મંડળે છપાવ્યો, તેનાં કર્મ અમેએ
યથામતિશક્તિથી સુધાર્યાં છે અને તેમાં જે કંઈ ભૂલચૂક
રહી ગઇ હોય તો જૈન વિદ્વાનો સુધારણા કરશે એવી આ-
શા રાખું છું. ઉપાધ્યાયજીના જીવનચરિત્ર સંબંધમાં
લવિષ્યમાં વધુ અજવાળું પડશે. તેમનું જીવન ચરિત્ર લખ-
વાનાં કેટલાક સાધનો હાલ જે અનુપલબ્ધ હોય તે લવિ-
ષ્યમાં મળે એવી આશા રહે છે અને તેમના રચેલા ગ્રંથો
ગ્રંથોની કેટલાક અંધારામાં રહેલા હોય તે પણ મળી આવે

એવી આશા રહે છે. ઉપાધ્યાયજીનું આંતરિક આધ્યાત્મિક
 આત્મજીવન ચીતરવું તે તો તેમના જેવાજ આત્માથી બની
 શકે, બાકી મારાથી તો વિહાર ગ્રંથ લખાણ વિગેરે મોટી
 બાબતોનું આલેખન થઈ શકે, ઉપાધ્યાયજી તે કાળના મહાન
 યુગ પ્રધાન, લેખક, વક્તા, ધર્મસુધારક, ધર્મરક્ષક, જૈનધર્મો-
 દ્વારકે, મહાત્યાગી પુરૂષ હતા. શ્રીમદ્ આનંદધનજી અને તેમની
 મુલાકાત થઈ હતી અને શ્રીમદ્ આનંદધનજીની પાસેથી
 તેમણે અધ્યાત્મજ્ઞાન સંબંધી ઘણો અનુભવ મેળવ્યો હોય
 એમ લાગે છે. ઉપાધ્યાયજીએ જૈન યતિઓમાં પેઢેલો
 શિથિલાચાર દૂર કરવા માટે ગ્રંથોથી અને ઉપદેશથી ઘણો
 પ્રયત્ન કર્યો છે—શ્રીમદ્ આનંદધનજી મહાઅધ્યાત્મજ્ઞાની
 મહાત્મા હતા. તે દરિયામાં પાંદડાની પેઢે તેમજ નાવની
 પેઢે તરી શકે એવા હતા. તેમણે ઉપદેશ વિગેરે આપવાની
 પ્રવૃત્તિ ઘણી ઝાઝી સેવી હતી. શ્રીમદ્ આનંદધનજી ઘણી
 નિવૃત્તિ ધારણ કરનારા હતા અને ઘણે ભાગે ઉપદેશાદિક
 પ્રવૃત્તિ માર્ગમાં પડતા નહોતા. એમને નિવૃત્તિ ઘણી પસંદ
 હતી તેથી તે ગુફા, નિર્જનસ્થાન અને નિરૂપાધિક સ્થાનો-
 માં રહેતા હતા, બહાર પરિચયમાં વિશેષ આવતા નહોતા,
 તેથી તે આત્માની નિર્વિકલ્પ દશામાં ઘણું જીવન ગાળતા હતા.

અને શ્રીમદ્. ઉપાધ્યાયજી તો યોતાના આત્માના હિતની સાથે, જૈનકામને સુધારવાનું કાર્ય કરતા હતા. જૈનોને દરરોજ પ્રતિબોધ દેતા હતા. અનેક પ્રકારના ંથો લખતા હતા. તે વખતના આચાર્યોની સાથે પણ શિથિલતા નિવારણ માટે ઘણી સુપ્રવૃત્તિ-સેવતા હતા. તેથી તેઓ સેવા-ભક્તિ માર્ગમાં ઘણા આગળ વધ્યા હતા, શ્રી હરિ-ભદ્રચરિ પાછળ તેઓ જૈન કામમાં મહાન જ્ઞાની તરીકે પ્રસિદ્ધ થયાં છે. તેથી તે સંસાર સમુદ્રમાં અન્ય જીવોને તારવાને માટે આગબોટની ઉપમાને ધારણ કરતા હતા. પોતાની પાછળ તેઓ અન્યોને સંસાર સમુદ્રને તરવા માટે અનેક ંથો રૂપ વડાણોને બનાવી મૂકી ગયા છે-તેમાં બેસીને અનેક ભવ્ય જીવો આ સંસાર રૂપ સમુદ્રને ઉતરવા સમર્થ થાય છે, શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી જ્ઞાની, યોગી, કર્મયોગી, તથા સેવાભક્તિમાં ઘણા આગળ વંધેલા મહાભક્ત જીનોપાસક હતા, મહોપદેશક હતા. તે કાળમાં અને હાલ વર્તમાનમાં તે મહાપુરૂષ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીને ધર્મના વાદવિવાદો કરવા પડતા હતા, અને તે પ્રતિપક્ષીઓને ઉત્તર આપવા વિગેરે ચર્ચાની પ્રવૃત્તિ સેવતા હતા, પણ જેમ જેમ વૃદ્ધ થતા ગયા તેમ તેમ અધ્યાત્મજ્ઞાન તરફ ધણું

વળવા લાગ્યા, અને સિદ્ધપુર, નીકારા, શુકલતીર્થ વિગેરે સર-
 સ્વતી નર્મદાનદીના કાંઠાનાં શાન્તસ્થાનોમાં ઘણું રહેવા લાગ્યા.
 છેવટે ડભોઇમાં વિ. સં. (૧૭૪૬?) દેહોત્સર્ગ કરી દેવલોકમાં
 પ્રધાર્યા. તેમણે શ્રીમદ્ આનંદધનજીની પેઠે ઝેડલી નિવૃત્તિ
 સેવી હોત તો જૈનધર્મના સંરક્ષક સ્ત્રીમર જેવા મહાન, અન્યોને
 માટે થઇ શકત નહીં પણ દરેક મહાપુરુષના માર્ગન્યારા
 હોય છે. કોઇ બિલકુલ અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં મશગુલ રહે છે,
 કોઇ ગીતાર્થ થઇને ધર્મનું રક્ષણ કરે છે, અને લેખકની
 તથા વક્તાની પ્રવૃત્તિને સેવે છે. કેટલાક માત્ર પોતાના આ-
 ત્માનું હિત કરવા ચારિત્રજ પાળી શકે છે પણ વ્યાખ્યાના
 દિ પ્રવૃત્તિ માર્ગને સેવતા નથી. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયના જી-
 વનમાંથી અનેક દષ્ટિયોથી અનેક રીતનું શીખવાનું મળે છે.
 તેમના જીવનમાંથી જ્ઞાની ધ્યાનયોગી તથા ચારિત્રી થવાનું
 શિક્ષણ મળે છે. ગુરુપરંપરાદિ ધર્મશાસ્ત્રોના મંતવ્યોનું,
 સેવા-ભક્તિ માર્ગનું તથા ધર્મરક્ષક થવામાં આત્માર્પણ
 કરવાનું પણ ઉત્તમ શિક્ષણ મળે છે. જે મનુષ્ય જે દષ્ટિથી
 તેમને વાંચે છે તે દષ્ટિનો અનુસારે તેમને મેળવી શકે છે.
 શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીને તેમના ખનાવેલા સર્વ ગ્રંથના વાંચનથી
 ઝાળખી શકાય છે. કારણ કે તેમાંથી ઘણું શીખવાનું

મળે છે પણ ગુણાનુરાગ દૃષ્ટિથી વાંચવામાં આવે તોજા ઉપાધ્યાયજી અધ્યાત્મજ્ઞાન સંબંધી ઘણું લખે છે, અને વિશ્વજ્ઞોકને અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે ખાસ ઇસારો કરે છે તથા વ્યવહારમાં અને નિશ્ચયમાં સ્થિર થઇ પ્રવર્તિ અન્યને પણ તે માર્ગે દોરે છે. પોતે ગુરુકુળ વાસી હતા. તેમણે જે જે કહ્યું છે તે તેમના જમાનાની દૃષ્ટિને આગળ કરીને અને તેમની અપેક્ષા સમજીને વાંચવામાં આવે તો તેમને લોકો સારી રીતે જાણણી શકે. તેમનામાંથી ઘણા ગુણો લેઇ શકે, એમ માફ નહીં મનતઃ છે તે વાંચકો ધ્યાનમાં લેશે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ આત્મકલ્યાણ થવાના અનેક માર્ગો બતાવ્યા છે. તેમના સર્વગ્રંથોમાં અધ્યાત્મસાર અને હેવટનો જ્ઞાનસાર એ જે ગ્રંથ આખી દુનિયાના લોકોને મોક્ષ માર્ગમાં સંચરવાને માટે ઘણા ઉપયોગી થઇ પડ્યા છે, અને ભવિષ્યમાં ઘણા ઉપયોગી થઇ પડશે, એવું માફ મનતઃ છે. ઉપાધ્યાયજીના સંબંધમાં અનેક વિદ્વાન લેખકો અનેક દૃષ્ટિબિંદુથી તેમનું જીવન ચરિત્ર લખે તોપણ તેમનું આધ્યાત્મિકજીવન તો પૂરું લખી શકાય તેમ નથી છતાં લેખકો તેમના જીવન સંબંધી તથા તેમના શાસ્ત્રજ્ઞાન સંબંધી લખી જગત આગળ પ્રકાશ

પાડે તો તેથી વાંચકોને નવુંનવું જાણવાનું અને લેવાનું
મળશે. આવી દષ્ટિ ધ્યાનમાં રાખીને જીવન ચરિત્ર લખ-
વામે તેર વર્ષ પહેલાં મેં અતિસંક્ષેપથી અલ્પ પ્રયાસ કર્યો
હતો તે આ નિબંધ વાંચવાથી માલુમ પડશે. ઉપાધ્યાયજી-
નો નિબંધ લખતાં જૈનશાસ્ત્ર જીનાજી વિરૂદ્ધ જે કંઈ
સખાયું હોય તેની સંધ આગળ માંથી માગું છું અને
હંસદષ્ટિથી સજ્જનો સત્ય ગ્રહણ કરે એમ ઇચ્છું છું.

ઉપાધ્યાય નિબંધ સમાપ્ત થતાં છેવટે શ્રીમદ્ ઉપા-
ધ્યાયકૃત સંયમખત્રિશી છપાવવામાં આવી છે તેમાંથી
વાંચકો, ગુરુગમપૂર્વક જ્ઞાન સંયમ મેળવશે એમ ઇચ્છું છું.

इत्येवं ॐ अहं महावीर शान्तिः ३

મુ. વિજાપુર.
વિ. ૧૯૮૧
ચૈત્ર વદિ ૮ ગુરુવાર.
(ગુજરાત)

લેખક બુદ્ધિસાગર સૂરિ.

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળ તરફથી
શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીવન્યમાળામાં
પ્રગટ થયેલા ગ્રન્થો.

ગ્રંથાંક

પૃષ્ઠ

કિંમત.

૧ ક. ભજન સંગ્રહ ભાગ ૧ ભો. ૨૦૦ ૦—૮—૦

* ૧ અધ્યાત્મ વ્યાખ્યાનમાળા. ૨૦૬ ૦—૪—૦

* ૨ ભજનસંગ્રહ ભાગ ૨ ભો. ૩૩૬ ૦—૮—૦

* ૩ ભજનસંગ્રહ ભાગ ૩ ભો. ૨૧૫ ૦—૮—૦

* ૪ સંભાષિતનક વિવેચન. ૬૧૨ ૦—૮—૦

૫ અનુભવપદ્ધિશ્રી. ૨૪૮ ૦—૮—૦

૬ આત્મપ્રદીપ. ૩૧૬ ૦—૮—૦

* ૭ ભજનસંગ્રહ ભાગ ૪ ભો. ૩૦૪ ૦—૮—૦

૮ પરમાત્મદર્શન, ૪૦૦ ૦—૧૨—૦

* ૯ પરમાત્મજ્યોતિ. ૫૦૦ ૦—૧૨—૦

* ૧૦ તત્ત્વચિદ્ર. ૫૦૦ ૦—૧૨—૦

* ૧૧ શુદ્ધાનુરાગ. (આવૃત્તિ બીજી) ૨૪ ૦—૧—૦

* ૧૨-૧૩. ભજનસંગ્રહ ભાગ ૫ ભો. ૧૬૦ ૦—૬—૦

તથા નાનદીપિકા.

૧૪	તીર્થયાત્રાનું વિમાન (આ. ખીજી)	૬૪	૦—૨—૦
૧૫	અધ્યાત્મભજનસંગ્રહ	૧૯૦	૦—૬—૦
૧૬	ગુરુબોધ.	૧૭૪	૦—૮—૦
* ૧૭	તત્ત્વજ્ઞાનદીપિકા	૧૨૪	૦—૬—૦
૧૮	ગદ્યંલીસંગ્રહ ભા. ૧	૧૧૨	૦—૩—૦
* ૧૯-૨૦	શ્રાવકધર્મસ્વરૂપ ભાગ ૧-૨ (આવૃત્તિ ત્રીજી)	૪૦-૪૦	૦—૧—૦
* ૨૧	ભજનપદસંગ્રહ ભાગ ૬ ઠો.	૨૦૮	૦—૧૨—૦
૨૨	વચનામૃત.	૮૩૦	૦—૧૪—૦
૨૩	યોગદીપક.	૩૦૮	૦—૧૪—૦
૨૪	જૈન ઐતિહાસિક રામમાળા.	૪૦૮	૧—૦—૦
* ૨૫	આનન્દધનપદ (૧૦૮)	૮૦૮	૨—૦—૦
	ભાવાર્થ સંગ્રહ		
* ૨૬	અધ્યાત્મશાન્તિ (આ. ખીજી)	૧૩૨	૦—૩—૦
૨૭	કાવ્યસંગ્રહ ભાગ ૭ મો.	૧૫૬	૦—૮—૦
* ૨૮	જૈનધર્મની પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્થિતિ.	૯૬	૦—૨—૦
* ૨૯	કુમારપાળ (હિંદી)	૨૮૭	૦—૬—૦
* ૩૦	થી ૪-૩૪ સુખસાગર ગુરુગીતા	૩૦૦	૦—૪—૦

૩૫	પદ્મવ્યવિચાર.	૨૪૦	૦—૪—૦
૩૬	વિગ્નપુરવૃત્તાંત.	૯૦	૦—૪—૦
૩૭	સાખરમતીકાવ્ય.	૧૯૬	૦—૬—૦
૩૮	પ્રતિસાપાલન.	૧૧૦	૦—૫—૦
✽	૩૯-૪૦-૪૧ જૈનગચ્છમતપ્રબંધ, સંધપ્રગતિ, જૈનગીતા.	૩૦૪	૧—૦—૦
૪૨	જૈનધાતુપ્રતિમા લેખસંગ્રહ ભા. ૧	૩૨૫	૧—૦—૦
૪૩	મિત્રમૈત્રી.		૦—૮—૦
✽	૪૪ શિષ્યોપનિષદ.	૪૮	૦—૨—૦
	૪૫ જૈનોપનિષદ.	૪૮	૦—૨—૦
	૪૬-૪૭ ધાર્મિક ગદ્યસંગ્રહ તથા સદુપદેશ ભાગ ૧ લો.	૬૭૬	૩—૦—૦
	૪૮ લજ્જનસંગ્રહ ભા. ૮	૬૭૬	૩—૦—૦
✽	૪૯ શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર ભા. ૧	૧૦૨૮	૨—૦—૦
	૫૦ દર્મયોગ.	૧૦૧૨	૩—૦—૦
	૫૧ આત્મતત્ત્વદર્શન	૧૧૨	૦—૧૦—૦
	૫૨ ભારતસહકારશિક્ષણ કાવ્ય	૧૬૮	૦—૧૦—૦
	૫૩ શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર ભા. ૨	૧૨૦૦	૩—૮—૦

૫૪ ગાંધી સંગ્રહ લા. ૨	૧૩૦	૦—૪—૦
૫૫ કર્મ પ્રકૃતિટીકાલાપાંતર	૮૦૦	૩—૦—૦
૫૬ ગુરુગીત ગાંધીસંગ્રહ.	૧૯૦	૦—૧૨—૦
૫૭-૫૮ આગમસાર અને અધ્યાત્મગીતા.	૪૭૦	૦—૬—૦
૫૯ દેવવંદન સ્તુતિ રતવન સંગ્રહ.	૧૭૫	૦—૪—૦
૬૦ પૂજાસંગ્રહ લા. ૧ લો.	૪૧૬	૧—૦—૦
૬૧ ભજનપદસંગ્રહ લા. ૯	૫૮૦	૧—૮—૦
૬૨ ભજનપદસંગ્રહ લા. ૧૦	૨૦૦	૧—૦—૦
૬૩ પત્રસદુપદેશ લા. ૨	૫૭૫	૧—૮—૦
૬૪ ધાતુપ્રતિભાલેખ સંગ્રહ લા. ૨	૨૨૫	૧—૦—૦
૬૫ જૈનદષ્ટિએ ઇશાવાચ્યોપનિષદ ભાવાર્થવિવેચન.	૩૬૦	૧—૦—૦
૬૬ પૂજાસંગ્રહ લા. ૧-૨	૪૧૫	૨—૦—૦
૬૭ સ્નાત્રપૂજા. (બુદ્ધિસાગરસૂરિકૃત)		૦—૨—૦
૬૮ શ્રીમદ્ દેવચંદ્રા અને તેમનું જીવનચરિત્ર.	૩૨	૦—૪—૦

સંસ્કૃત ગ્રંથો.

૬૯-૭૨ શુદ્ધોપયોગ વિં		
સંસ્કૃત ગ્રંથ ૪	૧૮૦	૦-૧૨-૦
૭૩-૭૭ સંઘકર્તવ્ય વિં		
સંસ્કૃત ગ્રંથ ૫	૧૬૮	૦-૧૨-૦
૭૮ લાલાલજીપતરાય અને જૈનધર્મ	૧૦૦	૦-૪-૦
૭૯ ચિન્તામણિ	૧૨૦	૦-૪-૦
૮૦-૮૧ જૈનધર્મ અને ખ્રીસ્તિધર્મનો		
મુકાબલો તથા જૈનખ્રીસ્તિ મંવાદ ૨૨૦	૧-૦-૦	
૮૨ સત્યસ્વરૂપ	૨૦૦	૦-૧૨-૦
૮૩ ધ્યાનવિચાર	૬૬	૧૦-૮-૦
૮૪ આત્મશક્તિપ્રકાશ	૧૪૦	૦-૪-૦
૮૫ ક્ષમાપના	૮૦	૦-૩-૦
૮૬ આત્મદર્શન	૧૫૦	૦-૪-૦
૮૭ જૈન ધાર્મિક શેઠા સમાધાન	૫૫	૦-૨-૦
૮૮ કન્યાવિક્રયનિબંધ	૨૨૦	૦-૮-૦
૮૯ આત્મશિક્ષાલાવનાપ્રકાશ	૧૧૫	૦-૪-૦
૯૦ આત્મપ્રકાશ.	૫૬૫	૧-૮-૦
૯૧ શોકવિનાશક (ગુજરાતી)	૮૦	૮-૧-૦

૯૨ થી ૯૭-તત્ત્વવિચાર વિગ્નસંસ્કૃત

ગ્રંથો. ૨૦૫ ૧—૦—૦

૯૮ જૈનમૂલમાં મૂર્તિપૂજા ૫૬ ૦—૩—૦

૯૯ શ્રીમદ્ધયશોવિજયજી જીવનચરિત્ર. ૨૧૦ ૦—૮—૦

૧૦૦ ભજનસંગ્રહ ભા. ૧૧ ૨૧૦ ૦—૧૨—૦

૧૦૧ ભજનસંગ્રહ ભા. ૧ (ગોથા
આવૃત્તિ) ૨૦૫ ૦—૮—૦

૧૦૨ મોહું વિજયપુર વૃત્તાંત

* આ નિશાનીવાળા ગ્રંથો શીલકમાં નથી.

પુસ્તકો મળવાનાં કેકાણાં:—

૧ વકીલ શા. મોહનલાલ હિમચંદ પાદરા. (ગુજરાત).

૨ શા. આત્મારામ ખેમચંદ મુ. સાણંદ (જિલ્લો અમદાવાદ).

૩ ભાંખરીયા શા. મોહનલાલ નગીનદાસ ૧૯૨-૯૪,
બજારગેટ કોટ—મુંબઈ.

૪ શેઠ નગીનદાસ રાયચંદ ભાંખરીયા મહેસાણા.

૫ શેઠ ચંદુલાલ ગોકળદાસ, વિજયપુર જૈનજ્ઞાનમંદિર.

૬ બુકસેલર મેઘજી હીરજી પાયધુની—મુંબઈ.

૭ શા. રતિલાલ કેશવલાલ, મુ. પ્રાંતીજ.

૮ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ મંડળ, મુ. પેથાપુર

સાગરગચ્છ હિપાશ્રય.

મહામહોપાધ્યાય નાયકવિશ્વારૂપ જૈન મહાકવિ

“ઉપાધ્યાય શ્રીમદ્ યશોવિજયજી.”

તેમનું જીવન અને તેમનું ગુજરાતી સાહિત્ય.

(લેખક:-યોગનિંદ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી.)

“તુજ મુજ રીઝની રીત, ખટપટ એહ ખરીરી;

“લટપટ નાવે કામ, ખટપટ ભાંજ પરીરી. ૧-

“મદ્દિનાથ તુજ રીત, જન રીઝે ન હુએરી;

“દોય રીઝણને ઉપાય, સાહમું કાંઈ ન બુએરી. ૨-

“દુરાધ્ય છે લોક, સહુને સમ ન થરીરી;

“એક દુદવાએ ગાઠ, એક જો બોલે હસીરી. ૩-

“લોક લોકોત્તર વાત, રીઝવે દોય બુધરી;

“તાત ચક્રધર પૂજ્ય, ચિન્તા એહ દુધરી. ૪-

“રીઝવે એક સાંઈ, લોક તે વાત ઠરેરી;

“ધી નયવિજય મુશિધ્ય, જોડજ ચિત્ત ધરેરી. ૫-

શ્રીમદ્ યશોવિજયજીવિત શ્રી મહિનાથ સ્તવન.

આ મહાયુરૂષના જીવન ચરિત્રની રૂપરેખા તે-

ઓના ગ્રન્થોમાં તેઓએ કાઢેલા

સામાન્ય દિગ્દર્શન.

વાણીના ઉદ્ગારથી દોરી શકાય

શ્રીમદ્દુર્ગ જીવન ચરિત્ર

છે. આ શ્વેતામ્બર જૈન ધર્મના

જાણવાનાં સાધન.

મહાન ઉપદેષ્ટા અને જન ધર્મ-

રક્ષક ગીતાર્થ મુનિવર હતા.

આ મહાયુરૂષનો જન્મ ગુર્જર દેશમાં અમદાવાદમાં

વિક્રમ સંવત્ ૧૭ સત્તરમા સૈકામાં થયો હતો એમ

કેટલીક કિંવદન્તીઓથી તથા કેટલાક અનુમાનોથી

કહી શકાય છે. આ જૈન તત્ત્વજ્ઞાની મહાન કવિનું

ચરિત્ર કોઈ ઠેકાણેથી જોઈએ તેવા રૂપમાં લખેલું ઉપ-

લબ્ધ થતું નથી. તેમના સમાનકાલીન પન્થાસ સત્ય

વિજયજી, વાચક વિનયવિજયજી, માનવિજયજી વગેરે

સમર્થ વિદ્વાનો હતા, તેમ છતાં તેમનું જીવનચરિત્ર

કોઈએ સાહિત્યમાં જળવાઈ રહે એવા પ્રયત્ન તરીકે

રચ્યું હોય એમ અદ્યપિ પર્યન્ત નિર્ણય થયો નથી.

જૈન દર્શનના મહાત્માઓમાં પોતાનું ચરિત્ર પોતાની મેળે તે વખતે આત્મપ્રશંસાદિ કેટલાંક કારણોથી નહિ લખવાની પ્રણાલિકા હોવાથી તેઓના જીવન ચરિત્રની હકીકત તેમના શ્રીમુખથી વા લેખિનીથી કંથ પ્રગટી શકે ? તેઓ આચાર્ય પરંપરાની પાટ ઉપર થયા હોત તો કેટલીક હકીકત પદ પરંપર થનાર આચાર્યોની પેઠે જાણી શકાત. તેમના શિષ્યો જ્ઞાની આદિ થયા હોત તો તેઓએ પોતાના ગુરુનું જીવન ચરિત્ર લખ્યું હોત પણ તેમ દેખવામાં આવતું નથી. પૂર્વાચાર્યોની પાછળ થનાર તેમના શિષ્યો વા તેમના ગુણાનુરાગીઓ પૂર્વાચાર્યોનું ઐતિહાસિક મુદ્દાઓ આદિથી મિશ્ર જીવન-ચરિત્ર લખી શકે છે. તેમના રચિત બાધખંડન, પ્રતિમાશતક, અને બત્તીસા બત્તીસી વગેરે ગ્રન્થોની પ્રશસ્તિથી કેટલુંક જીવનચરિત્ર જાણી શકાય તેમ છે. તેમના સંસ્કૃત ભાષામય ગ્રન્થો વા ગુર્જર ભાષાના ગ્રન્થોથી તેમના હૃદય વિચારોના અવલોકનદ્વારા આચાર-આદિ બાહ્યચરિત્ર અને તે પ્રસંગના બનાવોને આલેખી

શકાય, પણ તેવી રીતે જીવનચરિત્રનું આલેખન કરતાં તેમના ગ્રન્થોનું ઘણું પરિશીલન કરવું જોઈએ.

શ્રીમદ્દનો જન્મ સત્તરમા સૈકામાં થયો હતો.
વિ. સંવત ૧૬૭૦ પૂર્વે તેમનો

શ્રીમદ્દનો જન્મ. સ્થળ જન્મ હોય એમ અનુમાન
અને સાલ. કરી શકાય છે. અધ્યાત્મ મત

પરીક્ષા ગ્રંથમાં તેમણે પાર્શ્વ-

નાથને નમસ્કાર કરી વિજયદેવ સૂરિને પણ મંગલા-
ચરણમાં નમસ્કાર કર્યો છે. તેમણે જો શ્રી વિજયદેવ
સૂરિના ધર્મ રાજ્યમાં તે ગ્રંથ બનાવ્યો હોય તો તે-
મનો જન્મ વિ.સં. લગભગ ૧૬૬૩ માં થયો જોઈએ.

ઉપાધ્યાયજીએ જે આચાર્યના રાજ્યમાં ગ્રંથ બનાવ્યા
છે, તે આચાર્યનું નામ તેમના ગ્રંથમાં છેવટે લખ્યું છે
ઈત્યાદિ કારણોથી ઉપર્યુક્ત અનુમાન કરી શકાય છે.
આ પ્રમાણે જો અનુમાન બંધ બેસતું હોય તો તેમના
શરીર ત્યાગ સમયે તેમની ઉંમર ૮૨ વર્ષની થઈ
શકે, અને ૧૯ વર્ષની ઉંમરે દિગંબરીઓના સામે

જવાબ તરીકે તે ગ્રંથ બનાવ્યો હોય એમ કહી શકાય. કદાપિ ઉપરનો નિયમ કે ગ્રંથ બનાવતી વખતે જે સૂરિ હોય તેનું નામ નહિ લખતાં અન્ય સૂરિનું પણ મંગલાચરણ કરી શકાય એવી તે સમયની પ્રદ્ધતિ હોય તો શ્રી વિજયસિંહસૂરિના વખતમાં તે ગ્રંથ રચેલો હોય એમ અનુમાન કરી શકાય. ગમે તેમ હોય પણ જન્મ તો તેમનો વિ. સંવત્ ૧૬૭૦ લગભગમાં થયો હોય એમ અનેક દલીલોથી સિદ્ધ થાય છે. તેમની ભાષા ગુજરાતી જન્મનીજ હોય એમ ઉચ્ચ સંસ્કારિત ગુર્જર ભાષાના શબ્દો આદિવડે અનુમાન થવાથી તેઓ ગુર્જર દેશમાં જન્મ્યા હોય એમ લાગે છે. તેમની ગુર્જર ભાષામાં કેટલાક મારવાડી ભાષાના શબ્દો દેખાય છે તેનું કારણ એ છે કે તેઓ મારવાડ દેશમાં વિચર્યા હતા; તેથી જે દેશમાં વિચર્યા હોય તે દેશની ભાષાના કેટલાક શબ્દોની સંમિશ્રતા ગુર્જર ભાષામાં થાય એમ બનવા યોગ્ય છે. આ પૂજ્ય કવિનો વિહાર ગુર્જર દેશમાં વિશેષ હતો. આ મહાન

મુનિવરનો સ્વર્ગવાસ વિ. સંવત ૧૭૪૫ના માગશર સુદિ
એકાદશીના રોજ નામદાર ગાયકવાડ સરકારના રાજ્યના
ઉલોધ ગામમાં થયો હતો. ઉલોધ ગામની દક્ષિણ
દિશાએ તળાવ પાસે તેમની દેરી છે. અનેક મુનિ-
વરો અને શ્રાવકો તેમની પાઠકાનાં દર્શન કરવા માટે
ઉલોધ ગામે જાય છે. તેમણે વિ. સંવત ૧૭૪૪ ની સાલનું
છેલ્લું ચોમાસું સુરતમાં કર્યું હતું; ત્યાંથી ચોમાસું
ઉતર્યા બાદ ભરૂચ, નીકેરા, અને શીનોર થઈ ઉલોધ
આવ્યા હશે અને મૌન એકાદશી કરવાને માટે ત્યાંના
જેનોના આગ્રહથી ત્યાં રહ્યા હશે. ઉલોધમાં સાગરગ-
ચ્છના યતિયો ઘણા રહેતા હતા, ત્યાં સાગરગચ્છના
યતિયોની ઘણી દેહેરીઓ છે.

તેઓ જાતે ઓસવાળ હતા. તેમની બાલ્યાવસ્થામાં
તેમના પિતાશ્રી મૃત્યુ પામ્યા
હતા, અને તેમનાં માતૃશ્રી
વિધવા થયાં હતાં. લવિષ્યમાં
તેઓ એક મહાન ચમત્કારિક

શ્રીમદ્દની બાલ્યાવસ્થા
અને
અદ્ભૂત સ્મરણશક્તિ.

મહાત્મા નીવડવાના એવાં ચિન્હો
 તેમનામાં બાલ્યાવસ્થાથીજ માલુમ પડતાં હતાં. તેમનાં
 માતૃશ્રીને દરરોજ ગુરૂની પાસે જઈને ઉપાશ્રયમાં
 “ ભક્તામર સ્તોત્ર ” સાંભળવાનો નિયમ હતો. ચો-
 માસના એક દિવસમાં ઘણા વરસાદની હેલી થવાથી
 તેમજ પોતાનું શરીર નરમ હોવાથી ગુરૂ પાસે જઈ
 ભક્તામર સ્તોત્ર સાંભળી શક્યાં નહિ. એમનો નિયમ
 એવો હતો કે ભક્તામર સ્તોત્ર સાંભળ્યા સિવાય
 ભોજન લેવું નહિ; તેથી ઉપરના કારણથી ત્રણ દિવ-
 સના ઉપવાસ થયા. યશોવિજયજીનું તે વખતનું સાંસા-
 રિક નામ જશે હતું, અને તેમની ઉંમર આ પ્રસંગે
 ૭ વર્ષની હતી. ચોથા દિવસે જશાએ પોતાની માતૃ-
 શ્રીને પૂછ્યું કે હે માતૃશ્રી ! તમે કેમ બે ત્રણ દિવ-
 સથી ખાતાં નથી ? માતાએ જવાબ આપ્યો કે હે
 પુત્ર ! હું ભક્તામર સ્તોત્ર સાંભળ્યા સિવાય ભોજન
 લેતી નથી. જશાએ વિનયથી કહ્યું કે તમારી ઈચ્છા
 હોય તો હું તમને ભક્તામર સ્તોત્ર સંભળાવું. માતા

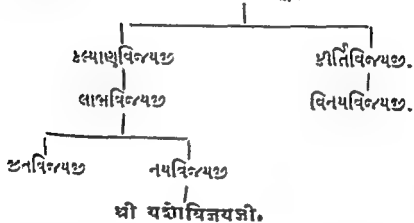
આશ્ચર્ય પામી બોલ્યાં કે તને ક્યાંથી લક્ષ્મીભર
સ્તોત્ર આવડે ? પુત્રે કહ્યું કે હે માતૃશ્રી ! તમે મને
તમારી સાથે ગુરૂની પાસે ઉપાશ્રયમાં દર્શન કરવાને
તેણી ગયાં હતાં તે વખતે મેં પણ લક્ષ્મીભર સ્તોત્ર
સંભળ્યું હતું તે મને યાદ રહ્યું છે. માતાએ સંભળા-
વવાનું કહ્યાથી પુત્રે લક્ષ્મીભર સ્તોત્ર સંપૂર્ણ અને એક
પણ ભૂલ સિવાય સંભળાવ્યું, તેથી માતાને બહુ
આનંદ થયો અને ભોજન કર્યું. ત્રણ ચાર દિવસ સુધી
લક્ષ્મીભર સ્તોત્ર, પુત્રની પાસેથી સંભળ્યું. વરસાદની
હેઠી સમાપ્ત થતાં શરીર આરોગ્ય થવાથી જશાનાં
માતૃશ્રી, ગુરૂની પાસે ઉપાશ્રયમાં લક્ષ્મીભર સ્તોત્ર સાં-
ભળવા ગયાં. ગુરૂએ પૂછ્યું કે હે સુશ્રાવિકા ! તને
લક્ષ્મીભર સ્તોત્ર સંભળ્યા વિના સાત દિવસના ઉપ-
વાસ થયા હશે. શ્રાવિકાએ બે હાથ ભેડીને કહ્યું કે
આપના પસાયથી મેં લક્ષ્મીભર સ્તોત્ર મારા પુત્રના
મુખેથી સંભળ્યું છે. ગુરૂ આશ્ચર્ય પામ્યા અને પૂછ્યું
કે તારો પુત્ર શી રીતે લક્ષ્મીભર સ્તોત્ર સંભળાવી

શક્યો ? શ્રાવિકાએ કહ્યું કે હે શુર મહારાજ ! આપની
 પાસે એક દિવસ હું તે પુત્રને દર્શન કરાવવા તેણી
 લાવી હતી, તે વખતે આપ લકતામર સ્તોત્ર બોલતા
 હતા, તે તેને યાદ રહ્યું હતું, તેથી તેણે મને સંભ-
 બાવ્યું. શુરએ તેણીના ૭ વર્ષની ઉંમરના પુત્ર જશાને
 બોલાવ્યો અને તેની સ્મરણશક્તિ જોઈ બહુ આશ્ચર્ય
 પામ્યા. તેને ઠેલકુંક પૂછ્યું અને તેના પ્રત્યુત્તર તેમને
 સંતોષકારક મળવાથી શુર બહુ ખુશી થયા. પુત્ર અને
 માતા ઘેર ગયા બાદ શુરના મનમાં એક વિચાર સ્ફુરી
 આવ્યો કે જો આ પુત્ર હીક્ષા લે તો જૈનધર્મનો
 ઉદ્ધાર કરી શકે. શુર કે જેમનું નામ શ્રી નયવિજ-
 યજી હતું, તેમણે શહેરના આગેવાન જૈનોને એકઠા
 કર્યાં, અને પોતાનો વિચાર પ્રદર્શિત કર્યો. આગેવાન
 જૈનોનું મંડળ જશાની માતાની પાસે ગયું અને કહ્યું
 કે હે શ્રાવિકા ! તારો પુત્ર બહુ બુદ્ધિશાળી છે. આવી
 બાલ્યાવસ્થાથી ધર્મશાસ્ત્રો અને સાપાશાસ્ત્રો અવ્યાસ
 કર્યો તો સવિધ્યામાં એક મહાત્મા જૈન ધર્મોદ્ધારક પ્રભા-

વક થશે, અને તત્ત્વવેત્તા થશે. ગૃહસ્થાવાસમાં રહેશે તો
 અલ્પ જીવોને ઉપકાર કરી શકશે અને પોતાના ગુણોનો
 લાભ આપવાને માટે સાધુના જીવનની પેઠે સ્વતંત્ર
 પ્રયત્ન કરી શકશે નહિ. આવા એક પુત્રને જૈન
 ધર્મના ઉદ્ધારને માટે અને આખા જગતના ભલાને
 માટે પ્રહ્લ્લચર્ય આશ્રમમાં સદાકાળ રહે એવી દીક્ષા
 અપાવવી એ તમારા નામને અમર કરવા જેવું સુકૃત્ય
 છે. તમારા પુત્રને ગુરૂને સોંપવા માટે સંઘ વિનંતિ
 કરે છે તે સ્વીકારશો. પુત્રની માતા અત્યંત હર્ષાચ-
 માન થઈ અને તેને હર્ષાશ્રુ આવ્યાં, અને સંઘને કહેવા
 + લાગી કે જેને તીર્થંકરો પણ નમસ્કાર કરે છે એવો
 શ્રી સંઘ મારી પાસે પુત્રરત્નની માગણી કરે છે, અને
 તે જગતના ભલાને માટે મહા પ્રભાવક થશે તો આના
 કરતાં અન્ય કાંઈ મને રૂઢું જણાતું નથી, માટે મારા
 પુત્રને હું સંઘને સોંપુ છું. સાત ઘર વચ્ચે એકનો
 એક પુત્ર હોવા છતાં પણ માતાએ જૈનધર્મના ઉદ્ધારને
 માટે ગુરૂને સોંપ્યો, અને તે જગાએ દીક્ષા અંગીકાર કરી.

કચ પદ્મપરંપરામાં શ્રીમદે
દીક્ષા અંગીકાર કરી.

શ્રી દીરવિનયસૂરિ.

શ્રી મહાવીર પ્રભુની પદ્મપરંપરાએ ચાલતા આવેલા
તપામંદ્રમાં ભારતમાં પ્રખ્યાત અઠ્ઠણર બાદશાહને
ઉપદેશ દેનાર શ્રી દીરવિનયસૂરિ થયા. શ્રી દીરવિ-
નયસૂરિના શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી કલ્યાણવિનયગણિ,
તેમના મુખ્ય શિષ્ય શ્રી લાભવિનયગણિ, તેમના મુખ્ય
શિષ્ય શ્રી અતવિનયગણિ, તેમના ગુરુભાતા શ્રી નય-

વિજયગણિ, અને તેમના શિષ્ય તપાગચ્છ ગગનમણિ
શ્રી યશોવિજયજી થયા.

શ્રીમદ્ આનન્દધનજી, જ્ઞાનવિમલસૂરિ, ઉદયરત્ન,
માનવિજય ઉપાધ્યાય, જિન-
શ્રીમદના સમાનકાલીન જૈન વિજય, શ્રીમદ્ વિનયવિજય,
સાક્ષર મુનિવરો. જયસોમ ઉપાધ્યાય, સકલચ-
ન્દ્ર અને મોહનવિજય વગેરે
ગુર્જર ભાષાપોષક સાક્ષર મુનિઓ પ્રવર્તતા હતા. શ્રી-
મદના સમાનકાલીન કોઈ પણ વિદ્વાન તેમના ગ્રન્થો
સંબંધી ચર્ચા કરી હોય એવું જણાતું નથી.

શ્રીમદે ખાલ્યાવસ્થામાં પ્રદ્યારી દશામાં દીક્ષા
અંગીકાર કરી હતી. શ્રી સત્ય-
શ્રીમદ્દેનો કાશીમાં વિ- વિજય પન્ન્યાસ કે જેના યોગે
ઘાસ્યાસ પીતવસ્ત્રદ્વારા ક્રિયોદ્ધાર થએલો
હતો તે, તથા શ્રી વિનયવિ-
જય ઉપાધ્યાય, અને આનન્દધનજી સમકાલીન હતા.
તેમના વખતમાં શ્રી વિજયદેવસૂરિ, વિજયસિંહસૂરિ,

અને વિજયપ્રભસૂરિ, હતા, એમ તત્કૃત ગ્રન્થોથી પરવાર થાય છે. તેમના ગુરૂ નયવિજયલ્લ અમદાવાદમાં વિશેષ રહેતા હતા. જાદ્યાવસ્થામાંજ તેમણે તથા શ્રી વિનય-વિજયલ્લએ જૈન ધર્મનાં ઘણાં શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો. તે જાન્નેની અપૂર્વ બુદ્ધિનું અવલોકન કરીને તે જાન્નેને વ્યાકરણ અને ન્યાયનો પરિપૂર્ણ અભ્યાસ માટે ઠાંશી-માં કરવા મોકલાવ્યા. તે વખતે સંસ્કૃત ભાષાવિદ્યાની પીઠિકાભૂત ઠાંશી હતું. તે જાન્નેએ પ્રાદ્યલ્લ વિદ્યાની પાસે અધ્યયન શરૂ કર્યું. શ્રી વિનયવિજયલ્લએ વ્યાકરણનો મુખ્ય વિષય લીધો અને ન્યાયના વિષયને ગૌણપણે ગ્રહણ કર્યો. શ્રીમદ્ યશોવિજયલ્લએ ન્યાયના વિષયનું મુખ્યપણે અધ્યયન કર્યું; અને વ્યાકરણ સાહિત્યનું ગૌણપણે ગ્રહણ કર્યું. તે જાન્નેએ જાર વપ પચન્ત શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરીને અપૂર્વ વિદ્વતા પ્રાપ્ત કરી. તેમનો વિદ્યાગુરૂ પ્રાદ્યલ્લ, જૈનધર્મનો દ્વેષી છતાં, વિનયાદિથી તેને પ્રસન્ન કરીને તે પછી તેઓએ ગુરૂને સંતોષ-પૂર્વક વિદ્યા ગ્રહણ કરી. તેમના ઉપર અધ્યાપક વિદ્યા-

ગુરૂને અપૂર્વ પ્રેમ થયો અને તેથી તેણે ધર્મને હૃદયથી સર્વ
 વિદ્યા શીખવી. તેમના ગુરૂ અધ્યાપકની પાસે એક
 અપૂર્વ ગ્રંથ હતો, તે ગ્રંથ કોઈને તે યતાવતા નહોતા,
 શ્રી યશોવિજયજીએ અને વિનયવિજયજીએ પ્રસંગ
 પામીને અર્ધ અર્ધ ગ્રંથ જોઈ મુખે કરી, ધર્મને
 લેગા મળી ઉતારી તેને પૂર્ણ કર્યો. પ્રસંગોપાત્ત તે
 વાત પોતાના અધ્યાપકને જણાવીને માફી માગી, અને
 તેમની પ્રીતિ સંપાદન કરવાપૂર્વક પોતાની સ્મરણશ-
 ક્તિનો અપૂર્વ ખ્યાલ ગુરૂને દર્શાવી આપ્યો. તે વખ-
 તમાં કાશીમાં એક મહાન વિદ્વાન દક્ષિણાત્ય પંડિત
 આવ્યો અને તેણે ઘણી સલાઓ જીતી લીધી. આવા
 પ્રસંગે અધ્યાપક ગુરૂની આજ્ઞા માગીને યશોવિજયજીએ
 કાશીના પંડિતોની શોભાના રક્ષણાર્થે દક્ષિણાત્ય પંડિ-
 તની સાથે વાદવિવાદ કર્યો અને તેને જીતી લીધો; તેથી
 કાશીના પંડિતોએ પ્રસન્ન થઈને તેમને “ન્યાયવિશારદ”
 ની પદવી અર્પી. કાશીમાં તેમણે અનેક શાસ્ત્રોનું
 અધ્યયન કર્યું.

એક દિવસે શ્રીમદ્ના મનમાં સરસ્વતી દેવતાને
 પ્રત્યક્ષ કરવાનો વિચાર સ્ફુરી
 શ્રીમદ્ને સરસ્વતી દેવતાએ આવ્યો. તેમણે એકવીસ દિવસ
 આશાનું દર્શન આપ્યું. પર્યન્ત પેકાર ણીજપૂર્વક સરસ્વતી
 મંત્રનો જાપ કર્યો. એકવીસમા
 દિવસની રાત્રીમાં સરસ્વતી આજ્ઞાત આવ્યાં. યથોચિત્ત-
 થને વર માગવાનું કહ્યું. યથોચિત્તથાએ જૈનધર્મના
 ઉદ્ધારાર્થે શાસ્ત્રો રચવામાં અદ્વાયતા માગી. સરસ્વતીએ
 તે પ્રમાણે થાઓ એમ કહ્યું અને અન્તરધાન થઈ ગયાં.
 આ વાત તેમના રચેલા જંજીરવામીના રાસમાંના મંગ.
 સરસ્વતીના હુકામાંથી નીકળી આવે છે, તે હુકા અત્ર
 તખવામાં આવે છે:—

હાંસા.

મનદ્ર આર દયા કરો, આપો વચન મુરંગ;
 તું તુડી મુજ ઉપરે, જાપ કરત ઉપગંગ. ૧
 નહં કાવ્યનો તે તદા, રીધો વર અભિરામ;
 જાપા પદ્ય કરી દરપનરૂ-ગાખા અમ પરિણામ. ૨

હે માત નચાવે કુકવિ, તુજ ઉઠર ભરણુને કાજ;
હું તો સદ્ગુણ પદે, ઠવી પૂણું મત લાજ. ૩

ભાવાર્થ:—કાશીમાં ગંગા નદીના કાંઠા ઉપર મેં
તારૂ અરાધન કર્યું અને તે વખતે તેં સાક્ષાત્ આ-
વીને મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈને તર્કકાવ્યનો સુંદર વર
આપ્યો. હે માતરૂ ! તને કુકવિઓ પેટ ભરવાને માટે
ગમે તેની ખોટી સ્તુતિઓ કરીને અને જગતની અવ-
નતિ જેવાં અને જેમાં અશુભ વિચારો રહ્યા છે, એવાં
કાવ્ય કરીને ત્હને નચાવે છે. હું તો તને સદ્ગુણમય
કાવ્યો ળનાવીને તેમાં સ્થાપન કરીશ માટે લલ્લમ
ન પામ !

આ વાક્યો આ ઉત્તમ મુનિવરના મુખમાંથી
નીકળે છે તેથી તેમને સરસ્વતીએ સાક્ષાત્ આવીને
વરદાન આપ્યું હતું એમ સિદ્ધ થાય છે. એમના
અન્યો વાંચતાંજ તેમાં દૈવી ચમત્કાર માલુમ પડી
આવે છે.

ન્યાયશાસ્ત્ર સંબંધી શ્રીમદે એકસો અથો રચ્યા.
અન્યમતના વિક્ષાનોએ “ન્યાય-

કાશીમાંથી શ્રીમદ્ને
વિદાર.

વિશારદ '૧' એવું બિરૂદ તેમને
આપ્યું. આ બીના જેન તર્કન

ભાષા અન્યની પ્રશસ્તિ ઉપરથી

માલુમ પડે છે. કાશીમાં પૂર્ણ વિદ્યતા સંપ્રાપ્ત કર્યા
પછી તેઓ ત્યાંથી નીકળ્યા. તેમણે નીકળતી વખતે
અધ્યાપક પ્રાણીય ગુરુને કહ્યું હતું કે આપને કદી
મારી જરૂર પડે તો ગુર્જર દેશમાં મને મળશે. ગુર્જર
દેશમાં આવતાં પહેલાં તેમણે આગ્રા વગેરે નગરોનું
અવલોકન કર્યું હતું. ગદાધર નામનો એક પંડિત કે જે
મહાન નૈયાયિક હતો, તેની શ્રીમદ્ ઉંચે વિજય પર
પ્રીતિ હતી. જેસલમેરનો જ્ઞાનલંકાર તેમણે દેખ્યો
હતો. સમંતભદ્રગણિકૃત તત્ત્વાર્થસૂત્રપર ગંધહસ્તિ
મહાભાષ્ય પણ તેમણે તે પ્રદેશમાં જા અન્યત્ર
જ્ઞાનલંકારમાંથી દેખ્યું હોય એવું તેમણે આપેલી ગંધ-
હસ્તિ મહાભાષ્યની સાક્ષીઓ ઉપરથી માલુમ પડે
છે. હાલ તે ગ્રંથ દેખાવામાં આવતો નથી. કલ્યાંટક
દેશમાં તામિલ ભાષામાં તે ગ્રંથ હયાતી લોગવે છે.

એમ કટલાક દિગમ્બરીઓ તરફથી સાંભળવામાં આવ્યું છે. મારવાડમાં વિહાર કરીને તેઓએ ગુર્જર દેશ પ્રતિ વિહાર કર્યો. મધ્ય હિંદુસ્તાનમાં દિગંબરોનું પ્રબળ હતું. તેમણે દિગમ્બરોને દિક્ષપટ ચોરાંશી બોલ અને અધ્યાત્મમતપરીક્ષા વગેરે ગ્રંથો લખીને સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો હતો. તેમના સમયમાં જૈન ધર્મમાં ઘણા પંથો ઉભા થયા હતા. દિગંબરોમાંથી પણ તેરાપન્થી અને સમયસારીઆ નામના મત નીકળ્યા હતા. પ્રતિભોત્થાપક અને કડવા પન્થ વગેરે મતો તે વખતમાં વિદ્યમાન હતા. તપાગચ્છના આચાર્યો પણ સાગરગચ્છના આચાર્યોની સાથે વિવાદમાં ઉતરતા હતા. તે વખતની પૂર્વ લગલગમાં થયેલા શાન્તિદાસ શેઠ સાગરગચ્છના આચાર્યની સ્થાપના કરનાર મુખ્ય શ્રાવક હતા. વિજયદેવસૂરિની પાછળ થનાર શિષ્યોમાં આચાર્યને પદે સ્થાપન કરવાની બાબતમાં મત ભેદ પડ્યો. શ્રીસત્યવિજય પન્થાસે વિજયેસિ હસૂરિની આજ્ઞા સ્વીકારી હતી, અને પાછળથી વિજયપ્રભસૂરિની

આજ્ઞા સ્વીકારી હતી એમ કેટલાંક અનુમાનોથી અંબ-
 મોંઘાય છે. શ્રી.પં.સત્યવિજયના નિર્વાણરાસમાં શ્રી વિજ-
 યપ્રભસૂરિની આજ્ઞામાં તે હતાં એમ લખ્યું છે. શ્રી ઉવ-
 યશોવિજયજીએ અધ્યાત્મમતપરીક્ષા રચવાના સમયમાં
 વિજયદેવસૂરિની આજ્ઞા ધારી હતી, અને પાછળથી
 શ્રી વિજયસિંહસૂરિ તથા વિજયપ્રભસૂરિની આજ્ઞા
 સ્વીકારી હતી.

તેમના વખતમાં જ્ઞાનનો ઉદય દેખાતો હતો, પણ
 ક્રિયારૂપ આરિત્ર માર્ગમાં શિથિ-
 શ્રીમદ્દના વખતમાં લતા દેખાતી હતી. તેમણે સત્ય-
 ધર્મની સ્થિતિ વિજય પન્ન્યોસની સાથે ક્રિયોદ્ધાર
 કર્યો હતો એમ સાંભળવામાં આ-
 વ્યું છે. પણ તેના ચોક્કસ પુરાવા હજી પ્રાપ્ત થયા નથી.
 તેમણે પ્રથમ શ્રી સત્યવિજયજીનો તથા જ્ઞાનવિમલજીનો
 પક્ષ લેઈ ઉત્કૃષ્ટાચાર માર્ગની પરંપરા કરી હતી, અને
 તેથી આચાર્યને પણ ઘણું વેઠવું પડ્યું હતું એમ કેટ-
 લીક કહેણીઓથી જાણવામાં આવ્યું છે. શ્રીવિજયપ્રભ-

સૂરિએ કેટલાકના આગ્રહથી ઉં યશોવિજયજીની પંડિ-
તાઈને અવલોકી તેમને ઉપાધ્યાય પદવી આપી હતી.
તેમને કઈ સાલમાં ઉપાધ્યાય પદવી આપી તે ચોક્કસ
જણાતું નથી.

એક સમયે શ્રીમદ્ ઉં યશોવિજયજી પાટણથી
વિહાર કરી અમદાવાદમાં આવ્યા તે
ઉં શ્રીયશોવિજયજીની વખતે, અમદાવાદમાં માનવિજયજી
વ્યાખ્યાનકળા અને ઉપાધ્યાયનું વ્યાખ્યાન વખણાતું
ઉં માનવિજયની હતું. શ્રી યશોવિજય ઉપાધ્યાયના
વ્યાખ્યાનકળા. વ્યાખ્યાનના શ્રોતાઓ કરતાં ઉં
શ્રી માનવિજયના વ્યાખ્યાનમાં
શ્રોતાઓ પાંચ છ ગણા વધારે થતા હતા. ઉપાધ્યાય શ્રી
યશોવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં એક હજાર મનુષ્યો થતાં
હતાં અને ઉં શ્રીમાનવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં પાંચ છ
હજાર મનુષ્યો ભેગા થતા હતા. શ્રી ઉં યશોવિજયજીનું
વ્યાખ્યાન દ્રવ્યાનુયોગની પ્રજ્ઞાભય હોવાથી ઘણા-
ઓને ઘણું સૂક્ષ્મ પડતું હતું. તેમજ ઉં યશોવિજયજી

કરતાં ઉપદેશ આપવાની શેલી શ્રી માનવિજયજીની
 ઘણી આકર્ષક હતી. એક વખત ઉપાધ્યાયના મનમાં
 વિચાર આવ્યો કે શું મારા કરતાં ઉંમાનવિજયજી વ-
 ધારે વિદ્વાન છે કે જેથી તેમની સભામાં ઘણા જૈનોની
 ઠઠ ભરાય છે, આ બાબતનો નિશ્ચય કરવાને તેઓ
 પોતે ઉંમાનવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં ગયા. શ્રી ઉં
 માનવિજયજીએ તેમને બહુ માન આપી બેસાડ્યા, અને
 આવવાનું કારણ પુછ્યું. ઉપાધ્યાયે પોતાનો અભિપ્રાય
 દર્શાવ્યો, શ્રીમાનવિજયજીએ કહ્યું કે હું તમારા જેટલો
 વિદ્વાન નથી તોપણ ઉપાધ્યાયના આગ્રહથી ઉંમાનવિજ-
 યજીએ વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું. માનવિજયજીની ઔપદેશિક
 કળાથી ઉપાધ્યાય પ્રસન્ન થયા અને ઉંમાનવિજયજીની
 પ્રશંસા કરી. આ કહેણી ઉપરથી ઉપાધ્યાયના હૃદયમાં
 ઉદારભાવ અને લઘુતા ડેટલી હતી તે વાત વાંચકોના
 અભિપ્રાય ઉપર મૂકીએ છીએ. પ્રતિમા ઉત્થાપક ડુંઢ-
 ડેના આમા તેમણે જળરી બાથ લીધી હતી અને
 તેમણે પ્રતિમાશતક વગેરે સંસ્કૃતગ્રંથોમાં પ્રતિ-

માની સારી રીતે સ્થાપના કરી છે. ગુર્જર ભાષાના સાઠાત્રણસે ગાથાના સ્તવનમાં તેમજ એક સજ્જન્યમાં પ્રતિમા માનવાના આગમોના ઉલ્લેખો દર્શાવ્યા છે. તે વખતમાં પ્રવર્તતા યતિયોના શિથિલાચારનું ખંડન કરવાનેમાટે તેમણે જખરી બાથ ભીડી હતી, તેથી યતિયોએ તેમને અમદાવાદના એક ઉપાશ્રયમાં ગોંધી રાખ્યા હતા. આવી કિંવદન્તીમાં કેટલો સાર છે તે વાંચકો વિચારી લેશે. તેઓ એક વખત ગોધાએ ગયા હતા, ત્યાં તેમણે સમુદ્ર દેખ્યો, સમુદ્ર અને વહાણ દેખીને તેમના મનમાં સમુદ્ર વહાણ સંવાદ રચવાનું સ્ફુરી આવ્યાથી સમુદ્ર વહાણ સંવાદ નામનો વિનોદમય ગ્રન્થ ગુર્જર ભાષામાં રચ્યો. તેમણે લીંબડીના રહીશ દોશી મેઘજી વગેરેને ગુર્જર ભાષામાં પ્રતિબોધ દેવાના માટે વીરસ્તુતિ હુંડીરૂપ, ૧૫૦ ગાથાનું સ્તવન બનાવ્યું હતું.

અનેક મતવાદીઓની શંકાઓનું સમાધાન થાય તેવું ગુર્જર ભાષામાં સાઠાત્રણસે ગાથાનું સ્તવન બનાવ્યું

૦યું. તેમજ શ્રી સીમંધરપ્રભુને સ્તુતિ કરીને એકાન્ત
 વ્યવહાર અને એકાન્ત નિશ્ચય મતવાળા યતિયો વગેરે
 રેને ગુર્જર ભાષામાં, પ્રતિબોધ દેવામાટે સવાસો ગાથાનું
 સ્તવન બનાવ્યું. તે સ્તવનો પર પં ૦ પદ્યવિન્યયજીએ
 ટોળા પૂરેલો છે. સાડાત્રણસેં ગાથાના સ્તવન પર જ્ઞાન-
 વિમળસૂરિએ ટોળા પૂર્યો છે. એક લહીયાના મુખથી
 સાંભળવામાં આવ્યું છે કે અમદાવાદમાં વિમળના
 ઉપાશ્રયમાં જ્ઞાનવિમળસૂરિએ તેમના અન્યોપર પૂરેલા
 ટોળાના સુડતાલીસ અન્ય છે. આ વાતમાં પરિપૂર્ણ
 સત્યતા લાગતી નથી.

શ્રી સત્યવિન્યય પન્થાસની સાથે તેમણે ઉપદેશ-
 વડે ક્રિયોદ્ધાર કર્યો હતો એમ કિંવદન્તીથી જાણવામાં
 આવ્યું છે. તેમના ઉપર હુંદકો તથા શિથિલ યતિયો
 દેખ કરતા હતા અને યતિયો તરફથી ઘણી ઉપાધિ
 થતી હતી.

ઉપાધ્યાયના સ્તવન વગેરે ગુર્જર ભાષાના અન્યોનો
 ફેલાવો દેખીને કેટલાક ધર્મીજી યતિયો તથા સ્થા-

નકવાસીઓ કહેવા લાગ્યા કે ઉપાધ્યાય તો રાસડા
 બેઠી જાણે છે. ઈર્ધ્યાળુઓનાં આવાં વચનોથી શ્રી ઉ-
 પાધ્યાયે દ્રવ્યગુણપર્યાયનો રાસ યનાવીને પોતાની અ-
 પૂર્વ વિદ્વત્તા દેખાડી.

એક વખત તેઓ ગુરૂની સાથે અમદાવાદમાં
 પ્રતિક્રમણ કરતા હતા. શ્રાવકોએ લગવતી સૂત્રની
 સંજ્ઞા સાંભળાવવાને માટે ઉપાધ્યાયને આદેશ આ-
 મવા ગુરૂને વિજ્ઞપ્તિ કરી. ઉપાધ્યાયને લગવતીની
 સંજ્ઞા આવડતી નહોતી, તેથી મૌન રહ્યા. શ્રાવ-
 કોએ સ્થૂલ બુદ્ધિથી ઉપાધ્યાયને કહ્યું કે તમે કાશીમાં
 જઈને શું લાણી આવ્યા? ખીજા દિવસે ઉપાધ્યાયે,
 લગવતી સૂત્રને યરાયર અવલોકીને, પ્રતિક્રમણ વખતે
 સંજ્ઞા કહેવાની આજ્ઞા માગી અને લગવતીની સંજ્ઞા
 શરૂ કરી. ઘણો વખત થયો, તો પણ સંજ્ઞાનો
 પાર આવ્યો નહિ. શ્રાવકો અકળાવવા લાગ્યા, અને
 કહેવા લાગ્યા કે સંજ્ઞા કેટલી મોટી છે. ઉપાધ્યાયે
 જવાબ આપ્યો કે કાશીના અભ્યાસના મશ્કરી જેટલી
 મોટી છે.

અમદાવાદથી વિહાર કરતા કરતા ઉપાધ્યાય શ્રી

ખંભાત ખંદરમાં પધાર્યો. ખંભાત

ખંભાતમાં વાદવિવાદ. ખંદરમાં ઉપાધ્યાયનું બહુ સન્માન

થયું. તે વખતે ખંભાત નગરની

વ્યાપારદિકના ચોગે પૂર્ણ ચઢતી હતી. ઉપાધ્યાયે

વ્યાખ્યાન વાંચીને સમાપ્ત કર્યું. એવામાં તેમના અ-

ધ્યાપક ગુરુ કાશીથી આવી પહોંચ્યા. ઉપાધ્યાયે

તેમનો સત્કાર થયો અને કરાવ્યો; ખંભાતના શ્રાવ-

કેએ સીતેર હજાર રૂપૈયા ગુરુદક્ષિણા તરીકે પ્રાદક્ષણ

પંડિતને આપ્યા. ભાષાના વિદ્યા ગુરુ તે પ્રાદક્ષણ હતા,

પણ તે ધર્મગુરુ નહોતા. સાધુઓના અને શ્રાવકોના

ધર્મગુરુ તેા સાધુઓ હોય છે. ખંભાતમાં તે વખ-

તમાં પ્રાદક્ષણ પંડિતો ધણા હતા. તેઓ સંપ કરીને

ઉપાધ્યાયની સાથે વાદ કરવાને આવ્યા, અમુક વર્ગના

અક્ષરો વિના કોઇ અક્ષરો ચર્ચામાં બોલવા નહિ એવી

વ્યવસ્થા કરીને વિવાદ આરંભ્યો. તેમાં પ્રાદક્ષણથી

બોલી શકાયું નહિ. અન્તે પ્રાદક્ષણના કહેવાથી ઉપા-

ધ્યાયજીએ અમુક વર્ગોના શબ્દોદ્ધારા કેટલાક કલાક
પર્યંત સંભાષણ કર્યું તેથી બ્રાહ્મણો ધન્યવાદ આપવા
લાગ્યા.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાય, ખંભાતથી વિહાર કરીને કાવી
ગંધારની યાત્રા કરીને પાટરા થઈ
શ્રીમદ્દેવો છાણી ગામમાં છાણી ગયા. શ્રીમદ્ પદ્મદર્શનના
વિહાર. શાસ્ત્રોમાં મહા વિદ્વાન હતા. તેથી
સર્વ ધર્મના વિદ્વાનોની સાથે
શાસ્ત્રાર્થ કરતા હતા. તેઓ થાપનાચાર્યની ઠવણીના ચાર
છેડે ચાર વળઓ રખાવતા હતા. તેનો સાર એ હતો
કે ચારે દિશામાં કોઈપણ પંડિત હોય તો મારી સાથે
શાસ્ત્રાર્થ કરે, અને જો શાસ્ત્રાર્થ કોઈ નહિ કરે તો
ચારે દિશાના દેશોના પંડિતો જીતાયા છે એમ નક્કી
સમજવામાં આવતું. તે વખત છાણીમાં એક વૃદ્ધ
શ્રાવિકા રહેતી હતી. તેણે ઘણા સિદ્ધાંતોનું શ્રવણ
કર્યું હતું, અને તેની ધર્મચર્યાના પ્રશ્નના નિવેદામાં
સલાહ લેવામાં આવતી હતી. પેલી વૃદ્ધ શ્રાવિકાએ
ઉપાધ્યાયજીનું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું, અને તે બહુ આ-

નંદ પામી. વૃદ્ધ શ્રાવિકાના મનમાં એવો વિચાર
 આવ્યો કે, ઉપાધ્યાયજી, જ્ઞાનના અહંકારથી ઠવણીમાં
 ધ્વજાઓ રખાવે છે તે રીવાજ ઠીક નથી. માટે તેને
 દૂર કરાવવો જોઈએ. આમ વિચારી બીજા દિવસે તે
 ઉપાધ્યાયજીને વિધિપૂર્વક વંદન કરીને, પશ્ચાત્તે તેમ-
 ની આજ્ઞા માર્ગીને પુછવા લાગી કે, ગૌતમસ્વામીની
 ઠવણીમાં કેટલી ધ્વજાઓ હશે? ઉપાધ્યાયજી વૃદ્ધ
 શ્રાવિકાનો પુછવાનો ભાવાર્થ સમજી ગયા અને ઠવ-
 ણીમાંથી ધ્વજાઓ દૂર કરાવી. આ કિંવદન્તીમાંથી
 સાર એટલો લેવાનો છે કે ઉપાધ્યાયજી સત્યનો સ્વીકાર
 કરવામાં અને પોતાનું આચરણ અયોગ્ય હોય તેનો
 ત્યાગ કરવામાં કેટલા ઉદ્યમશીલ હતાં તે આટલા
 દાખલાથી દેખાઈ આવે છે; છાણીથી વડોદરા, મીયા-
 ગામ અને ભરૂચ થઈ તેઓએ સુરત અને રાંદેર સુધી
 વિહાર કર્યો હતો. વીસમા સુત્ર
 શ્રીમદ્દેવો નુદા નુદા સુવ્રત સ્વામીનું સ્તવન તેમણે
 રમણે વિદાર. ભરૂચમાં બનાવ્યું હતું, એમ તે

સ્તવનના ઉદ્દગારોથી માલુમ પડે છે. સુરતમાં પન્ન્યાસ સત્યવિજયજી અને જ્ઞાનવિમળ સૂરિનો સમાગમ થયો હતો. તેમનો વિહાર, ઉપાધ્યાય વિનયવિજયની સાથે પણ થતો હતો. જ્ઞાનવિમળસૂરિને તે વખતના તપાગચ્છના આચાર્યની સાથે સંબંધ નહોતો, અને તેઓ કેટલીક ગાળતમાં આચાર્યથી જુદા વિચારના હતા. એમ કેટલીક કિંવદન્તીઓના આધારે લખવામાં આવે છે, કેટલાક યતિઓના મુખથી સાંભળવા પ્રમાણે સત્યવિજયજીએ અને જ્ઞાનવિમળસૂરિએ સુરતમાં પીતવસ્ત્ર ધારણ કરવાનો અને ક્રિયા ઉદ્ધાર કરવાનો ઠરાવ કર્યો હતો, અને દેવતાનું આરાધન કરીને તેમણે પોતાનો માર્ગ ચલાવવામાં સહાય મેળવી હતી. ખીજી એક એવી કહેવત છે કે તે વખતમાં ઢુંઢીઆ સાધુઓની ગાહ્ય દયા, તપશ્ચર્યા વગેરે ક્રિયાઓથી ઘણા અંશ જૈનો ઢુંઢક મતમાં દાખલ થવા લાગ્યા હતા અને મૂર્તિ માનવાવાળી જૈનોની સંખ્યા ઠમી થવા લાગી હતી. યતિઓમાં શિથિલાચાર વધવા

લાગ્યો તેમજ પરસ્પર અદેખાઈ બહુ વધવા લાગી
 અને તેઓ એક બીજાની નિન્દા કરીને પોતેજ પોતાની
 મેળે હલકા પડવા લાગ્યા, આથી હુંદક સાધુઓ અશ
 શ્રાવકોની આગળ ઉપદેશ દેવામાં કાવવા લાગ્યા; ત્યારે
 લીંબડી વગેરેના સંઘે અમદાવાદમાં શ્રી વિજયસિંહ-
 સુરિની આગળ પોકાર કર્યો, તે વખતે શ્રીવિજયસિંહ
 સુરિની પાસે અઢાર મોટા શિષ્યો હતા. યતિના વેપે
 હુંદીયાઓને ઉપદેશ થઈ શકાશે નહિ એવું તે વખતમાં
 પ્રાયઃ દેટલાકના મનમાં આવ્યું. કારણ કે યતિઓએ
 પોતાની તે વખતમાં એ વેપે પ્રાયઃ શિથિલતા બતાવ-
 વી હતી, તેથી હુંદીયાઓના મનમાંથી ખૂરી છાપ
 હાવીને શુભ છાપ સ્થાપન કરવાનું શ્રી સત્યવિજય-
 ઇના મનમાં જણાયું. આંચાર્યે અઢાર શિષ્યોના સામું
 ભેડું પછી દોષની હિમ્મત હુંદીયાઓની સાથે બાથ
 બીટીને સનાતન માર્ગની રક્ષા કરવાની જણાઈ નહિ.
 આ બીટું શ્રી સત્યવિજયજીએ ઝડપી લીધું, અને
 આચાર્યની આજ્ઞા માર્ગીને પીતવત્ર ધારણ કરીને

ક્રિયોદ્ધાર કર્યો, અને લીંબડી વગેરે ઠેકાણે ચોમાસું
કરીને સ્થાનકવાસીઓને પુનઃ તપાગચ્છમાં લાવ્યા.
શ્રી સત્યવિજયજીના આ કાર્યને ઉપાધ્યાયજીએ ટેકો
આપ્યો હતો. એમ તેમણે લીંબડીમાં ચોમાસું કરીને
પ્રથમ કહેલા શ્રાવકોને બોધ દેવાને પ્રતિમાનું સ્થાપન
જેમાં છે એવાં સ્તવનથી સિદ્ધ થાય છે. સત્યવિજય-
જીને ઉપાધ્યાયે સહાય આપી હતી અને યતિયોના
શિથિલાચાર હઠાવવાને પુસ્તકો રચીને ઘણા ઉપદેશ
દીધો હતો. કેટલાક કિંવદન્તીના આધારે શ્રી યશો-
વિજયજીએ અને શ્રી વિનયવિજયજીએ સુરત, રાં-
દેરમાં કાથીયાં વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં, અને પાછળથી
દૂર કર્યા હતાં એમ સાંભળવામાં આવે છે, પણ
તેમણે પોતાના કોઈ ગ્રન્થમાં આ બાબતનો
સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કર્યો નથી, તેથી આ બાબતમાં કંઈ કહી
શકાતું નથી. દશમતના સ્તવનમાં મત્ત કરી મેંતો
પડતો મૂક્યો આ વાક્ય આવે છે. તેથી જો તે શ્રી-
મહા ઉપાધ્યાયનું કરેલું સિદ્ધ થતું હોય તો યતિયોના

કહેવા પ્રમાણે તેમણે અમદાવાદમાં પીતવંશ ત્યજીને
 પુનઃ શ્વેતવંશ ધારણ કર્યો એ વાત સિદ્ધ થઈ શકે
 છે, અથવા તેઓના વિચારો શ્રી પૂજ્ય આચાર્યને પ્રથમ
 નહિ માનવાનો મત હોય અને પાછળથી તેમને
 માન્યા હોય તેથી મત કરીને પડતો મૂક્યો હોય એમ
 કહેવાયું હશે. યતિયોના કહેવા પ્રમાણે પીતવંશ
 ત્યાગ્યાં ત્યારે તેમને ઉપાધ્યાય પદવી અમદાવાદમાં
 આપવામાં આવી હતી. કેટલાક ચોક્કસ પુરાવા વિના
 યતિયોની ચાલતી આવેલી વાત ઉપર વિશ્વાસ મૂકી
 શકાય તેમ જણાતું નથી. આવા મહા પુરૂષ સંબંધીમાં
 કોઈ પણ અભિપ્રાય બાંધતા પહેલાં બહુ વિચાર કર-
 વાની જરૂર છે. કેટલાક મુનિરાજ વિદ્વાનો કહે છે કે
 ઉપાધ્યાયનું બનાવેલું દશ મતનું સ્તવન નથી. આ
 બાબતમાં તેઓ એટલું કહે છે કે ઉપાધ્યાયજી જેવા
 મહાસમર્થ જ્ઞાની પુરૂષ, ખરતર આદિ ગંરછોનું ખં-
 ડન કરવા પ્રયત્ન કરે નહિ. હુંઠક અને દિગંખરનું
 ખંડન વિના તેમના અન્ય ગ્રંથોમાં ખરતર આદિ ગંરછોનું

ખંડનનો ઇસારો જણાતો નથી, માટે કોઈ અન્ય
 વિક્ષાને આ સ્તવન બનાવીને તેમનું નામ લખ્યું હોય ?
 સારી જાણે. ઉપાધ્યાયજીના વખતમાં પીતલવસ્ત્રદ્વારા
 કિરોઈદ્વાર કરનાર પન્ન્યાસ સત્યવિજયજી હતા, પણ
 પન્ન્યાસને આચાર્યની આજ્ઞામાં રહેવું પડતું હતું.
 તપાગચ્છના આચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે વિહાર વગેરે
 થતો હતો. શ્રી પં. પદ્મવિજયજી, શ્રી પં. રૂપવિજયજી
 અને શ્રી પં. રત્નવિજયજી, પન્ન્યાસ પર્યન્ત પણ
 આ રીવાજ કેટલેક અંશે શરૂ હતો, એમ સાંભળ-
 વામાં આવે છે. શ્રી ઉપાધ્યાયજી પીતલવસ્ત્ર ગ્રહણ
 કર્યા નહોતાં એમ કેટલાકનું માનવું છે. આ બાબતનો
 નિર્ણય કરવા માટે વિક્ષાનોએ મધ્યસ્થ થઈ ચર્ચા કરવી
 જોઈએ. અઢારમા સૈકામાં તપાગચ્છના લાનુ સમાન
 શ્રી ઉપાધ્યાયજીએ દેશોદેશ ગામોગામ વિહાર કરીને
 જૈનધર્મની અપૂર્વ સેવા બજાવી છે. તેમની કલમમાં અપૂર્વ
 ધર્મ રસની ધારાનો પ્રવાહ વહે છે. આગમોના અ-
 નુસારે તેમનો ઉપદેશ હતો. કેટલાક દિગંબરીઓ

તરફથી એમ કહેવામાં આવતું હતું કે અમોરામાં જેવો
 શુભઅંદ્રાચાર્યકૃત જ્ઞાનાર્ણવ ગ્રંથ છે, તેવો સ્વેતાંબ-
 રમાં નથી. આ વાત શ્રી ઉપાધ્યાયજીના મનમાં ખુંચ-
 વાથી ઉપાધ્યાયજીએ જ્ઞાનાર્ણવ નામનો ગ્રંથ એવો
 સરસ બનાવ્યો કે જેથી દિગંબરીઓના જ્ઞાનાર્ણવ
 કરતાં તેમણે બનાવેલો જ્ઞાનાર્ણવ ઉત્તમ શોભાને ધારણ
 કરવા લાગ્યો, પણ સ્વેતાંબર જૈનોના કમભાગ્યે હાલ
 તેનો પત્તો લાગતો નથી. જ્ઞાનાર્ણવ ગ્રંથ જોવાની
 સાક્ષીઓ તેમણે અન્ય ગ્રંથોમાં લખી છે. આ ગ્રંથની
 શોધ કરવાની ઘણી જરૂર છે. ઉપાધ્યાયજીના મનમાં
 જૈનધર્મની ઉન્નતિ કરવાની ઘણી ઇચ્છા હતી. એક
 કિંવદન્તીના આધારે અત્ર લખવામાં આવે છે કે
 ઉપાધ્યાયજીના મનમાં આનન્દ-
 શ્રોમદ્દેવો આનન્દધનજી ધનજીની મુલાકાત લેવાની ઇચ્છા
 રાખે સમાગમ. થઈ. આખુંની યાત્રા કરીને તેઓ
 તંટલામાં આનન્દધનજીની શોધ
 કરવા લાગ્યા. આનન્દધનજી સાધુના વેચે હતા. ઉપા-

ધ્યાયજીએ શોધ કરાવી તેમાં તે સફળતા પામ્યા.
 આખુની પાસેના ગામમાં એક વખત ઉપાધ્યાયજી
 કેટલાક યતિઓની અને શ્રાવકોની આગળ અધ્યાત્મની
 પ્રરૂપણા કરતા હતા. તે વાતની ખાનગીમાં આનન્દ-
 ધનજીને ખબર પડતાં તેઓ ગુપ્તગુપ્ત આવીને શ્રાવ-
 વર્ગની પાછળ બેઠા. ઉપાધ્યાયજીનું અધ્યાત્મ વ્યા-
 ખ્યાન સાંભળીને સલાએ મુક્ત હંઠે પ્રશંસા કરી, પણ
 પેલા મહાત્માએ ગૌન ધારણ કરેલું દેખીને ઉપાધ્યા-
 યજીની તેમનાં તરફ દૃષ્ટિ ગઈ. તેણે મારા વ્યાખ્યાનની
 પ્રસન્નતા કેમ ન જણાવી ? એવો ઉપાધ્યાયજીના
 મનમાં વિચાર આવ્યો. ઉપાધ્યાયજીના કહેવાથી તે
 ગાથાનો અધ્યાત્મ અનુભવ, પેલા મહાત્માએ પ્રરૂપે
 તેથી ઉપાધ્યાયનું મન ખુશ થયું, અને જાણ્યું
 અધ્યાત્મજ્ઞાનરસમાં ઝીલનાર આનન્દધન વિના આ
 ઉત્તમ અનુભવ અર્થ કોઈ કરી શકે નહિ, તેથી તેમ
 વધુ પૃચ્છા કરતાં તેજ પ્રસન્ન વદનવાળા આનન્દ-
 નજી છે એમ ઉપાધ્યાયના મનમાં નિશ્ચય થવા

તેમનો બહુ સત્કાર કર્યો, અને તેમની અપદ્મી બંનાવી.
 કેટલાકે શ્રીઆનન્દધનની નિન્દા કરતા હતા, અને આ-
 નન્દધનનાં છિદ્ર દેખતા હતા, તે વાત ઉપાધ્યાયે સાંભળી
 હતી. તેથી અપદ્મી વાક્યોવડે તેમણે પોતાનો શુણાનુરાગ
 દેખાડ્યો. શ્રીમદ્ આનન્દધનજીએ પણ શ્રી ઉપાધ્યા-
 યજીના શુણાનુરાગની અપદ્મી તે વખતે બનાવી હતી
 એમ સાંભળવામાં આવ્યું છે. કેટલાક વખતના સહુ-
 વાસથી આનન્દધનજીની પાસેથી શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયે
 અધ્યાત્મજ્ઞાન સંબંધી પોતાના અનુભવની વૃદ્ધિ કરી,
 અને ત્યારથી તેમણે સમાધિશતક, અધ્યાત્મસાર,
 જ્ઞાનસાર, જશવિલાસ વગેરે ગ્રંથોમાં અધ્યાત્મજ્ઞાનની
 અપૂર્વ ભાવનાઓ લખી. શ્રીમદ્ આનન્દધનજી પાસે
 જઈ કેટલાક શ્રાવકો હાલ ખરો ધર્મોપદેશ્ટા દેખે છે ?
 તે સંબંધી પ્રશ્નો પુછતા હતા, અને દેખી પાસે ધર્મ
 વ્યાખ્યાન સાંભળવું ઇત્યાદિ પુછતા હતા. તેના ઉત્ત-
 રમાં શ્રીમદ્ આનન્દધનજી કહેતા હતા કે હાલમાં
 સ્વેતાંબર માર્ગમાં જૈનશાસનમાં શ્રીમદ્ યશોવિજયજી

ગીતાર્થ છે અને તે જૈનાગમોના અનુસારે બોધ આપે છે, તેનું વ્યાખ્યાન સાંભળો અને તે ખરો ધર્મોપદેશ છે એમ માનો. હું તો સંત છું અને તે તો જૈનશાસનનો રક્ષક-ગીતાર્થ અને જૈનધર્મનો પ્રવર્તક મહા આત્માથી પુરૂષ છે. આનન્દધનજીનાં આવાં વચનોથી આનન્દધનજીની દશા અને તેમની ગુણાનુરાગ દષ્ટિ, અને જૈન શાસનના રક્ષક ઉપાધ્યાયજીની પરીક્ષા સંબંધી ઘણું શિખવાનું મળે છે.

એક વખતે કોઈ પ્રતિપક્ષી આવકે યશોવિજયજીને ઉદ્દેશીને ઠહું કે-સમકિતના સડસઠ બોલની સંજ્ઞા તમે બનાવી છે, તેમાં વ્યવહાર પક્ષની ઘણી પુષ્ટિ છે. ષટ્સ્થાનક સંબંધી વિશેષ વ્યાખ્યાન નથી મારે તે બોલતો તમને ઘણું અનુભવ નથી એમ લાગે છે. ઉપાધ્યાયજીએ આ વાતના ઉત્તર તરીકે ષટ્સ્થાનક ચોપાઈ નામનો ગુર્જર ભાષાનો ગ્રંથ લખીને તેમાં ઘણું અનુભવ લખી દીધો, તેથી પેલા પ્રતિપક્ષી આવકનું મુખ ગંધ થયું હાલના વિદ્વાનો પણ તેમને

અન્યોનું અનુકરણ કરીને કેટલાક અન્યોને લાખવા પ્રયત્ન કરે છે. એવી દંતકથા સાંભળવામાં આવી છે તે નીચે મુજબ છે. શ્રીમદ્ યજ્ઞોવિજયજીની નસોનં-સમાં “સવીજીવ કેડું શાસન રસી” એવી ભાવના વર્તતી હતી. આનન્દધનની પાસે સુવર્ણસિદ્ધિ છે એમ તેમણે જાણ્યું હતું. નથી તેમણે વિચાર કર્યો કે સિદ્ધિથી જૈનોનો ઉદય કરી શકાશે. ઘણા લોકોને જૈન ધર્મમાં લાવી શકાશે. મેઠતા લગભંગમાં આનન્દધનજી રહેતા હતા. ઉપાધ્યાયે બહુ સત્કારથી આનન્દધનજીને ગામમાં તેડાવ્યા, અને બહુ માનથી ઠહ્યું કે આપની પાસે સુવર્ણ સિદ્ધિ છે તેને લેવા મારી પ્રાર્થના છે. આનન્દધનજીએ આ અયોગ્ય પ્રાર્થના છે એમ કહી ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા. ઉપાધ્યાયજીના મનમાં જૈન શાસનનો ઉદય કરવાની વીરેચ્છા વર્તતી હતી. તેમને કેટલાક દેવીઓ પજવતા હતા અને તેમની નિન્દા કરતા હતા તેથી કેટલીક વખત ઉપાધ્યાયજીનામનમાં તેઓના માટે કંઈક પ્રગટ થતી હતી. આ જાખતના

ઉભરા તેઓ સંખેશ્વર દર્શન કરવાને ગયા તે વખતે
સંખેશ્વરનું સ્તવન રચીને તેમાં કાઢયા છે. અધ્યાત્મ-
જ્ઞાનની પ્રફુલ્લિત અને અધ્યાત્મકથાઓ લખવાથી
કેટલાક મૂઢ દેવીઓ તેમની નિન્દા કરવા લાગ્યા. તે
સંબંધીનો ઇશારો શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયે અધ્યાત્મસારના
અંતે કર્યો છે.

શ્રીમદે રચેલા ગ્રંથો.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ સંસ્કૃત ભાષામાં
નીચે મુજબ ગ્રંથો બનાવ્યા છે.

લલિત ગ્રંથો:—

૧ અધ્યાત્મસાર

૨ અધ્યાત્મોપનિષત્.

૩ અધ્યાત્મ મતખંડન સટિક.

૪ અધ્યાત્મ મતપરીક્ષા સટિક. શ્લો. ૪૦૦૦-
સ્વોપસં.

૫ નયરહસ્ય.

૬ નયપ્રદીપ.

- ૭ નયોપદેશ. પ્રકરણ ન્યાયામૃત તરંગગિણી ટીકા સહિત.
- ૮ ન્યાયાલોક. શ્લો. ૬૨૦૦
- ૯ જૈન તર્કપરિભાષા. શ્લોક સંખ્યા. ૮૦૦
- ૧૦ જ્ઞાનભિન્દુ.
- ૧૧ ન્યાયખંડન ખાદ્ય (મહાવીરચતવંત પ્રકરણ)
- ૧૨ માર્ગ પરિશુદ્ધિ.
- ૧૩ ઉપદેશ રહસ્યટીકા. (વૃત્તિ) શ્લો. ૩૭૦૦ સ્વોપન.
- ૧૪ વૈરાગ્ય કટપલતા. શ્લો. ૭૦૦૮
- ૧૫ જાત્રીશ જાત્રીશી સ્ટીક. દાત્રિંશદાત્રિંશિકા. વૃત્તિ, ૮૦૧૦ સ્વોપન.
- ૧૬ જ્ઞાનચાર (અષ્ટક).
- ૧૭ દેવધર્મ પરીક્ષા વૃત્તિ. શ્લો. ૫૫૫૦ સ્વોપન.
- ૧૮ યનિ લક્ષણ સમુચ્ચય.
- ૧૯ ગુરૂત્તર નિર્ણય સ્ટીક. (વૃત્તિ) શ્લો. ૬૮૭૧
- ૨૦ સમાચારી. પ્રકરણ વૃત્તિ. સ્વોપન.
- ૨૧ પ્રતિમા શતક સ્ટીક, -સ્વોપન. શ્લો. ૬૦૦૦

પુનર્મીયા ગચ્છવાળાએ ૧૨૦૦ શ્લોકની લઘુ
ટીકા કરી છે.

૨૨ ભાષા રહસ્ય ટીકા સ્વોપજ્ઞ.

અન્યાન્યાયો કૃતં ગ્રન્થોપર તેમણે કરેલી ટીકાઓ.

૨૩ શાસ્ત્ર વાર્તા સમુચ્ચયની ટીકા. (સ્યાદ્વાદકલ્પ-
લતા.)

૨૪. કર્મ પ્રકૃતિ (કર્મપયડીની ટીકા.)

૨૫. ષોડશક વૃત્તિ-શ્લોકો. ૩૦૦

૨૬. અષ્ટ સહસ્રી વિવરણ. (વૃત્તિ) (અં ૩૬૬લાના
ઉપાશ્રયમાં)

અલભ્ય-દુર્લભ્ય ગ્રન્થો:—

૨૭ અધ્યાત્મોપદેશ.

૨૮ સ્યાદ્વાદ રહસ્ય.

૨૯ પ્રમાણ રહસ્ય.

૩૦ સિદ્ધાન્તતર્ક પરિષ્કાર.

૩૧ અનેકાન્તમત વ્યવસ્થા.

૩૨ પાતંજલ યોગશાસ્ત્ર ચતુર્થ પાદવૃત્તિ.

૩૩ આત્મખ્યાતિ. . .

૩૪ ચતુર્વિંશતિ જિન (અન્દ્ર) રતુતિ.

૩૫ જ્ઞાનાર્ણવ.

૩૬ વિચારણિન્દુ. શ્લોક. ૬૦૦

૩૭ ત્રિસૂત્રપાલોકવિધિ

૩૮ મંગલવાદ.

૩૯ શઠપ્રકરણ.

૪૦ જ્ઞાનમાર ચૂર્ણિ.

૪૧ હંદ ચૂડામણિ ટીકા.

૪૨ માર્ગશુદ્ધિ પૂર્વાર્ધ.

૪૩ લગ્નાદય.

૪૪ વિધિવાદ,

૪૫ તત્ત્વવિવેક.

૪૬ રૂપના દષ્ટાન્તપર મન્ય. (દોષાયમાં જોઈ
પૃષ્ઠ ૩૨) વદાયનામ અંકિત જોઈએ ને આઠ
મન્યો લખ્યા છે.

૪૭ મુખ્યાશુદ્ધિ. (આ મન્ય તે વેરાન્વ દશપદવાના

૧. પ્રથમના બે સ્તબક છે. એમ. આં. સા. સ.
જણાવે છે.

૪૮ સ્તોત્રત્રય.

૧ સંજેશ્વર કાવ્ય. ૧૧૨. ખંભાત

૨ ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર કાવ્ય ૧૦૮ ખંભાત

૩ સમીકા પાર્શ્વનાથ કા. ૬ ખંભાત.

સ્વહસ્તાક્ષરે લખેલ.

૪૯ પંચનિગ્રંથી પ્રકરણ ગાથા. ૧૦૫ (પં. આ
સા. સૂં કોલેજ)

૫૦ ધૂર્તાખ્યાન. ગાથા ૪૮૪ કથા, ૪૪

૫૧. સ્યાદ્રાહ મંબુષા (સ્યાદ્રાહ મંજરી ઉપર)
ઉપાધ્યાયે આ મંબુષા રચી છે. (કોડાયમ
કંઈક પ્રાપ્ય).

૫૨. વિચાર સાર શ્લોક. ૨૮૫૦

૫૩. ધર્મ પરીક્ષા. શ્લોક. ૫૩૦૦ (હાનપટેલના
ચોળ વિમલ ગચ્છલંકાર પંટારો ૨૧)

૫૪ અધ્યાત્મપરીક્ષા. શ્લોક. ૧૮૦૦ (?)

૫૫ અધ્યાત્મ પરીક્ષા. શ્લોક. ૧૫૦૦(૧)કામપટેલની
પોળમાં ઉદ્યોત વિમલનો લંડાર.)

૫૬ સંબોધ સિત્તરી ટીકા. શ્લોક. ૧૫૦

શ્રીમદ્દે ગુજરાતી ભાષામાં રચેલા ગ્રન્થો.

૧ શ્રીપાલ રાજના રાસનો પાછલો ભાગ.

૨ દ્વિપટ ચોરાશી બોલ.(કાશીથી આવતાં બનાવેલ).

૩ જંબુ સ્વામીનો રાસ.

૪ દ્રવ્યશુષ્ક પર્યાયનો રાસ. શ્લોક. ૨૦૦૦(૧૪૦૦)(૧)

૫ સમાધિશતક.

૬ સમતાશતક.

૭ તત્ત્વાર્થ સૂત્રનો ટો.

૮ જ્ઞાનસારનો ટો.

૯ અધ્યાત્મમત પરીક્ષાનો ટો.

૧૦ જશવિલાસ. પદ (૭૫).

૧૧ આનન્દધનની સ્તુતિરૂપ અષ્ટપદ

૧૨ સમ્યક્ શાસ્ત્ર વિચાર સારંપત્ર.

૧૩ વિચાર બિન્દુ.

સજ્જન્યો.

- ૧૪ અઠાર પાપસ્થાનકની સજ્જન્ય.
 ૧૫ આઠ દુષ્ટિની સજ્જન્ય.
 ૧૬ પ્રતિક્રમણુર્લ હેતુની સજ્જન્ય.
 ૧૭ સમકિતના સડસઠ ખોલની સજ્જન્ય.
 ૧૮ પાંચ કુણુરની સજ્જન્ય.
 ૧૯ અગીઆર અંગની સજ્જન્ય.
 ૨૦ પાંચ મહાવ્રત ભાવનાની સજ્જન્ય.
 ૨૧ અમૃતવેલીની સજ્જન્ય.
 ૨૨ સંયમશ્રેણિની સજ્જન્ય.
 ૨૩ ચાર આહારની સજ્જન્ય.

સ્તવનો.

- ૨૪ શ્રી સીમંધર સ્વામિનું સ્તુતિરૂપ ૩૫૦ ગાથાનું
 સ્તવન.
 ૨૫ શ્રી વીરસ્તુતી હુંડીનું ૧૫૦ ગાથાનું સ્તવન.
 ૨૬ સવાસો ગાથાનું સ્તવન.
 ૨૭ નિશ્ચયવ્યવહારનું સ્તવન.

- ૨૮ મૌન એકાદશીના દોઢસો કલ્યાણકર્તુ સ્તવન.
- ૨૯ } ત્રય ચોવીશી.
- ૩૦ }
- ૩૧ }
- ૩૨ વિક્રમમાન જિનવીશી.
- ૩૩ પદ્મસ્થાનક ચોપાઈ.
- ૩૪ હશમતનું સ્તવન.
- ૩૫ શકમકરણનો જાલાવખોધ.
- ૩૬ વિચારિનિંદુનો જાલાવખોધ.
- ૩૭ કુમતિખંડન સ્તવન.
- ૩૮ સુશુદ્ધી સજ્જતય.
- ૩૯ ચક્રતા પડતાની સજ્જતય.
- ૪૦ યતિધર્મ જત્રીશી. (જૈનકાવ્ય સંગ્રહમાં પૃષ્ઠ ૨૩૦ માં).
- ૪૧ સ્થાપના કલ્પની સજ્જતય. (જુદિપ્રસાં માસિક ૧૯૬૫).
- ૪૨ સમુદ્રવહાણસંવાદ.

૪૩ પંચપરમેષ્ઠી ગીતા. (લજન પદ સંગ્રહ. ભાગ ૪).

૪૪ પ્રહ્લગીતા. (ભ. પ. સં. ૪.)

૪૫ સમ્યક્ત્વ ચોપાઈ.

૪૬ સીમંધર ચૈત્યવંદન (જૈનકાવ્યપ્રકાશ પાન, ૧
ભીમશી માણેકે છપાવેલ).

૪૭ ઉપદેશમાળા [?]

એકંદરે શ્રીમદ્ યશોવિજયજીએ ન્યાયના વિષય
ઉપર ૧૦૮ ગ્રંથો લખ્યા છે એમ
શ્રીમદ્ જૈનકવિ છતાં કહેવામાં આવેછે; અને ૨૦૦૦૦૦
ગુજરાતી સાહિત્યને (બે લાખ) સ્તોક બનાવ્યા છે.
કેવી રીતે ચોખ્યું. શ્રીમદે ગુજરાતી ભાષામાં ગ્રંથો
લખીને ગુર્જર બંધુઓ ઉપર મોટો
ઉપકાર કર્યો છે. કોઈ એમ કહેશે કે તેમના ગ્રંથો
જૈનધર્મને લગતા છે; તો આના ઉત્તરમાં કહેવું
પડશે કે પ્રેમાનન્દના ગ્રંથો જેમ વૈષ્ણવધર્મ વા હિન્દુ
ધર્મને લગતા હતા તોપણ ગુર્જરભાષાના ચોષક છે.
તેમ શ્રીમદ્ યશોવિજયજીના ગ્રંથો પણ જૈન ધર્મને

લગતા છે - તોપણ ગુર્જર ભાષાના પોષક છે. જન
 કવિઓના ગુર્જર ભાષાપોષક ગ્રન્થોમાં પ્રાકૃત માગધી
 શબ્દો આવી જાય છે તેનું કારણ એ છે કે જન
 સાક્ષર મુનિઓને સંસ્કૃત ભાષા અને માગધી ભાષાનો
 અભ્યાસ કરવો પડે છે. માગધી ભાષા કે જેને પ્રાયઃ પ્રાકૃત
 ભાષા કહેવામાં આવે છે તેમાં જૈનાચાર્યોએ હજારો
 ગ્રન્થો લખેલા છે, તેથી પ્રાકૃત ભાષાના શબ્દો પ્રસ-
 નોપાત્ત આવી જાય એ જાનવા યોગ્ય છે. અસલની
 પ્રચલિત ભાષા પ્રાકૃત ગણાય છે. ગુજરાતી ભાષા પણ
 વસ્તુતઃ પ્રાકૃતભાષા જ ગણી શકાય છે. વડોદરાના
 કવિ પ્રેમાનન્દની સાથે શ્રીમદ્ યશોવિજયજીની મુલા-
 કાત થઈ હશે કે કેમ ? તે નક્કી કહી શકાતું નથી.
 વડોદરામાં કવિરાજ પ્રેમાનન્દનું શરીર ઇ.સ. ૧૮૫૦, અને
 દત્તોદયમાં વૈષ્ણવીય કવિ દયારામ અને જૈનસાક્ષર
 કવિરાજ ઉ. શ્રીમદ્ યશોવિજયજીનો દેહોત્સર્ગ થયો.
 આ ત્રણ કવિ માટે વડોદરા અને દત્તોદય ગામ સહાધાન
 ગુજરાતી સાક્ષરોને સ્મરણીય રહેશે.

શ્રીમદ્ ઉં યશોવિજયજીએ દેવની સ્તુતિ કરીને
 લક્ષિત માર્ગની પુષ્ટિ કરી છે.
 શ્રીમદ્નો લક્ષિત પ્રેમ. લક્ષિતના વિષયમાં યશોવિજયજી
 અપૂર્વ પ્રેમથી પરમાત્માની સ્તુતિ
 રે છે. તેમનું હૃદય લક્ષિતરસથી ઉભરાઈ જાય છે.
 નીચેના સ્તવન કાંવ્યોથી માલુમ પડશે:--

અજિતનાથ સ્તવન.

અજિત જિહ્વંદશું પ્રીતડી, મુજ ન ગમે હો ખીજનો
 સંગ કે,
 માલતી કુલે મોહીઓ, કિમ ખેસે હો બાવલતર
 ભૂંગ કે. અજીત ૦ ૧
 ગંગા જળમાં જે રમ્યા, કિમ છિલ્લર હો રતિ પામે
 મરાલ કે;
 સરોવર જલધર જલ વિના, નવિ આહે હો જગ
 આતક બાળ કે. અજીત ૦ ૨
 કિલકલ ફૂજિત કરે, પામી મંજરી હો પંજરી
 સહકાર કે;

ઓછાં તરવર નવિ ગમે, ગિર્યા શું હો હોએ ગુણનો
ધ્યાર કે. અલ્પતં ૩

કમલિની દિનકર કર અહે, વળી કુમુદિની હો ધરે
ચંદ્રશું પ્રીત કે;

ગોરી ગિરીશ ગિરિધર વિના, નવિ આહે હો કમલા
નિજ ચિત્ત કે. અલ્પતં ૪

તિમ પ્રભુશું સુજ મન રમ્યું, બીજશું હો નવી
આવે હાય કે;

શ્રી નયવિજય સુગુરતણો, વાચક જશ હો નિત નિત
ગુણ ગાય કે. અલ્પતં ૫

શ્રીમદ્ વયોવિજયલ પોતાના પ્રેમી તરીકે અ-
લ્પતાયને સ્વીકારીને પ્રેમીના સંબંધમાં શોગ્ય દર્શા-
વેતા આપીને પોતાની પ્રીતિ શ્રી પ્રભુ ઉપર પૂર્ણ છે
તેને દ્વિયોદ્ગારથી જણાવે છે. પ્રેમાનન્દ કવિના સમા-
નકાલીન આ જૈન કવિરાજની ગુર્જરભાષા સરળ
અને રમ્ય છે. તેમના ચપ્પટોમાં પ્રભુપ્રત્યેનો પ્રેમ
ઝળદી ઉઠે છે, પ્રભુપર પ્રેમી જાનેલ આ મહાપુરુષ

પોતાના હૃદયને પ્રેમ ઉલરાથી શબ્દો દ્વારા ખાલી
કરીને પ્રભુની લક્ષિતમાં શુદ્ધતાન બને છે, અને અન્યોને
તત્પ્રતિ આકર્ષે છે.

શ્રીમદ્ કવિરાજ, પ્રભુની સાથે પ્રેમથી પરાક્ષ
દશામાં સંબંધ બાંધીને પ્રભુનું રમરણુ કરે છે. પ્રભુની
વિરહ દશામાં પ્રભુની પ્રાપ્તિને અર્થે પોતાના પ્રેમનો
શબ્દોદ્વારા અપૂર્વરસ પ્રગટાવતા છતા નીચેના સ્ત-
વનમાં આ પ્રમાણે કહે છે:--

પદ્મપ્રભુ સ્તવન.

પદ્મ પ્રભુ જિન જઈ અલગા રહ્યા,
જિહાંથી નાવે લેખોજ;
ઠાગલને મસિ તિહાં નવિ સંપજે,
ન ચલે વાટ વિશેષોજ;
સુશુભ સનેહારે કદીય ન વિસરે.
ધહાંથી તિહાં જઈ કોઈ આવે નહિ,
જેહ કહે સંદેષોજ,
જેહનું મિલવું રે દોહિલું તેહનું,

- નેહ તે આપ કિલેસોલ. સુશુભ. ૨
- વીતરાગથું રે રાગ તે એક પખો,
 સીજે કવણ પ્રકારોલ;
 ઘોડો હોડેરે સાહિબ કાજમાં,
 મન નાણે અસવારોલ. સુશુભ. ૩
- સાચી ભક્તિરે ભાવન રસ કહ્યો,
 રસ હોય તિહાં હોય રીઝેલ;
 હોઠા હોડેરે બેહુ રસ રીઝથી,
 મનના મનોરથ સીજેલ. સુશુભ. ૪
- પણ શુભવંતારે ગોઠે ગાલએ,
 મોટા તે વિશ્રામોલ;
 વાચક જશ. કહે એહજ આશરે,
 સુખ લહું કામો કામલ. સુશુભ. ૫

પ્રભુના વિરહે પરોક્ષદયામાં પ્રેમના સંબંધથી જે જે
 પ્રભુને મળવાના ઉપાયો સુઝે છે તેનો વિચાર કરીને તંયા
 પાછા તેનો નિર્ણય કરીને કહે છે કે તમારી પાસે કોઈ આવી
 શકે તેમ નથી. હે સુશુભ રનેહી ! તમો એક ઘડી માત્ર પણ

વિસરતા નથી. હે વીતરાગ ! હું તમારી સાથે રાગ કરું છું, પણ આપ વીતરાગ હોવાથી મારા પ્રેમની કોણ કિંમત આંકી શકે ? ઘોડો સ્વામીના કાર્ય માટે બહુ દોડે પણ સ્વામીના મનમાં તો તે બાબતનો વિચાર પણ ન હોય, તેમ તમારા ઉપર હું અત્યન્ત પ્રેમ ધારણ કરું છું અને તમારા તો હીસાબમાં ન હોઈ તો ? કેમ એવી એક પક્ષવાળી પ્રીતિ નહીં શકે ? બે રસીલા હોય તો પ્રેમરસથી રીઝ પેદા થાય. આપ અનેક ગુણના ભંડાર છો અને મોટા એવા વિશ્રામભૂત છો. ઉપાધ્યાય કહે છે કે હે પ્રભુ ! તમારો આશ્રય પામીને હું ઠામોઠામ સુખ લહીશ. આપના વિના મારે કોઈ અન્ય વિશ્રામો નથી, ઇત્યાદિ કહી તેઓ અપૂર્વ ભક્તિભાવને પ્રગટ કરે છે.

ઉપાધ્યાયજીનું મન ભક્તિ અને પ્રેમથી લદ્દબદ્દ બની ગયું હતું. ભક્તિ એ પરમાત્માને મેળવવાનો અપૂર્વ માર્ગ છે. જ્યારે પ્રભુને મહાત્મા માનવામાં આવે છે ત્યારે તેમના પ્રતિ પૂજ્યભાવ પ્રગટ થાય છે. પ્રેમભક્તિના

ઉદ્ગારો ખરેખર પરાભાષારૂપ હોવાથી ભક્તિના આ-
ધીન ભગવાન એવું જે કથવામાં આવે છે તે અક્ષ-
રેઅક્ષર સત્ય ઠરે છે. પરાભાષાથી ઉઠતા ભક્તિના
શબ્દોમાં એવી શક્તિ હોય છે કે તે ભક્તિના વિ-
ચારોને ફેલાવીને અપૂર્વ આનન્દ રસ પ્રગટાવી શકે
છે. ભક્તિના રસમાં મસ્ત બનેલો ભક્ત, પ્રભુને
પોતાના હૃદયમાં લાવી શકે છે. યોગીઓ પણ જે
પ્રભુને હૃદયમાં લાવવા અસમર્થ બને છે તે કાર્યને
ભક્ત સહેજે સાધી શકે છે. ભક્ત પોતાના હૃદયમાં
ધ્યેય પ્રભુની મૂર્તિને ભક્તિ બળથી ખડી કરે છે,
અને ત્રણ ભુવનના નાથને પોતાના અણુ જેવા હૃદયમાં
અર્થાત્ ન્હાના હૃદયમાં સ્થાપન કરવા સમર્થ થાય
છે, અને તેની શાળાથી ભક્તને મળે છે. ભક્તિની ધૂનમાં
મસ્ત બનેલા ભક્તો પ્રભુની સાથે બાણે સાક્ષાત્ વાત
કરતા હોય એવો તેઓની મનઃસૃષ્ટિનો દેખાવ અન્યોને
આપે છે. આવી ઉત્તમ ભક્તિની ધૂનમાં સાર્વિક આ-
નન્દ રસનું આસ્વાદન કરીને શ્રીમદ્ યશોવિજયજી

સુવિધિનાથના સ્તવનનાં ઉપરના વિચારોને મળતા
શબ્દોમાં પ્રભુને લક્ષિતનાં માહાત્મ્યથી હૃદયમાં ધ્યેય-
રૂપે પ્રગટ કરીને નીચે પ્રમાણે કથે છે.

સુવિધિનાથ સ્તવન.

લઘુ પણ હું તુમ મન નવિ માવુંરે,
જગગુરુ તુંમને દીલમાં લાવુંરે,
કુણને એ દીજે શાળાશીરે,
કહો શ્રી સુવિધિ જીજ્ઞાસુ વિમાસીરે. લઘુ. ૧

મુજમન આણુમાંહે લક્ષિત છે આઝીરે,
તેહ દરીનો તું છે માજીરે;
યોગી પણ જે વાત ન જાણીરે,
તે અચરિજ કુણથી હુઓ ટાણીરે. લઘુ. ૨
અથવા ચિરમાંહે અચિર ન માવેરે.

મોટો ગજ દરપણમાં આવેરે;
જેહને તેજે યુદ્ધિ પ્રકાશીરે,
તેહને દીજે એ શાળાશીરે. લઘુ. ૩
ઉર્ધ્વમૂલ તરૂવર અધ શાળારે,

- ઇંદુપુરાણે એકવી ઉ ભાષારે.
 અચરિજ વાલે અચરિજ કીધું રે,
 ભગતે સેવક કારજ સિદ્ધયું રે. લઘુ. ૪
- લાડ કરી જે બાલક બોલેરે,
 માતપિતા મન અમિયને તોલેરે;
 શ્રી નયવિજય વિષુધનો શિશોરે,
 જશ કહે એમ જાણો જગદીશોરે. લઘુ. ૫

સુવિધિનાથના સ્તવનમાં ભક્તિનું આકર્ષણ અને ભક્તિરસથી ભક્તનાં કાર્યની સિદ્ધિનો અપૂર્વ ભાવ દેખવામાં આવે છે. ધ્યેય પ્રભુને ધ્યાનમાં ધારીને ભક્તમહાત્મા પોતાના સહજનનન્દનો લોક્તા બને છે. ભક્તિમય શબ્દોના આન્દોલનોથી જગત્માં ભક્તિના વિચારોથી વૃદ્ધિ થાય છે, અને તેથી દુનિયાના લોકોને પ્રભુની ભક્તિનો અપૂર્વ લાભ સંપ્રાપ્ત થાય છે. ભક્તની પરાભાષાથી જે ભક્તિના ઉદ્ગારો નીકળ્યા હોય છે તે શબ્દદ્વારા ઉદ્ગારોને જાણવાથી અન્ય મનુષ્યોના હૃદયમાં પણ તેવા પ્રકારનો આનન્દ ખીલી ઉઠે છે.

ભક્ત ખરેખર ભક્તિની ધૂનમાં ચઢી જઈને કપટાભિ
 દોષોનો સત્વર નાશ કરીને પોતાના હૃદયને ચન્દ્રન
 પેઠે નિર્મળ બનાવે છે, અને તે પ્રભુની આગળ નહાન
 બાળક જેવો બની જઈને પોતાના મનમાં જે જે
 આવે છે તે પ્રભુને કહે છે. શ્રીમદ્ આવી ભક્તિના
 પરિણામમાં પ્રભુના બાળક બની ગયા છે અને પોતાના
 હૃદયની શુદ્ધતા કરીને તેમાંથી અપૂર્વ ભક્તિ રસન
 ઝરાને વહેવરાવીને આત્માની શીતલતાને પ્રાપ્ત કરે છે
 શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી પોતેજ ભક્તિના પાત્ર ભક્તરૂપ
 પોતે બનીને પોતાના હૃદયના ઉભરાઓ બહાર કાઢીને
 ભક્ત કવિના ખરા નામને દીધાવીને આન્યોને અનુક
 રણીય બને છે. શ્રીમદ્ શુદ્ધ ભક્તિરસના રસીલા થઈને
 પરમાત્માની સ્તુતિ કરીને પ્રભુને એમ કહે છે કે
 પ્રભુ !! તમોએ મારા ઉપર કંઈ કામણુ કર્યું છે કે જેથી
 મારું મન આપના ઉપર લાગી રહ્યું છે. પ્રભુના ઉપર
 પોતે કામણુ કરવાનું કહીને એમ પ્રકાશે છે કે—
 પ્રભુ ભક્તિના કામણુથી તમને મારા હૃદયરૂપ ધરમ

રાખીશ. મારા મનરૂપે વૈકુંઠમાં અકુંઠિત એવી લક્ષિત-
વડે તમે સ્થિર થંધને રહેશો, એમ શ્રીમદ્ નીચેના
સ્તવનમાં જણાવે છે: તથાચ

વાસુપૂજ્યસ્તવન.

સ્વામી તુમે કાંઈ કામણ કીધું,
ચિત્તકું અમારૂં ચોરી લીધું;
અમે પણ તુમશું કામણ કરશું,
લક્ષિત ગ્રહી મન ઘરમાં ધરશું;

સાહેબા વાસુપૂજ્ય જીવંદા,
મોહનાં વાસુપૂજ્ય જીવંદા.

સા. ૧

મન ઘરમાં ધરીઆ ઘર ચોલા,
દેખત નિત્ય રહેશો ચિર ચોલા;
મન વૈકુંઠ અકુંઠિત લકતે,

યોગી સાંખે અનુલવ યુક્તે.

સા. ૨

કલેશે વાસિત મન સંસાર,
કલેશ રહિત મન તે ભવપાર;
તો વિશુદ્ધ મન ઘર તુમે આળ્યા,

પ્રભુ તો અમે નવનિધિ ઋદ્ધિ પાવ્યા. સા. ૩
 સાતરાજ અલગા જઈ ખેઠા,
 પણ લકતે અમ મનમાંહિ પેઠા;
 અલગાને વલગ્યા જે રહેવું,
 તે ભાણા ખડખડ દુઃખ સહેવું. સા. ૪

ધ્યાયક ધ્યેય ધ્યાન શુણુ એકે,
 ભેદ છેદ કરશું હવે ટેકે;
 ખીર નીરપરે તુમશું મલશું,
 વાચક જશ કહે હેજે હલશું. સા. ૫

ઉપાધ્યાયજી કથે છે કે કલેશવડે વાસિત થએલું
 મન તેજ સંસાર છે. રાગ અને દ્વેષાદિ દોષથી મન
 જ્યારે મુક્ત થાય છે ત્યારે આત્મા, ભવનો પાર પામે
 છે. જ્યાંસુધી મનમાં ક્રોધ, ઇર્ષ્યા, નિન્દા, હિંસાવૃત્તિ,
 લોભ, કપટ, અહંકાર અને નિન્દા આદિ દોષો હોય
 છે, ત્યાં સુધી બાહ્યના ગમે તેવા ક્રિયા વિગેરેના
 આડંબરથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી. મનમાં
 ઉત્પન્ન થતી વિષય વાસનાઓને હટાવ્યા વિના પ્રભુની

ભક્તિ કરી શકાતી નથી. પ્રભુની આજ્ઞા છે કે મારા
 પર પ્રેમ જો ધારણ કરતા હોવ તો મનમાં ઉત્પન્ન
 થનાર રાગાદિક દોષોને જઈ મૂળમાંથી દૂર કરો !!
 એજ ખરી ભક્તિ છે. આવી ખરી ભક્તિ વિના સ્વાર્થ-
 સાધક ઢાંગી ભક્તોની ઢાંગીભક્તિ, સંસાર વધારનારી
 છે એમ અવબોધવું. મનની શુદ્ધિ કયાં વિના પ્રભુને
 હૃદયમાં ધ્યેયરૂપે ધારી શકાતા નથી. સર્વ કામના-
 ઓનો ત્યાગ કરીને જેઓ પોતાના હૃદયને શુદ્ધ
 મનાવે છે અને અધિકારપરત્વે ક્રિયામાર્ગમાં પ્રવૃત્ત
 થાય છે, તેઓ પ્રભુને વિશુદ્ધ મનમાં લાવવાને સમર્થ
 થાય છે. એમ શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયે અત્ર ગૂઢ રહસ્ય
 દર્શાવ્યું છે. વિશુદ્ધ મનમાં પ્રભુ આવવાથી આત્મામાં
 નવનિધિની ઋદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે. ક્ષાયિકલાવની
 જ્ઞાનાદિક નવ લબ્ધિઓને નવનિધિની ઋદ્ધિ જેન
 પરિભાષાવડે કહેવામાં આવે છે. શ્રીમદ્ કથે છે કે
 હે પ્રભો ! તમે સાત રાજ ઉંચા જઈને બેઠા છો તોપણ
 ૧મે ભક્તિના યોગે ભક્તનાં મનમાં પેઠા છો એમાં કંઈ

આશ્ચર્ય નથી. ધ્યાતા, દ્યેય અને ધ્યાનનું એકય થતાં હે પ્રભો ! અમો આત્માથી કર્મને લિન્ન કરીને અર્થાત્ તે કર્મ લિન્ન છે એવો ઉપયોગ લાવીને કર્મનો છેદ કરીશું, અને સકલ કર્મનો ક્ષય કરીને હે પ્રભો ! ! ક્ષીરમાં નીર જેમ મળી જાય છે તેમ અમો પણ સિદ્ધ સ્થાનમાં તમારી સાથે મળી જઈશું. આત્માને પરમાત્મ સ્વરૂપ કરીને તમે જ્યાં સિદ્ધસ્થાનમાં છો ત્યાં આવીને હું પણ તમને મળીશ. એમ ઉપાધ્યાયજી પ્રેમલક્ષણા ભક્તિના ઉભરાથી પ્રભુની સાથે જાણે વાતોજ કરતા હોય, એવી રીતે કહે છે. ભક્તિ રસમય સ્તવનાથી ઉપાધ્યાયના હૃદયપટમાં ભક્તિદ્વારા પ્રભુનું ચિત્ર કેવું ચિતરાયું હતું તેનું જ્ઞાન વાચકોને થયા વિના રહેતું નથી. જૈન શૈલી પ્રમાણે અને પોતાના હૃદયો-દ્વાસથી ભક્ત કવિએ શાંતિનાથના સ્તવનમાં પ્રભુને ભેટવાની જે ભાવના ભાવી છે તે અદ્ભુત છે. પ્રભુને ભેટવા માટે જે શબ્દો દ્વારા હૃદયોદ્ગારો કાઢ્યા છે તેનું સૂક્ષ્મ મનન કરીને તેમાં ઉડા ઉતરીને સ્તવનનો

પ્રદેશ અવલોકીએછીએ તો તેની અપૂર્વ રમણીય
 દેખાય છે. શ્રીશાન્તિનાથના સ્તવનમાં તેમણે પ્રભુને તે
 દેવાના અર્થાત્ પ્રભુને મળવાના સંબંધમાં 'પોતાના
 વિચારોને લકિતરૂપે વહેવરાવીને સમ્યક્ત્વાદિ' ગુણો
 વડે પ્રભુની પ્રાપ્તિ જણાવી છે; અને ધ્યાનવડે પ્રભુ
 પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે. પ્રભુ
 ધ્યાનમાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનો 'સમાવેશ' થા
 છે એમ પણ દર્શાવ્યું છે. ધ્યાનની પરિણતિમાં ધ્યાત
 પ્રભુના સ્વરૂપની સાથે એકમેક બની જાય છે, અ
 તેથી તે પ્રભુને સંપ્રાપ્ત કરે છે. અનુભવ દર્શનથી
 પરોક્ષદશામાં પ્રભુનું દર્શન કરવાને લકત સમર્થ બ
 છે. પ્રભુ ઉપર પ્રેમી બનેલો લકત ક્ષણેક્ષણે પ્રભુ
 ધ્યાન ધરે છે, તેથી તે પ્રભુનું અદ્ભુત રૂપ દેખી શક
 છે, અર્થાત્ અનુભવી શકે છે. શ્રીમદ્દના સ્તવનથી
 તેઓએ પોતા એવો અનુભવ કર્યો છે, એવું મને પરોક્ષ
 દશામાં જણાય છે. એમ તેમના સ્તવન ઉપરથી
 માલુમ પડે છે. તે સ્તવન નીચે મુજબ છે.

શાંતિનાથ સ્તવન.

- ધન દિન વેલા ધન ઘડી તેહ,
 અચિરાનો નંદન જિનજી ભેટશુંજી;
 લહીશુંરે સુખ દેખી સુખચંદ,
 વિરહ વ્યથાનાં દુઃખ સવિ મેટશુંજી. ૧
- જાણ્યોરે જોણું તુજ ગુણ લેશ,
 ખીજારે રસ તેહને મન નવિ ગમેજી;
 આખ્યોરે જોણું અમી લવલેશ,
 બાકસ ખુકસ તસ ન રૂચે કિમેજી. ૨
- તુજ સમકિત રસસ્વાદનો જાણુ,
 પાપ કુલકતે બહુ દીન સેવિયુંજી;
 સેવે જો કર્મને યોગે તોહિ,
 વાંછે તે સમકિત અમૃત ધુરે લખ્યુંજી. ૩
- તોહરું ધ્યાન તે સમકિતરૂપ,
 તેહજ જ્ઞાનને ચારિત્ર તેહજ છેજી;
 તેહથીરે જાણે સઘળાં પાપ,
 ક્યાતારે ક્યેયસ્વરૂપે હોયે પછેજી. ૪

દેખીરે અદ્ભુત તાહરે રૂપ,
 અચરિત લલિતા અરૂપી પદવરેલુ;
 તાહરી ગત તું બાણેરે દેવ,
 સમરણુ લજન તે વાચક જશ કરેલુ. ૫

શ્રીમદ્ના લક્ષિતમય એક સ્તવનપર જે ધરાખર
 ભાવાર્થ લખવામાં આવે તો એક મોટો અન્યથર્થ
 બન્ય, તેથી અત્ર તેમના લક્ષિતના સ્તવનનું સંક્ષેપથી
 શબ્દમાં દિગ્દર્શન કરવામાં આવે છે. શ્રીમદ્
 લક્ષિતરસમાં રસીલા થઈને પરમાત્માને ભેટવા અત્યન્ત
 ઉત્સુક બની ગયા છે, અને તેઓ પરમાત્માની લક્ષિત-
 માં લીન થઈને લોકની અર્થોત્ત દુનિયાની રીઝનો અ-
 નાદર કરે છે. દુનિયાને રીઝવવી અને પ્રભુને રીઝ-
 વવા એ બન્ને કાર્ય આથે બનતાં નથી. મનુષ્યો દુનિયાને
 રીઝવવા પ્રયત્ન કરે છે તોપણ તેથી દુનિયાની રીઝરૂપ
 કાર્ય ધાર પડતું નથી. દુનિયામાં એક મનુષ્યને રીઝવ-
 વામાં આવેછે તો અન્ય ભિન્ન વિચારવાળો મનુષ્ય નાણુશ
 થાય છે. મનુષ્યોની એક સરખી મતિ નથી અને તેથી

તેઓના લિન્નલિન્ન વિચારો હોય છે તેથી કોઈથી સઘળી દુનિયા રીઝવી શકાતી નથી. ઉત્તમ લક્ષ્મી મનુષ્યો દુનિયાને રીઝવવા પ્રયત્ન કરતા નથી. ભરત ચક્રવર્તીને આયુધ શાળામાં ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું અને એક તરફ ઋષભદેવ ભગવાન દેવલી થયાના સમાચાર સાંભળ્યા. આ બંનેમાંથી પહેલી પૂજા કેની કરવી ? એવો વિચાર કરીને ભરતરાજાએ ચક્રરત્નની રીઝ ત્યાગીને ઋષભદેવનું દર્શન કર્યું. દુરારાધ્ય લોક છે. દોરંગી દુનિયા છે. સઘળી દુનિયા કોઈનાથી રીઝ પામી નથી, અને પામનાર નથી, માટે દુનિયાદારીની રીઝ ત્યાગીને અને લોક ગમે તે બોલે તેની પરવા ન કરતાં પરમાત્માની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરવી, એવા વિચારથી ધૂતમાં આવી જઈને શ્રીમદ્ યશોવિજયજી એક પરમાત્માની રીઝમાં પોતાનું મન લગાડે છે, તે મલિનાથના સ્તવનથી માલુમ પડે છે:—

તથા ચ મલ્લિનાથ સ્તવન:—

તુજ મુજ રીઝની રીત, અટપટ એક બરીરી;
લટપટ નાવે કામ, બટપટ ભાંજ, પરીરી.

મલિનાથ તુજ રીત, જન રીઝે ન હુએરી;
 દોય રીઝણે ઉપાય, સાહસું કાંઈ જુએરી. ૨
 દુશરાધ્ય છે લોક, સહુને સમ ન થરીરી;
 એક દુહવાએ ગાઠ, એક જો ખાલે હસીરી. ૩
 લોક લોકોત્તર વાત, રીઝવે દોય જુધરી;
 તાત ચક્રધર પૂજ્ય, ચિન્તા એહ હુધરી. ૪
 રીઝવો એક સાંઈ, લોક તે વાત કરેરી;
 શ્રી નયવિજય સુશિષ્ય, એહિજ ચિત્ત ધરેરી. ૫

કવિ પોતેજ પાત્ર બનીને લક્ષિત વિષયક હૃદયની
 સ્ફુરણાઓને શબ્દોદ્વાર બહાર કાઢે છે. ત્યારે તે લ-
 ક્ષિત વિષયાદિનો સ્વાભાવિક કવિ ગણી શકાય છે.
 શ્રીમદ્ લક્ષિતના પાત્ર બનીને દુનિયાની પરવાનો ત્યાગ
 કરીને પ્રભુને રીઝવવા માટે ખરો નિશ્ચય પ્રગટ કરે
 છે, તેથી તેઓ લક્ષિતની કાટિમાં ઢેટલી બધી ઉચ્ચતા
 મેળવે છે તેના વાચકો પોતાની મેળે ખ્યાલ કરશે.
 ઢેટલાક શુષ્કજ્ઞાનીઓનાં હૃદય તપાસવામાં આવે
 છે તો નારવાડની બૂમિની પેઠે સૂકાં હોય છે; તે-

નિશ્ચિન સુતાં જાગતાં, હાંડાથી ન રહે દૂરરે;
જળ ઉપકાર સંભારીએ, તવ ઉપજે આનન્દ પૂરરે.
તવ. ૨

પ્રભુ ઉપકાર ગુણે ભર્યાં,—મન અવગુણ એક ન સમાયરે,
ગુણ ગુણી અનુભવી હુઆ, તેતો અક્ષયભાવ ઠહાયરે.
તે....જ....સુ. ૩

અક્ષયપદ દીએ પ્રેમ જે, પ્રભુનું તે અનુભવ રૂપરે;
અક્ષર સ્વર ગોચર નહિ, એતો અઠલ અમાય અરૂ-
પરે. એ....જ....સુ. ૪

અક્ષર થોડાં ગુણ ઘણા. સજ્જનના તે ન લિખાયરે;
વાચક જશ ઠહે પ્રેમથી, પણ મનમાંહે પરખાયરે.
પ....જ....સુ. ૫

શ્રીમદ્ સમ્યગ્જ્ઞાન ગર્ભિત શુદ્ધપ્રેમ વડે અપૂર્વ
વીર્યોદ્ધાસ પ્રગટાવીને પ્રભુને દ્યે-
સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ. યરૂપે પોતાના હૃદયની આગળ
ખડા કરીને અને તે સાક્ષાત મળ્યા હોય એવી વૃત્તિ
ને બનાવીને બીજા મુ-
વદે છે:—

સ્તવન.

આજ સંકલ દિન મુજવણો, મુનિ મુવત દીઠા;
ભાગી તે ભાવઠ લવતણી, દિવસ દુરિતના નીઠા.

આજ. ૧

આંગણે કદપવેલી ફળી, ઘન અમિયના વુઠા;
આપ માગ્યા તે પાસા ઢળ્યા. સુરસમકિત તુઠા.

આજ. ૨

નિયતિહિત દાન સન્મુખ હુયે, સ્વપુણ્યોદય સાથે;
જશ ઠહે સાહિબે મુગતિનું, કરિયું તિલક નિજ હાથે.

આજ. ૩

ઉપરના સ્તવનમાંથી શ્રીમદ્નો ગૂઢ આન્તરિક
રહસ્ય ળાકાર કાઢવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે. શ્રીમદ્
ઉપાધ્યાયજી લક્ષ્યમાં જ્યારે ગયા હશે તે વખતમાં
આ સ્તવન રચાયું હોય એમ માલુમ પડે છે. લક્ષ્ય-
માં મુનિમુવત સ્વામીનું જિનમન્દિર છે. "જગ
ચિંતામણી" ચૈત્યવંદનમાં પણ લક્ષ્યમાં મુનિમુવત
સ્વામી છે તેનું દિગ્દર્શન થયું છે. જેનોના કેટલાક

ઓના હૃદયમાં પ્રભુ પ્રેમ ન હોવાથી જગત્પ્રતિ ઉચ્ચ
 પ્રેમ હોતો નથી, તેથી તેઓનું મન ઉદાસ લાગે છે.
 શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી મહાન તાર્કિકશિરોમણિ અને
 મહાન તત્ત્વજ્ઞાની હોવા છતાં તેમના હૃદયરૂપ પર્વત-
 માંથી લક્ષિતનાં પ્રેમઝરણા વહે છે અને તેથી તે
 ચોતાના આત્માની ઉચ્ચતા ધારણ કરવા કેટલા બધા
 પ્રયત્નશીલ થયા છે તે વાચકોને સ્વયમેવ જણાશે.

ઉપાધ્યાયજી જે પ્રભુની સ્તવના કરે છે તેમાં
 શાનગલિત પ્રેમ તો દેખાયા
 અનુભવજ્ઞાનવહે પ્રભુના વિના રહેતોજ નથી. તે પરમા-
 સ્વરૂપની ઝાંખી તમાનું ધ્યેયરૂપે જે વર્ણન કરે
 છે તે અનુભવ પામીને કરે છે,

એમ સહેજે તેમના સ્તવનથી માલુમ પડી આવે છે.
 ઉપાધ્યાયજી વીશમા મુનિસુવત સ્વામીના સ્તવનમાં
 પ્રભુના શુણ્ણની સેવનારૂપ લક્ષિતનો ઉલ્લેખ કરીને
 ચોતાનો અપૂર્વ અનુભવ રસ પ્રગટ કરે છે. તેઓ કથે
 છે કે હે પ્રભુ!! તું જાગતો છે, મારા હૃદયથી કદી દૂર

થતો નથી. હે પ્રભુ!! જ્યારે તારો ઉપકાર સંભારીએ
 છીએ ત્યારે આનંદ પ્રગટે છે. પ્રભુના ઉપકારથી ગુણો-
 વડે ભરાયલા મનમાં એક અવગુણ સમાઈ શકતો
 નથી, જેને આવી ઉપકાર ભાવના પ્રગટ થાય છે, તેને
 આ બાબતનો અનુભવ આવે છે. પ્રભુના ગુણોની સાથે
 જે આત્માના ગુણોનો સંબંધી થાય છે તેને તે ગુણો
 અક્ષયરૂપે પરિણમે છે. પ્રભુનો શુદ્ધ પ્રેમ ખરેખર અક્ષયપદ
 દેવા સમર્થ બને છે. પ્રભુનું સ્વરૂપ ખરેખર અક્ષરવડે
 ગોચર થતું નથી. અનુભવજ્ઞાનવડે પ્રભુના સ્વરૂપની
 ઝાંખી થાય છે. તે જ્ઞાનલક્ષિતબળે મુનિ સુવર્ણની અપૂર્વ
 સ્તવના નીચે પ્રમાણે કરે છે:—

મુનિસુવ્રત સ્તવન.

મુનિસુવ્રત જિન વંદતાં, અતિ ઉદ્ધસિત તન મન થાયરે;
 વદન અનુપમ નિરખતાં, માહરાં ભવભવનાં દુઃખ જાયરે.
 માહરાં ભવભવનાં દુઃખ જાય, જગતગુરૂ જાગતો સુખ
 કંદરે.

સુખકંદ અમંદ આણુંદ, પરમગુરૂ જાગતો. સુ. ૧

અન્યોમાં લખ્યું છે કે કોઈને અમુક સંયોગોમાં પ્રા-
 યશ્ચિત્ત લેવું હોય તો ભરૂચ જઈ ત્રણ ઉપવાસ
 કરીને મુનિસુપ્રત સ્વામીની આરાધના કરવી. આરા-
 ધના કરવાથી મુનિસુપ્રત સ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવતા
 પ્રસન્ન થાય છે અને જે જે પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે
 છે તેના તે ઉત્તર આપે છે, આલોચના દેવી, કેટલા
 ભવમાં મુક્તિમાં જવું, ઇત્યાદિ પ્રશ્નોના ઉત્તર શા-
 સનદેવતા આપે છે. જૈનઅન્યોના આધારે શ્રીમદ્
 ઉપાધ્યાયજીએ પણ મુનિસુપ્રત સ્વામીનાં દર્શન કરીને
 ત્રણ ઉપવાસની તપશ્ચર્યા કરી હતી અને તેથી સ-
 મ્યકલ્વીદેવ તેમના ઉપર પ્રસન્ન થયા હતા અને
 તેમને મુક્તિવધુની પ્રાપ્તિ અમુક ભવમાં થશે એમ કહ્યું
 હતું, તેવી નિશાની ઉપરના સ્તવનમાંથી નીકળી આવે
 છે. ભવિષ્યતાના યોગે તેઓ અમુક ભવમાં મુક્તિ
 જવાના છે એમ દેવતાના મુખે સાંભળવાથી “સાહિબે
 મુગતિનું કરિયું તિલક નિજ હાથે” એવું ગાન કર્યું
 જણાય છે. આ તેમના સ્તવન ઉપરથી અને કિવદ-

તીના આધારે આવો ઉદ્દેશ્ય કરવામાં આવે છે. એટલું
 તો કહેવું પડે છે કે ઉપાધ્યાયજીને નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ
 પ્રાપ્ત થયું હતું અને એ વાત તેમણે મુનિ સુવ્રત-
 સ્વામિના અધિષ્ઠાયક દેવ પાસેથી સાંભળીનેજ મુ-
 ક્તિરૂપ સ્ત્રી વરવાનું સમ્યક્ત્વરૂપતિલક પ્રભુએ
 મારા કપાલપર કર્યું એવો ઉદ્દેશ્ય કર્યો છે. ઉપાધ્યાયની
 આવી ઉચ્ચ લક્ષિત જોતાં તેમને સમ્યક્ત્વ પ્રગટયું
 હતું એમ કહ્યા વિના ચાલતું નથી. પ્રભુની લક્ષિતથી
 જેણે કપાયાદિનો નાશ કર્યો છે એવા ઉપાધ્યાયજીને
 અદ્વૈત સંસાર બાકી હોય અને થોડાજ ભવમાં
 તેમને મુક્તિ મળવાની હોય એમ અમારું હૃદય કહે
 છે. શ્રીપાલરાસમાં પણ તેમણે નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે:-
 મારે તો શુદ્ધ ચરણપસાચે, અનુભવ દ્વિજમાંડી પેઠા;
 ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ પ્રગટી ઘટમાંડી, આતમ રતિ હુધ બેઠારે.
 મુજ: ૧૦:

ઉગ્યો સંમંકિત રવિ અલહલતો, ભરમ તિમિર
 સવિ નાઠો;

તગતગતા દુર્નય જે તારા, તેહનો બલ પણ ધાઠારે.
મુજ. ૧૧

(શ્રીપાળ રાસ-ચોથો ખંડ.)

ઇત્યાદિ જોતાં તેમને નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ પ્રગટયું હતું
એમ નિશ્ચય થાય છે.

ઉપાધ્યાયજી ભક્તિમાર્ગના પ્રદેશમાં બહુ ઉંડા
ઉતરેલા લાગે છે. શુદ્ધ પ્રેમથી
શ્રીમદ્દની ભક્તિનો પ્રવાહ. મનુષ્ય, પરમાત્માનો ઉપાસક બને
છે. શુદ્ધ પ્રેમરસના મહાસાગરમાં

અહંત્વ અને મમત્વવૃત્તિરૂપ લુણ્ણના ગાંગડાઓ ગળી
જાય છે. શુદ્ધ પ્રેમરસમાં હૃદય જ્યારે લલબદ્ધ હોય
છે ત્યારે હૃદયમાં દિવ્યદૃષ્ટિ ખીલે છે અને તેથી પ-
રમાત્માના સ્વરૂપની ઝાંખી અવલોકી શકાય છે.
ભક્તના મનમાં પ્રભુના સદ્ગુણો વ્યાપી રહે છે અને
તેથી તે પરમાત્માના સંબંધમાં આવતો જાય છે. પર-
માત્માના ગુણોમાં લીન બનેલો ભક્ત ખરેખર પોતાના
આત્માને પરમાત્મરૂપે નિહાળવા સમર્થ થાય છે.

લકતમા મનરૂપ ત્રાંખાને પરમાત્માનો પ્રેમ ખરેખર
 સુતરૂંડરૂપ કરી દે છે. પરમાત્મા ઉપર સ્નેહ ધારણ
 કરવાથી મનમાં રહેલા દુર્ગુણોના સંસ્કારો ટળી જાય
 છે અને મન ખરેખર પરમાત્માના સ્નેહવડે ઉચ્ચ
 શુદ્ધ બને છે. હિંદુનો લેશ માત્ર જલધિમાં ભળીને
 અક્ષયપદને પામે છે, તેમ પ્રભુના ગુણોની સાથે શુદ્ધ
 પ્રેમ ધારણ કરીને લકતજન પણ અક્ષયપદને પામે
 છે, અંદતની ગંધ એ તેની સ્વાભાવિક ગંધ છે, તેમ પર-
 માત્માની સાથે મળવું એ શુદ્ધ સ્વાભાવિક સંબંધ છે.
 આત્મા તે પરમાત્મારૂપે થાય છે. પરમાત્માની સાથે
 શુદ્ધપ્રેમ ધારણ કરતાં કરતાં શુદ્ધ પ્રેમનો પ્રવાહ અગ્નિના
 તણખાની પેઠે એટલો બધો વૃદ્ધિ પામે છે કે તેથી સઘળું
 જગત્ એક આત્મસમાન લાગે છે, અને તેથી તે લકતના
 રાગદ્રેષનો વિલય થાય છે અને તે સુકતદશા પ્રાપ્ત કરે
 છે. શુદ્ધજ્ઞાનીઓ પ્રભુના ઉપર પ્રેમ ધારણ કરી શકતા
 નથી તેથી તેઓ આત્મિક શુદ્ધિના આનંદના અભિમુખ
 થઈ શકતા નથી, અને શુદ્ધ પ્રેમરસની ગંગામાં સ્નાન

કરીને દિવ્યસૃષ્ટિમાં પ્રવેશ કરી શકતા નથી. ભકતને
પરમાત્મા ઉપર અચળ પ્રેમ હોય છે તેથી તે શુદ્ધ
પ્રેમવડે પ્રભુની સેવના કરીને દિવ્યજીવનપ્રદ આનન્દ-
રસને આસ્વાદે છે. શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય
ભકત બનીને ઉપર્યુક્તપ્રેમથી પ્રભુનું સેવન કરે છે,
તે નીચેના સ્તવનથી જણાઇ આવશે:—

યુગમંધર સ્તવન.

શ્રી યુગમંધર સાહિબારે, તુમશું અવિહક રંગ, મનનક
માન્ય,
ચોલ મજીઠતાણી પરેરે, તે તો અચલ અલંગ,
ગુણના ગેહા. ૧
ભવિજન મન ત્રાંબુ કરેરે, વેધક કંચન વાન; મન
ફરિ ત્રાંબુ તે નવિ હોયેરે, તે તુમ નેહ પ્રમાણ.
ગુણ. ૨
એક ઉદક લવ જિમ મળ્યોરે, અક્ષય જલધિમાં
હોય. મન.
તિમ તુમશું ગુણ નેહલોરે, તુજ સમ જગ નહીં
કોઇ. ગુણ. ૩

તુંજશું મુજ મન નેહલોરે, ચંદન ગંધ સમાન; મન.
મેલ હુઓ એ મૂલગોરે, સહજસ્વભાવ નિદાન.
ગુણ. ૪

વપ્રાવિજય વિજયા પુરીરે. માત સુતારાનંદ. મન.
ગજ લંછન પ્રિય મંગલારે, રાણી મન આણુંદ. ગુણ. ૫
મુંદદરાય કુલ દિનમણિરે, જય જય તું જિનરાજ.
મન.

શ્રી નયવિજયં વિષુધતણોરે, શિષ્યને દિઓ શિવ-
રાજ, ગુણ. ૬

પ્રેમ ઉદ્ગારોથી પ્રભુની સ્તવના કરીને શ્રીમદ્
પોતાની ભક્તિરૂપ નદીનો ખરેખર દ્વંદ્વેયમાં અપૂર્વ પ્રવાહ
વહેવરાવ્યો છે, તેથી તેમના આત્માની શુદ્ધતાનું અ-
નુમાન વાચકો પોતાની મેળે દરી લેશે.

શ્રીમદ્ જ્ઞાનગર્ભિતભક્તિના વિષયમાં જેમ
ઉડા ઉતરી સતા, તેમ દોષાદિ
મર્દિયા યત્નો ભાપ. દોષોને ટાળવાના ઉપદેશમાં પણ
ઉડા ઉતરીને કારણે જાવથી ઉપ-

દેશક થઈને લોકોને ગુર્જર ભાષામાં સારો ઉપદેશ આપે છે. તેમની બનાવેલી સજ્જતો વાંચીને દોષનિવારક ઉપદેષ્ટા ઠવિરાજનાં કેટલાંક કાવ્યો જનવૃન્દ સમક્ષ રજુ કરવામાં આવે છે. જગતમાં પ્રાણીઓની હિંસા અટકાવવા માટે હિંસા પાપસ્થાનકની સજ્જતમાં હિંસા કરવાથી હિંસક મનુષ્ય, અનેક પ્રકારનાં કર્મ બાંધે છે એમ જણાવે છે. પ્રાણીઓની હિંસા કરનાર, સંસારમાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખ પામે છે. તત્સંબંધી કેટલીક ગાથાઓ નીચે લખવામાં આવે છે:—

પાપસ્થાનક પહેલું કહ્યુંરે, હિંસા નામ દુરંત,
મારે જે જગ જીવનેરે, તે લહે મરણ અનંતરે—પ્રાણી
જિનવાની ધરો ચિત્ત. ૧
માતૃપિતાદિ અનંતનારે, પામે વિયોગ તે મન્દ;
હારિદ્ર દોહગ નવિ ટળેરે, મિલે ન વલ્લભવૃન્દરે.

પ્રાણી ૦ ૨
હોયે વિપાકે દશ ગુણુરે, એક વાર કિયું કર્મ,
શત સહસ્ર કોડી ગમેરે, તીવ્ર ભાવના મર્મરે. પ્રા ૦ ૩

મંર ઠહેતાં પણ દુઃખ હુવેરે, મારે કિમ નવિ હોય.
હિંસા ભગિની અતિ ખૂરીરે, વૈશ્વાનરની ભેયરે.
પ્રાણી૦ ૪

તેહને ભેરે જે હુવારે, શૈલ ધ્યાન પ્રમત્ત,
નરક અતિથી તે નૃપ હુવારે, જિમ સુભૂમ પ્રદક્ષ-
તરે. પ્રાણી. ૫

રાય વિવેક કન્યા ક્ષમારે, પરણાવે જસ સાય;
તેહ થકી દૂરે ટલેરે, હિંસા નામ બલાયરે. પ્રા. ૬

હિંસાથી આત્માની નીચદશા થાય છે અને
હિંસાથી અનેક ભવમાં પાપકર્મના વિપાકો લોગવવા
પડે છે, ઇત્યાદિથી હિંસાયુક્ત મનુષ્યોની વૃત્તિ પાછી
હઠાવીને દયાની વૃત્તિ ખીલવવાને શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાય
પોતાની ક્ષરજ અંદા કરે છે.

શ્રીમદે સત્યનો ઉપદેશ આપતાં કહ્યું છે કે
સત્યના સમાન કોઈ ધર્મ નથી,
સત્યનો ઉપદેશ. અને અસત્યના સમાન કોઈ
અધર્મ નથી. અસત્ય બોલવાથી

વર, ખેદ અને અવિશ્વાસની વૃદ્ધિ થાય છે, અને જે
 સત્ય ખોલે છે તેની મન, વાણી અને કાયા પવિત્ર
 થાય છે અને તેનો આત્મા, પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરી
 શકે છે. સત્યથી જગતના સર્વવ્યવહારો ચાલે છે.
 સત્યથી પ્રતિષ્ઠાની વૃદ્ધિ થાય છે. આર્યાવર્તના મનુષ્યો
 પૂર્વે, સત્ય વાણી પ્રાયઃ વિશેષતઃ વદતા હતા.
 આર્યાવર્તની અધોગતિ કરનાર અસત્ય છે, અસત્ય
 વદનારા મનુષ્યોથી ભારત ભૂમિની અવનતિ થાય છે.
 ગમે તેવા સંકટોમાં પણ સત્યવ્રતનું પાલન કરવાથી
 વચનની સિદ્ધિ થાય છે એમ શ્રીમદ્ જણાવે છે:—
 જે સત્યવ્રત ધરે ચિત્ત, હોયે જગમાંહે પવિત્ર,
 આજ હો તેહનેરે નવિ ભય, સુર વ્યંતર ચક્ષથીજ;
 જે નવી ભાંખે અલીક, ખોલે કાયું ઠીક,
 આજ હો ટેકેરે સુવિવેકે, સુજશ તે સુખ વરેજ.

ઇત્યાદિ ગાથાઓથી તેમની સત્યવાણી ખોલવાની
 તથા તેમની મનુષ્યો સત્ય ખોલે તે તરફ કેટલી બધી
 રૂચિ હતી તે તેમનાં ઉપરનાં વાક્યોથી માલુમ પડે છે.

શ્રીમદ્, ચોરીરૂપ પાપકર્મના ત્યાગ સંબંધી ઉત્તમ
 બોધ દે છે, અને મનુષ્યોને
 ચોરી નિષેધ. ચોરીના પાપકર્મથી પાછા હઠા-
 વવા શુભ પ્રયત્ન કરે છે. મહાત્માઓના ઉપદેશથી
 મનુષ્યો ચોરીકર્મના ત્યાગ કરે છે, તેથી મનુષ્યોને
 અને રાજાને પંચ શાન્તિ મળે છે. મુનિયો
 ગામેગામ ફરીને ચોરી નહિ કરવાનો ઉપદેશ દે છે
 તેથી મુનિયો જગતમાં પૂજ્યતાને પાત્ર કરે છે. જા-
 લ્યાવસ્થાથી ચોરી કરવાની ટેવ પડે છે અને તે
 ઉભર વધતાં વૃદ્ધિ પામે છે, ઉપાધ્યાયજી તત્સંબંધી
 કહે છે કે:—

- ચોર તે પ્રાચે દરિદ્રી હુયે,
 ચોરીથી હો ધન ન કરે નેટકે;
 ચોરનો દોષ ધણી નહિ,
 પ્રાય ભૂખ્યું હો રહે ચોરનું પેટ કે. ચોરી. ૨
 જિમ જલમાંડિ નાખીઓ,
 તલે આવે હો જલમાં અયગોલકે;

ચોર કઠોર કરમ કરી,

જાયે નરકે હો તિમ નિપટ નિટોલકે. ચોરી. ૩

નાહું પડયું વળી વિસર્યું,

રહ્યું રાખ્યું હો થાપણ કરી જેહ કે;

તૃણ તુસ માત્ર ન લીજીએ,

અણુદીધું હો કિહાં કોઈનું જેહ કે. ચોરી. ૪

અબ્રહ્મચર્યનો ત્યાગ કરવા સંબંધી શ્રીમદ્ નીચે

અબ્રહ્મચર્યનો ઉપદેશ. પ્રમાણે ઉપદેશ આપે છે:—

ચતુર્થ અબ્રહ્મચર્ય પાપસ્થાનક સજ્જાય.

પાપસ્થાનક ચોથું વર્ણીએ, દુર્ગતિ મૂલ અખંભ;

જગસવિ મુંજયો છે એહમાં, છંડે તેહ અચંભ પાપ. ૧

રહું લાગેરે એ ધૂરે, પરિણામે અતિકૂર;

ફલ કિંપાકના સારિણું, વરજે સજ્જન દૂર. પાપ. ૨

અધર વિદુમ્ભસ્મિત કુલકાં, કુચકલ કઠીન વિશાલ;

રામા દેખી ન રાચીએ, એ વિષવેલી રસાલ. પા. ૩

પ્રખલ જ્વલિત અણપુતલી, આલિંગન ભલું તંત;

નરક દુઆર નિતંબિની, જઘન શેવન એ દુરંત. પા. ૪

દાવાનલ ગુણ વનતણો, કુલમશી કૂચક ઝોડ;
 રાજધાની મોહરાયની, પાતક કાનન મેહ. પા. ૫
 પ્રભુતાએ હુરિ સારિખો, રૂપે મદન અવતાર;
 સીતાયેરે રાવણુ યથા, છંડો તુમે નરનાર. પા. ૬
 દશશિર રણુમાંહે રોલિયાં, રાવણુ વિવશ અખંભ,
 રામે ન્યાયેરે આપણો, રોખ્યો જગ જય થંભ. પા. ૭
 પાપ ગંધાએરે અતિઘણાં, સુકૃત સકલ ક્ષય બાય,
 અપ્રહ્મચારીનું ચિત્તબુનું, કદીય સફળ નવિ થાય. પા. ૮
 મંત્રકૃણે જગ જશ વધે, દેવ કરેરે સાનિધ્ય,
 પ્રહ્મચર્ય ધરે જે નરા, તે ખામે નવનિધ. પા. ૯
 ચેક સુદર્શનને ટળી, ચૂની સિંહાસન હોય,
 ગુણ ગાયે ગગનેરે દેવતા, મહિમા શીયળનો ભેય.
 પા. ૧૦

મૂળ ચારિત્રનું એ ભદ્રું, સમકિત વૃદ્ધિ નિદાન.
 શીળ સક્ષીલ ધરે જિકે, તસ હોય સુજસ વખાણ.
 પા. ૧૧

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી બાલ્યાવસ્થાથી પ્રહ્મચારી

હતા. પ્રહ્લયર્થ પાળવાથી થતા ગુણોનો તેમણે અનુ-
ભવ કર્યો હતો તેથી તે મહાપુરુષ ખરેખર વ્યલિચાર
આદિ દોષોથી થતા કુશલદાને વર્ણવી લોકોને પ્રહ્લ-
યર્થ તરફ આકર્ષે છે. ગૃહસ્થાવાસમાં પુરુષ ખરેખર
પરસ્ત્રી કામી થઈ ને તથા લંપટ થઈને પ્રહ્લયર્થથી
બ્રહ્મ થાય છે, તેમજ સ્ત્રીઓ પરપુરુષથી લંપટ થઈને
પ્રહ્લયર્થથી બ્રહ્મ થાય છે. શીયળ અથવા પ્રહ્લયર્થમત
પાળવાથી અનેક પ્રકારનાં પાપકર્મોથી મનુષ્ય દૂર રહે
છે. વ્યલિચાર આદિ પ્રહ્લયર્થથી મનુષ્યે દુર્ગતિમાં
પ્રવેશ કરે છે. કામના વિષયમાં જગત્ મુંઝાયું છે. જે
મનુષ્ય ખરેખર કામને જીતે છે તેજ લીખ્મપિતામહની
પેઠે જગત્માં પોતાની કીર્તિ અમર કરે છે. કામા-
સક્તિ ધારણ કરનારાઓ આત્માની શક્તિયોને પગ-
તળે કચરી દે છે, અને દુર્ગુણોના પાસમાં પક્ષીની પેઠે
ફસાય છે, ઉપરની સજ્જન્યમાં ઉપાધ્યાયે જેવું વર્ણ-
વ્યું છે તે પ્રમાણે વ્યલિચારી પુરુષના વા સ્ત્રીના હાલ
થાય છે. પરસ્ત્રીના રાગથી રાવણ સંરખા રાજની પણ

દુર્દશા થઈ તો અન્યનું શું કહેવું ? અપ્રહાર્ય અરે-
 ખર મોહનૃપતિની રાજધાની છે અને પાપરૂપ વનને
 ખીલવવાને માટે તો મેઘ સમાન છે. જેણે જગતના
 ગુરૂ બનીને જગતને પ્રહાર્યના માર્ગમાં દોરવવું હોય
 તેણે પ્રહાર્ય પ્રત ધારણ કરવું જોઈએ. કામવિષય
 લંપટી કુશુરઓ પત્થરના નાવ સમાન છે. પરશ્વીના
 મોહથી આર્યભૂમિના નૃપતિઓની દુર્દશા થઈ છે. પર-
 શ્વીના મોહથી ગુર્જર દેશના રાજા કરણધેલાએ ગુર્જર
 દેશને સહાને માટે પરતંત્ર કયો, અને તેની ખૂરી દશા
 થઈ. દ્રૌપદીની લાજ હૂંટવાને તત્પર થએલા દોરવોના
 પાપથી પાંડવોએ યુદ્ધનો નિશ્ચય કયો અને તેથી ભારત
 દેશની અને મનુષ્યોની દુર્દશા થઈ. પરશ્વીના મોહથી
 સિદ્ધરાજ જયસિંહે ચન્દ્રસમાન ઉજ્જવલ એવી પો-
 તાની છીંતિમાં ડાઘ લગાડ્યો. પરશ્વી લંપટત્વદોષથી
 કેટલાક રાઠોડો રજપુતોની પડતીમાં કારણભૂત થઈ
 પડ્યા. પરશ્વીકરણ, પરશ્વી લંપટપણના દોષથી કેટ-
 લાક મુસલમાન બાદશાહોએ હિંદુસ્થાનમાં ધોરયુદ્ધ

કરીને હબરો મનુષ્યોના પ્રાણ લેઈને દેશમાં અશાન્તિ
 ફેલાવીને ભારતભૂમિને અવનતિએ પહોંચાડી. સ્ત્રીઓના
 મોહમાં ફસાવાથી મનુષ્યો, કામવાશનાને આધીન થઈ
 ને વિવેકનો ત્યાગ કરીને દુર્ગુણમાર્ગમાં ચાલે છે. ધર્મ-
 ગુરૂઓ સંબંધી વિચાર કરતાં પણ જણાય છે કે જે
 જે ધર્મગુરૂઓ અહ્યચર્યથી બ્રહ્મ થઈને કામના તાળે
 થયા છે તેઓએ પોતાની અને પોતાના ધર્મની અવ-
 નતિ કરી છે. જે ધર્મગુરૂઓ કામના આધીન થઈને
 લલ્લનાના હાસ બને છે, તેઓ પોતે તરી શકતા નથી
 અને અન્ય મનુષ્યોને પણ તારવાને શક્તિમાન બની
 શકતા નથી. ધર્મ ગુરૂઓ અહ્યચર્યને ધારણ કરી પો-
 તાની દેશની અને ધર્મ માર્ગની ઉન્નતિ કરી શકે છે.
 ગૃહસ્થ દશામાં વીશ વર્ષ પર્યન્ત અહ્યચર્ય પાળી શકાય
 એવાં ગુરૂકુળો સ્થાપન કરીને ઉછરતા બાળકોને કેળ-
 વીને અહ્યચારી બનાવવા જોઈએ અને કામને તાળે
 કરી શકે એવા ઉપાયો યોજવામાં આવશે તો ધર્મની
 ઉન્નતિ થઈ શકશે.

શ્રીમદ્, ક્રોધ નામના દોષને ત્યાગવામાં પણ સારો
ઉપદેશ આપે છે. ક્રોધથી જ્ઞાનનો

ક્રોધ ત્યાગ કરવાનો નાશ થાય છે. ક્રોધી મનુષ્યના
ઉપદેશ.

હૃદયમાં સત્યજ્ઞાન સ્ફુરતું નથી અને
તે ક્રોધાવેશે અનેક પ્રકારનાં પાપ-

કર્મ કરે છે. સંયમનો ઘાત કરનાર ક્રોધ છે. પૂર્વ કોટિ
વર્ષ પર્યંત સંયમ પાળ્યું હોય છે તોપણ ક્રોધથી બે
ધડીમાં તેનો નાશ થાય છે. ક્રોધરૂપ અગ્નિ જેના હૃદ-
યમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેને પણ બાળે છે અને પ્રાયઃ
અન્ય મનુષ્યોના સદ્ગુણોને પણ સામગ્રી પામીને
બાળે છે. ઇત્યાદિ જાણતને શ્રીમદ્ નીચેની સત્ત્વ-
યથી કથે છે:—

ક્રોધ તે બોધ નિરોધ છે, ક્રોધ તે સંયમ ઘાતીરે;
ક્રોધ તે નરકનું બારણું, ક્રોધ દુરિત પક્ષપાતીરે. પા. ૧
પાપ સ્થાનક છઠું પરિહરો, મન ધરી ઉત્તમ ખંતીરે;
ક્રોધ ભુજંગની લાંગુલી, એક કડી જયવંતીરે. પા. ૨
પૂરવ કોડી ચરણ ગુણે, લાભ્યો છે આતમ જેશ્વરે;

ક્રોધ વિવશ હુતા હોય ઘડી, હારે સવિક્ષણ
તેણે. પા. ૩

ખાળે આશ્રમ આપણો, ભજના અન્યને દાહેરે;
ક્રોધ કૃશાનુ સમાન છે, ટાલે પ્રશમ પ્રવાહેરે. પા. ૪

ક્રોધ દોષ ત્યાગવા સંબંધી આ પ્રમાણે સજ્જન્યનું
ઉલ્લેખન કરીને ઉપાધ્યાયે અહં-

અહંકાર ત્યાગનો ઉપદેશ. કારનો ત્યાગ કરવા સંબંધી પણ
ઉત્તમ ઉપદેશ દીધો છે. પ્રજ્ઞામદ,

તપમદ, લક્ષ્મીમદ, સત્તામદ આદિ અહંકારના વશ
થઈને મનુષ્યો આત્માની ઉન્નતિમાં પોતાના હાથે
વિઘ્નો નાખે છે. અહંકારને છૂટવો એ કંઈ સામાન્ય
કાર્ય નથી. માનના ત્યાગ સંબંધી ઉપાધ્યાયે બહુ
સારો બોધ આપ્યો છે:—

માને રાજ્ય ખોયું લંકાનું રાવણે,
નરનું માન હરે હરિ આવી ઐરાવણે;
ચૂલિલદ્ર શ્રુતમદથી પામ્યા વિકાર એ,
માને જીવને આવે નરક અધિકાર એ. માને. ૪

વિનય શ્રુત તપશીલ ત્રિવર્ગ હણે સવે,
 માને તે જ્ઞાનનો લંજક હોય સવોભવે;
 હુંપક છેક વિવેક નયનનો માન છે,
 એહને છાંડે તાસ ન દુઃખ રહે પંછે. માને. ૫

કપટ અર્થાત્ માયાના ત્યાગ સંજંધી શ્રીમદ્
 સારો બોધ આપે છે તે પૈકી
 કપટ ત્યાગવાનો કપટેશ. સંજંધી થોડી ગાથાઓ નીચે
 લખવામાં આવે છે:—

પાપ સ્થાનક કહું આઠમું, સુણો સન્તાલ,
 છંડો માયા મૂલ, ગુણવંતાલ.

કપટ કરે મત આદરે, સુણો સન્તાલ,
 માયાએ તે પ્રતિકૂળ, ગુણવંતાલ. ૧

નગન માસ ઉપવાસીયા, સુણો સન્તાલ,
 શીથ લીએ કૃશ અન્ન, ગુણવંતાલ.

ગર્ભ અનંતા પામશે, સુણો સન્તાલ;
 જો છે માયા મન્ન, ગુણવંતાલ. ૨

દેશ લોચ મલ ધારણા, સુણો સન્તાલ;

ભૂમી શયા. મત યાગ, ગુણવંતાળ.

સુકર સકલ છે સાધુને, સુણો સન્તાળ;

દુષ્કર માયા ત્યાગ, ગુણવંતાળ.

૩

કપટથી યા માયાથી મનુષ્યો ઉચ્ચ કેટિપર આવી શકતા નથી. તપ, જપ, પ્રભુભજન, વગેરે કરવામાં આવે તોપણ જેના હૃદયમાં કપટ છે તેનું કલ્યાણ થઈ શકતું નથી. ગ્રહસ્થાને વા. ત્યાગીઓને કપટનો ત્યાગ કરવો દુર્લભ છે. અનેક પ્રકારની સ્વાર્થી આશાઓને તાળે થઈ મનુષ્યો કપટ કરે છે, પણ તેથી તેઓ અજ્ઞાનરૂપ અંધકારમાં પ્રવેશ કરે છે. ઉત્તમ મનુષ્યો, મહાન દાસને માટે પણ કપટ કરતા નથી, જેના હૃદયમાં કપટ છે તેનાથી પરમાત્મા દૂર હોય છે. કપટી મનુષ્ય ખરેખર વિશ્વાસનો ઘાત કરે છે, અને પ્રમાણિકતારૂપ કલ્પવૃક્ષને મૂળમાંથી છેદી નાખે છે. પૂર્વ આર્યાવર્તમાં સરલ મનુષ્યો ઘણા હતા. તેથી દેવભૂમીની પેઠે આર્યાવર્તની સર્વત્ર કીર્તિ પ્રસરી હતી. “ખાડો ખોદે તે પડે” તેની પેઠે કપટી મનુષ્ય અન્તે

પોતાનો નાશ પોતાના હાથે કરે છે. ખારી ભૂમિમાં જેમ વનસ્પતિ ઉગી નીકળતી નથી તેમ કપટીના હૃદયમાં ધર્મગ્રીજ પણ ઉગી નીકળતું નથી. કપટના પ્રપંચનો નાશ કરીને મનુષ્યોને સરલ બનાવવા ઉપાધ્યાયજીએ શુભોપદેશ દીધો છે, તેની કિમ્મંત ઉત્તમ વાચકો સ્વયમેવ કરી લેશે.

હોભ અને રાગનો ત્યાગ કરવા માટે પણ શ્રીમદે ઉત્તમ આશયોથી સજ્જઓ લખી છે. દ્વેષ દોષનો નાશ કરવા માટે ઉપાધ્યાયજીના હૃદયમાં જે પ્રવાહ વહ્યો છે તે નીચે લખવામાં આવે છે.

દ્વેષત્યાગનો ઉપદેશ. દ્વેષ પાપસ્થાનક.

દ્વેષ ન ધરિયે લાલન દ્વેષ ન ધરિયે,
દ્વેષ તજ્યાયી લાલન શિવસુખ ધરિયે લાલન. શિવ॥
પાપસ્થાનક ય અગ્યારમું કૂડું,
દ્વેષ રહિત દોષ ચિત્તસવિ રૂડું. ચિત્તં ॥ ૧ ॥

ચરણકરણ શુભ બની ચિત્રચાલી,
દ્વેષ ધૂમે હોય તે સવીકાલી.

લાલન. હો ૦ ૨

દોષ બેતાલીશ શુદ્ધ આહારી,	લાલન. પ્ર૦ ૩
ધૂમ્ર દોષે હોય પ્રબલ વિકારી.	
ઉગ્ર વિહારને તપ જપ કિરિયા,	લાલન. ભ૦ ૪
કરતાં દ્વષ તે ભવમાંહિ ફરિયા.	
યોગનું અંગ અદ્વેષ છે પહેલું,	લાલન. તે૦ ૫
સાધન સવિ લહે તેહથી વહલું.	
નિર્ગુણને ગુણવંત ન જાણે,	લાલન. દ્વ૦ ૬
ગુણવંતને ગુણ દ્વેષમાં તાણે.	
આપ ગુણીને વલી ગુણરાગી,	લાલન કી૦ ૭
જગમાંહિ તેહની કીરતિ જાગી.	
રાગ ધરી જે જિહાં ગુણ લહિયે,	લાલન. સમ૦ ૮
નિર્ગુણ ઉપરે સમચિત્ત રહિયે,	
ભવતિથિ ચિંતન સુજસ વિલાસે,	લાલન. એમ૦ ૯
ઉત્તમના ગુણ એમ પ્રકાશે.	

દ્વેષનું સ્વરૂપ અને દ્વેષથી થતી હાનિનું સ્વરૂપ
શ્રીમદે સારી રીતે પ્રકાશ્યું છે. મોટા મોટા જ્ઞાની
મુનિવરો પણ દ્વેષદોષે અન્યોના સદ્ગુણોને દેખી

શકતા નથી. જેના હૃદયમાં દ્વેષ નથી તે પ્રભુના માર્ગમાં આવે છે. દ્વેષનો ત્યાગ કર્યા વિના કોઈ પણ મનુષ્ય, ધર્મના પગથીયાપર પાદ મૂકી શકતો નથી. નિર્ગુણ મનુષ્યો ગુણવંતના ગુણોને જાણી શકતા નથી. ઉલટા ગુણવંતના ગુણોને દ્વેષથી તાણે છે, અને ગુણોને અવગુણ રૂપે બતાવવા પ્રયત્ન કરે છે. જે મનુષ્યને પોતાના સદ્ગુણોપર વિશ્વાસ નથી તે અન્યોપર દ્વેષ કરે છે. હિન્દુસ્તાનની અને આર્યજનોની પાયમાલી કરાવનાર દ્વેષ છે. દ્વેષથી કોઈનું પણ સારું દેખી શકાતું નથી, અને પોતાનું શ્રેયઃ પણ કરી શકાતું નથી. શ્વનોની પેઠે જે મનુષ્યોમાં દ્વેષ રહ્યા કરે છે તેઓ તે દેશને, નાતને અને જાતને પણ લાય પેદા કરે છે. ધર્મની અનેક પ્રકારની ક્રિયાઓ કરનાર મનુષ્યોના હૃદયને પણ દ્વેષ છોડતો નથી. દ્વેષથી જગત્માં મનુષ્યો અનેક પ્રકારનાં પાપ કરે છે. દ્વેષી મનુષ્યના હૃદયમાં એક જાતનો આન્તરિક્ષ અગ્નિ સળગ્યા કરે છે, અને તેથી તે મનુષ્યોના પ્રાણ બાળીને ભસ્મ કરે છે. જગ-

તમાથી નો એકલો દ્વેષ જતો રહે તો આ દુનિયા
સ્વર્ગસમાન બની શકે. ઉપાધ્યાયજીના મનમાં દ્વેષના
છંપર બહુ તિરસ્કાર હતો તેથી તેઓએ ઉપર પ્રમાણે
લખ્યું છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ નિન્દાનો ત્યાગ કરવા
સંબંધી મનુષ્યોને ઉત્તમ બોધ આપ્યો છે. તે નીચે
લખવામાં આવે છે.

નિન્દાત્યાગ.

સુંદર પાપસ્થાનક તમે સોલમું, પગનિંદા અસરાલ હો;
સુંદર નિન્દક જે મુખરી હુવે, તે ચોથો ચંડાલ હો.

સુંદર. ૧

સુંદર જેહને નિન્દાનો ટાળ છે, તપકિરિયા તસ ફેાક હો;
સુંદર દેવ કિલિવષ તે ઉપજે, એ ફલ રોઝારોઝ હો.

સુંદર. ૨

સુંદર ક્રોધ અજીરણુ તપતાણું; જ્ઞાન તણો અહંકાર હો;
સુંદર પરનિન્દા કિરિયા તણો, વમન અજીરણુ આહારજો.

સુંદર. ૩

સુંદર નિન્દાનો જેહ સ્વભાવ છે, તાસ કથન નવિ નિન્દહો;

મુંદર નામ ધરી જે નિન્દા કરે, તેહ મહામતિ મન્દ હો,
મુંદર૦ ૪

મુંદર રૂપ ન કોઈ ધારીયે, દાખિયે નિજ નિજ રંગ હો.
મુંદર તેહમાં કાંઈ નિન્દા નહિ, બોલે બીજું અંગ હો;
મુંદર૦ ૫

મુંદર એક કુશિલીણી ઇમ કહે, ક્રોધ દુઝો જેહ ભાંખે હો;
મુંદર તેહ વચન નિન્દાતણું, દશવંકાલિક આખે હો.
મુંદર૦ ૬

મુંદર દોષ નજરથી નિન્દા દુયે, ગુણ નજરે દુએ રાગહો;
મુંદર જગ સર્વિ આલે માદલ મહયો, સર્વગુણી વીત-
નાગ હો. મુંદર૦ ૭

મુંદર નિજ મુખ દનક કચોલટે, નિન્દક પરિગલ લેઈલો;
મુંદર જેહ ધણા પરગુણ અહે, અંત તે વિરલા કોઈ હો.
મુંદર૦ ૮

મુંદર પરપરિવાદ વ્યસન તમે, મ કરો નિજ ઉત્કર્ષે હો;
મુંદર પાપકર્મ એમ સર્વિ દલે, પામે ગુન જશ દાંડે હો.
મુંદર૦ ૯

સુર વાચકો ! આ સજ્જન્યનો ભાવાર્થ સુગમ
 હોવાથી સ્વયમેવ અવબોધી શકશે. ઉપાધ્યાયે નિન્દા
 કરનારને ચોથા ચંડાળની ઉપમા આપી છે. નિન્દા
 ઉપર ઉપાધ્યાયનો કેટલો બધો તિરસ્કાર હતો, તે
 તેમનાં વાક્યોથી જાણી શકાય છે. જેને નિન્દા કર-
 વાની ટેવ પડી છે તેનું સાધુપણું, શ્રાવકપણું, મનુષ્ય-
 ત્વ ને તપ, જપ, અને ક્રિયાઓ ફેાક અર્થાત્ નિષ્ફલ
 છે, નિન્દા કરનાર સાધુ તપસ્વી ઢંડ જાતિના દેવતા
 તરીકે થાય છે. તપનું અજીરણ ક્રોધ છે, જ્ઞાનનું અજી-
 રણ અહંકાર છે. આહારનું અજીરણ વસન છે, અને
 ક્રિયાનું અજીરણ નિન્દા છે. ક્રિયા કરનારાઓમાં
 નિન્દાનો દોષ વિશેષતઃ દેખવામાં આવે છે. ધર્મની
 ક્રિયા કરનારા કેટલાક જૈનો વાં અન્યો ક્રિયાઓ કરીને
 નિન્દાના દોષમાં ફસાય છે, અને તેથી તેઓ હૃદયની
 શુદ્ધિ કરવાને શક્તિમાન થતા નથી. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યા-
 યજીએ ધર્મની ક્રિયા કરનારાઓને નિન્દા કરતાં દેખ્યા
 હશે તેથી ક્રિયાઓ કરનારમાં નિન્દા દોષ મોટા ભાગે

રહે છે એમ લખ્યું છે. જૈનોમાં હાલ પણ કેટલાક
 ક્રિયાનું અંતરણ નિન્દારૂપે બતાવી આપે છે. મૂઠ્ઠા
 મનુષ્યોમાં નિન્દાનો દોષ વધી પડેલો જોવામાં આવે
 છે. નામ દેઇને કોઈની પણ નિન્દા ન કરવી જોઈએ.
 સુર મનુષ્યો પ્રાણાન્તે પણ નામ દેઇને કોઈની નિન્દા
 કરતા નથી. દોષ દૃષ્ટિથી મનુષ્યોમાં નિન્દાની ટેવ
 વધે છે, અને ગુણાનુરાગદ્રષ્ટિથી નિન્દાદોષનો નાશ
 કરી શકાય છે. જગત્માં એક મનુષ્યમાં સર્વ પ્રકારનાં
 ગુણો હોતા નથી. કોઈનામાં સદ્ગુણો વિશેષ હોય છે
 અને દુર્ગુણો અલ્પ હોય છે, અને કોઈનામાં દુર્ગુણો
 ઘણા હોય છે અને ગુણો થોડા હોય છે. નિન્દા કર-
 નાર મનુષ્ય દુર્જન તરીકે જગત્માં ગણાય છે, અને
 રાક્ષસ તરીકે જગત્માં સજ્જનોને લય કરનાર થાય
 છે. નિન્દા કરનારો નિન્દાદોષનો ત્યાગ કરે એજ
 ઉપાધ્યાયજીના ઉપદેશનો આશય છે. એ પ્રમાણે દોષો-
 ના ત્યાગ સંબંધી ઉપદેશ આપીને, મનુષ્યોને સદ્ગુ-
 ણોના માર્ગ તરફ દોરનાર શ્રીમદ્નો આપણે જોટલો

ઉપકાર માનીએ તેટલો અદ્ય છે.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી વસ્તુવર્ણન કરવામાં પણ સા

નિપુણતા ધરાવે છે. રાજાનું, ન

વસ્તુવર્ણન શક્તિ રનું, વા અમુક પદાર્થનું વર્ણ

કરવામાં, તે કાળના કવિયો

ચૈલીને અંગીકાર કરીને, વસ્તુનું વર્ણન મનોરંજન થા

તેવી રીતે કરે છે. અઢારમા સૈકાના કવિરાજ પ્રેમાનં

દની પેઠે, યશોવિજયજી પણ વસ્તુવર્ણન કરવામાં

ઉત્તમ કવિની ગરજ પૂરી પાડે છે. ઉપાધ્યાયકૃત વસ્તુ

વર્ણન વિષયની કેટલીક કડીઓ નીચે લખવામાં આવેલ છે.

શ્રીપાલરાસ-ખંડ ત્રીજો-ઢાલ છઠ્ઠી.

એક દિન એક પરદેશીયો, કહે કુમરને અદ્ભુત ઠામરે

સુષુ યોજન ત્રણસેં ઉપરે, છે નયર કંચનપુર નામરે.

જુઓ જુઓ અચરિત અતિ લલુ.

તિહાં વજ્રસેન છે રાજ્યો, અરિકાલ સખલ કર વાલરે

તસ કંચનમાલા છે કામિની, માલતીમાલા સુકુમાલરે

જુઓ.

તેહને સુત ચારની ઉપરે, ત્રૈલોક્ય મુંદરી નામરે;
પુત્રી છે વેદની ઉપરે, ઉપનિષદ્ યથા અભિરામરે.

જીઓ. ૩

રંભાદિઠ જે રમણી કરી, તે તો એહ ઘડવા કર લેખરે;
વિધિને રચના ખીણ તણી, એહનો જગ જસ ઉદલેખરે.

જીઓ. ૪

રોમાગ્રે નિરખે તેહને, ધ્રુવદ્વય અનુભવ હોયરે;
રમર અદ્વય પૂરણદર્શને, તેહને તુલ્ય નહિ કોયરે.

જીઓ. ૫

નૃપે તસ વર સરિખો દેખવા, મંડપ સ્વયંવર કીધરે;
મૂલ મંડપ યંભે પૂતળી, મણિ કંચમમય સુપ્રસિદ્ધરે.

જીઓ. ૬

ચિહું પાસ વિમાનાવલીસમી, મંચાતિમંચની શ્રેણિરે;
ગોરવ કારણ કણ રાશિ જે, ઝીંપી જે ગિરિવર તેણીરે.

જીઓ. ૭

તિહાં પ્રથમ પક્ષ આપાઢની, ખીજે છે વરણ સુહૃત્તરે;
ગુલ ખીજ ! ખીજ તે કાલ છે, પુણ્યવંતને હેતુ આપત્તરે.

જીઓ. ૮

એમ નિસુણી સોવન સાંકલું, કુંઝરે તસ દીધું તાવરે;
 ઘરે જઈને કુખજકૃતિ ધરી, તિહાં પહોતો હાર પ્રભાવરે.
 જુઓ. ૯

મંડપે પેસંતો વારીયો, પોલીયાને ભૂષણ દેધરે;
 તિહાં પહોતો મણિમય પૂતલી, પાસે ખેઠો સુખ સેધરે.
 જુઓ. ૧૦

ખરહંતો નાક તે નાનકું, હોઠ લાંબા ઉચી પીઠરે;
 આંખ પીલી કેશ કાખરા, રહ્યો ઉભો માંડવા હેઠરે.
 જુઓ. ૧૧

નૃપ પૂછે કેઈ સોભાગિયા, વલી વાગીયા જાગીયા તેજરે;
 કહો કુણુ કારણુ તુમે આવિયા, કહો જિણુ કારણુ તમે
 હેજરે. જુઓ. ૧૨

તવ તે નરપતિ ખડખડ હસે, જુઓ જુઓ એ રૂપનિધાનરે;
 એહને જે વરશે સુંદરી, તેહનાં કાજ સર્થા વલ્યાં વાનરે.
 જુઓ. ૧૩

ઈણુ અવસરે નરપતિ કુંઝસી, વર અંખર શિખિકા રૂઢરે;
 જાણીયેં ચમકતી વીજલી, ગિરિ ઉપર જલધિ ગૂઢરે.
 જુઓ. ૧૪

મુત્તાહર હારે શોભતી, વરમાલા કરમાંહે લેધરે;
મૂલ મંડપ આવી ગુરુ કુંઝરને, સહસા શુચિરૂપ અવલોધરે.

જુઓ. ૧૫

તે સહજ સ્વરૂપ વિભાવમાં, દેખે તે અનુભવ યોગરે;
ઈષ્ટ વ્યતિકરે તે હરખિત હુધ, કહિ હુઓ મુંજ ઈષ્ટ
સંયોગરે. જુઓ. ૧૬

તસ દ્રષ્ટિ સરાગ વિલોકતો, વિચે વિચે વામન રૂપરે;
દાખે તે કુંવરી સુદલહી, પરિપરિ પરખે કરી ચૂપરે.
જુઓ. ૧૭

સાચિતે નટનાગર તણી, બાણ વાણ ખલતે નેમરે;
મન રાણ કાણ શું કરે, આણવિંત ઝેહશું પ્રેમરે.

જુઓ. ૧૮

હવે વર્ણવે જે જે નૃપ પ્રત્યે, પ્રતિહારી કરી ગુણ પોપરે;
તે તે હિલે કુંઝરી દાખવી, વય રૂપને દેશના દોપરે.
જુઓ. ૧૯

વરણવતાં જસ મુખ ઉજલું, હેલંતાં તેહનું શ્યામરે;
પ્રતિહારી થાકી કુંઝરને, સા નિરખે રતિ અલિરામરે.
જુઓ. ૨૦

છે મધુર યથોચિત શેલડી, દધિ મધુ સાંકર ને દ્રાખરે;
પણ જેહનું મન જીહાં વેંધિયું, તે મધુર ન ખીનું
લાખરે. જીઓ. ૨૧

ઈણ અવસરે થંભની પૂતલી, મુખે અવતરી હારનો દેવરે;
કહે ગુણ ગ્રાહક ને ચતુર છે, તો વામનવર તતખેવરે.
જીઓ. ૨૨

તે સુણિ વરીઓ તે કુંઝરીયે, દાખે નિજ અતિહી કુરૂપરે;
તે દેખી નિભંતસે કુખજને, તવ રૂઠા રાણા ભૂપરે.
જીઓ. ૨૩

ગુણ અવગુણ મુગ્ધા નવિ લહે, વરે કુખજતણ વર ભૂપરે;
પણ કન્યા રતન ન કુખજનું, ઉકરડે શો વર ધૂપરે.
જીઓ. ૨૪

તજ માલ મરાલ અમેં કહું, તું કુણ છે અતિ વિકરાલરે;
ને એ ન તજે તો એ તાહરે, ગલે નાલ લૂણે કર વાતરે.
જીઓ. ૨૫

તવ હસીય ભણે ઇચ્છું, તુમે ને નવિ વરિયા એણરે;
તો દુર્લભ રૂસો મુલ કિચ્છું, રૂસો ન વિધીશું કેણરે.
જીઓ. ૨૬

પરત્રી અલિલાપના પાતકી, હવે મુઝ અસિધારા તિથરે;
પામી શુદ્ધિ થાઓ તમે સવે, દેખો મુઝ કેવા હત્યરે.

જીઓ. ૨૭

ઈમ કહે કુખજે વિક્રમ તિર્યુ, દાખ્યું નેણે નરપતિ નઠરે;
ચિત્ત ચમકયા ગગને દેવતા, તેણે સંતતિ કુસુમની વુઠરે.

જીઓ. ૨૮

હુઓ વજસેન રાજા ખુશી, કહે બલપરે દાખવો રૂપરે;
તેણે દાખ્યું રૂપ સ્વભાવનું, પરણાવે પુત્રી ભૂપરે.

જીઓ. ૨૯

દીયો આવાસ ઉત્તંગ તે, તિહાં વિલસે સુખ શ્રીપાલરે;
નિજ તિલકમુંદરી નારીશું, જીમ કમલાશું ગોપાલરે.

જીઓ. ૩૦

ત્રીજે ખંડે પૂરણ થઈ, એ છઠ્ઠી ઢાલ રસાલરે;
જસ ગાતાં શ્રી સિદ્ધચક્રનો, હોય ઘર ઘર મંગળ માળરે.

જીઓ. ૩૧

શ્રીપાલ રાસ.

શ્રીમદ્દની વીરરસ વર્ણનશક્તિ.

(કડખાની દેશી.)

ચંગરણુરંગ મંગલ હુઆં અતિધણાં,

ભૂરિ રણુતૂર અવિહર વાળે;

કેતુકલાખ દેખણુ મલ્યા દેવતા,

નાહ હંદુલિતણા ગગન ગાળે.

ચં. ૧

ઉગ્રતા રણુભૂમિ તિહાં શોધિયેં,

રોધિયેં કરી વિવિધ શસ્ત્ર પૂજા;

ખોધિયેં સુભટ કુલવંશ શંસાકરી,

ચોધિયેં કવણુવિણુ તુઝ દ્દળ.

ચં. ૨

અરચિયેં ચાડ્યંદન રસેં સુભટતનુ,

અરચિયેં ચંપકેં મુકુટ સીસેં;

સોહિયેં હુથ વરવીર વલ્યેં તથા,

કલ્પતરૂ પરિ ખન્યા સુભટ દીસે.

ચં. ૩

પૈઈ જનની કહે જનક મત લાજવે,

કોઈ કહે માફે બિરુદ રાખે.

જનક પતિપુત્ર તિહું વીરજસ ઉજલા,
સોહિધન જગતમાં અણિય આખે. ચં. ૪

કોઈ રમણિ કહે હસિય તું સહિય કિમ,
સમર કરવાલ શર કુંતધારા;

નયનખાણે હણ્યો તુજ ગે વશકિયો,
તિહાં ન ધીરજ રહ્યો કર વિચારા. ચં. ૫

કોઈ કહે માફરો તું મોહ મત કરે,
મરણુજીવન તુજ ન પીઠ છાંડું;

અધરસ અમૃત રસ દોય તુજ સુલભ છે,
જગતજય હેતુ હો અચળ ખાંડું. ચં. ૬

ઈમ અધિક કોતકે વીરસ જાગતે,
લાગતે વચન હુઆ સુભટ તાતા;

સૂરપણે કૂર હુઈ તિમિર દલ અંડવા,
પૂર્વ દિશી દાખવે કિરણ રાતાં. ચં. ૭

રોપિ રણ લંલ સંરભ કરી અતિઘણો,
દોઈદલ સુભટ તપ સખલ જૂએ;

Then the average atomic mass is nearly—

35.49u

(2) 35.78u

(1) 4.5

35.21u

(4) 36.00u

( )

(2) 2.2

ordinary boron is

^{11} isotopes, and

of 10.82u.

isotope is present

) 18%

) 50%

stream of pro

accelerated th

enters a region of

a direction

cles travers

radius of the pat

the radius of th

is—

(1) r

(3) $r/\sqrt{2}$

In the positive

method, similar

singly and dou

magnetic fields

the two cases a

$E_1 = E_2$, then

the two particl

ભૂમિને' ભોગતા નેધ

અમલ આરોગતા રણ

નીર ભ્રમતીર વરસે

સંચરે' બગ પદે' ધવ

ગાજદલ સાજ રેતુ

વીજ ભ્રમ કુંત ચમ

પિંડ બ્રહ્મંડ શત બંડ

ઉછલે તેહવા નાલ ગે

વરસતા અગનિ રણ

માનું એ ચમતણા ન

કેઈ છેદે' શરે' અરિત

આવતા કેઈ અરિયા

કેઈ અસિધિન દરિદ્ર

વ્યાલ વિઠરાલ કરવાલ હલ સુલટ શિર,
 વેગ લિલલિ રવિ રાહુ માને;
 ધૂલિ ધોરણી મિલત ગગન ગંગા કમલ,
 કોટી અંતરિત રથ રહત છાને. ચં. ૧૩
 દેઈ ભટ ભારમરિ શીસ પરિહાર કરી,
 રણુ રસિક અધિક જૂજે કળંધે;
 પૂર્ણ સંકેત હિત હેત જ્ય જ્ય રવે,
 નૃત્ય મનુ કરત સંગીત ગાધે. ચં. ૧૪
 ભૂરિ રણુતૂર પૂરે ગયણુ ગડગડે,
 રથ સખલ શૂર અકચૂર ભાજે;
 વીર હઠ્ઠાય ગય હય ચલે ચિહું દિશે,
 જે હુવે શૂર તસ કાણુ ગાંજે. ચં. ૧૫
 તેહ ખિણુમાં હુધ રણુમિલી ધોરતર,
 રૂધિર ઠઠ્ઠમ કરી ભરી અંત પૂરી;
 પ્રીતિ હુધ પૂર્ણ વ્યંતરતણા દેવને,
 સુલટને હોંશ નવિ રહિ અધૂરી. ચં. ૧૬
 દેખિ શ્રીપાલ ભટ ભાંજિયું સેન્ય નિજ,

ઉઠવે તવ અજીત સેન રાજા;
 નામ મુજ રાખવો જો ફરિ દાખવો,
 હો સુભટ વિમલ કુલ તેજ તાજ. ચં. ૧૭
 તેહ ઈમ જૂજતો સૈન્ય સજી જૂજતો,
 વીંટિયો જતિ સયસાત રાણે;
 તે વદે નૃપતિ અભિમાન ત્યજી હજીય તું,
 પ્રણમી શ્રીપાલ તિહાં એહ જાણે. ચં. ૧૮
 માન ધન જાસ માને ન તે હિત વચન,
 તેહશું જૂજતો નવિ ય થાકે;
 ખાંધિયો પાડિ કરી તેહ સત સય ભટે',
 હુઓં શ્રીપાલ જસ પ્રગટ વાકે. ચં. ૧૯
 પાય શ્રીપાળને આણિયો તેહ નૃપ,
 તેણે છોડાવિયો ઉચિત જાણી;
 ભૂમિ સુખ લોગવો તાત મત એદ કરો,
 વદત શ્રીપાલ એમ મધુર વાણી. ચં. ૨૦
 ખંડ ચોથે હુધ ઢાલ ચોથી લડી,
 પૂણે કડખા તણી એહ દેશી;

જેહુ ગાવે સુજસ ઝોમ નવ પદ તણો, તે લહેઝઝિ
સવિ શુદ્ધ લેશી. અં. ૨૧

જંપુરવામીના રાસમાંથી, રાજગૃહ નગરવર્ણન.

હવેરે રાજગૃહ નગર છે, સકલ નગર શિણુગારે;
ઉજવલ જિન ગૃહ મંડલી, છાં હિમગિરિ અનુકારે. ૧
ચરિત્ર સુણો ગુણવંતનું, પવિત્ર હોયે જિમ કાનરે;
ચિત્ત ચમકે આવે ચાતુરી, વાધે મતિ વળે વાનરે.
ચરિ. ૨

જિહાં છન ઐત્યમાં ધૂપનો, દેખી ધૂમ અગાસીરે;
મર્દગ ગર્જિત ધન બ્રમે, શિખી નિત્ય ઉલ્લાસરે. ચ. ૩
જેહુમાં સૌધે દ્રુટિક દ્યુતિ, છખી મરકતની અલાધીરે;
માનું ગંગા એ આવી ઝીલવા, ચમુના રવિ અંક દાધીરે.
ચરિ. ૪

જેને હુરવી માનુજલ નિધિ, દુઃખભર લંકા કંપાવીરે;
સુખ નવિ દાખે અમરાવતી, અલકા નામેજ આવીરે.
ચરિ. ૫

રાજ્ય કરે તિહાં નરપતિ, શ્રેણિક જસગુણ શ્રેણીરે;
જન ભુવનમાંહે વિસ્તરી, પાવન જેવ ત્રિવેણીરે.

ચરિ. ૬

જેહને તેજે પરાભવ્યો, ભાનુ ભમે માનુ ગગનેરે;
ઉણુ હુઆ તસ કીરણુ તે, તારા અમર્ષને અશિરે.

ચરિ. ૭

તાસ સભામાંહે શોભતો, રૂપભદ્રત હુઆ શેઠરે;
ધનદત્તે તેહજ ધનપતિ, ખીન્ને કુખેર તે હેઠરે. ચરિ. ૮
યંથ તરૂંજળ જળસર પરે, તસધન સવીહીત આવેરે.
જેહશ્યું સુરતરૂં તોળીઆ, ઉંચો ગયો લઘુ ભાવેરે.

ચરિ. ૯

ઈંદ્ર તે જેહને નિત્ય રહે, કર અગ્ને સતકોટીરે;
ગ્રંદ તે સકળ કળા વર્યો, પદવી તસ સવિ મોટીરે.

ચરિ. ૧૦

ધારિણી સદ્ધર્મ ધારિણી, ચિત્ત તારણી હુઈ તાસરે;
ઠારણી સુખદુઃખ વારિણી, મનોહારિણી સુવિદ્યાસરે.

ચરિ. ૧૧

રપે તે રંભા હરાવતી, ભાવતી ચિત્ત જન વયણારે;
 સુલલિત શીલ સોહામણી, સહજ સલુણનહાં નયણારે.
 ચરિ. ૧૨.

મિલિત રહે નખમાંસ જયું, તે દંપતી સમનેહારે;
 નવ નવ રંગ ભરે રમે, એકજ જીવ હોય દેહારે. ચ. ૧૩
 એક દીન ધારિણી ચીંતવે, સુતવિષ્ણુ રથો જયવારારે,
 સીંચે હૃદય જસ સુત અમી, તેહનો ધન્ય અવતારારે.
 ચરિ. ૧૪

ચિંતાએ તેણે હુધ્ હુળેળી, નિર્જેષે પ્રિય પુછીરે,
 તેહ ચિંતા પ્રિય મન ઠવે, પણ નવી હોય તે આછીરે.
 ચરિ. ૧૫

એહ ચિત્ત દુઃખને વિસારવા, શેઠ વેભારે તે પહુતા રે,
 વાયુ આરોહી ગગન ચઢ્યા, રથ ઘોષે મૃગ બીહતારે.
 ચરિ. ૧૬

ગિરી પ્રિય હસ્ત આલંબને, ધારણિ ચઢીય લોભારે,
 અંશુલીએ કરી દાખવે, પ્રિય ઉપવનતણી શોભારે.
 ચરિ. ૧૭

એહ બીજેરડી ક્ષણનમી, દાડિમ રાતે કુલેરે;
મદ નવી શિખે હૃદયે ગડે, જગતને માનું અમુલેરે;
ચરિ. ૧

એ સહકારની મંજરી, કેઠિલ કલરવ ગુરૂણીરે;
વિકસિત એહ કુસુમલતા, માનુહસિત તરૂપરણીરે;
ચરિ. ૧

જંબુ કંઠખ પ્રિયાળએ, તાલ તમાલ વિશાળારે;
જાઈ જુઠ મયકુંદએ, કંદ એ હર્ષના આળારે. ચરિ. ૨૦
મોટા એ દ્રાક્ષના માંડવા, સુઅડલા રૂઅડલા આવેરે;
મધુર એ મધુકર રણુઝણે, સ્વાગત માનુ જણાવેરે.
ચરિ. ૨૧

શ્રાદ્ધ યશોમિત્ર દેખીઓ, રૂપલે તીકાં સિદ્ધ પુત્રોરે;
જાશે કિહાં પુછયું તવ કહે, ઇહાં સોહમ છે પવિત્રોરે.
ચરિ. ૨૨

આવો તો થાવો અગ્રેસરી, વંદનનો ધરો ભાવોરે;
દંપતિ તેહ સાથે આલ્યા, દીઠા મુનિ સુભાવોરે. ચ. ૨૩
કોધજળાંત સમજલધર, માન મહાતર હરિતરે
દંભ ઉરગ વિષજાગલી; દોભ અગ્રાધ અગ્રાધિરે

ઈદ્રિય સદ્ગુણને વશ કર્યો, વશ કર્યો મનના સંચારોરે,
 આતમધ્યાનમાં ઝીલતા, પામ્યા લવતણો પારોરે. ચ. ૨૫
 તેહની દેશના સાંભળી, સિદ્ધ જંબુરૂપ પુછેરે,
 ધારણિ પણ અવસર લહી, કહે મુજસુત છે કે નવી છેરે.
 ચરિ. ૨૬

સાવધ મુનિને નવી પુછીએ, સિદ્ધ કનુ જંબુ નામરે.
 એ અવસર પુછ્યે સુત હશે, સિદ્ધ સ્વપ્ન સુરધામિરે.
 ચરિ. ૨૭

ધારિણિ કહે જંબુ દેવતા, ઉદ્દેશે તો હું કરશુંરે,
 આંખિલ ઇગસો અઠોત્તરા, ઇમ મન વંછીત વરશુંરે.
 ચરિ. ૨૮

હવે મુનિ વંદીને દંપત્તિ, આવ્યા નીજ ઘર ખારેરે,
 સિદ્ધ સ્વપ્ન દેખે અન્યઠા, ધારિણિ ચિત્ત ઉદારેરે.
 ચરિ. ૨૯

કુંભે વિદ્યુન્માળી અવતર્યો, દોહદ હુઆ શુભ પુર્યારે,
 સમગ્ર પુણ્યે સુત જનમીઆ, સુજસ વિલાસ પહુરારે.
 ચરિ. ૩૦

જંબુસ્વામી દીક્ષા લેવા નીકળે છે તે વખ-
તનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે.

(ઢાળ-તુજ બાવનીની એ—દેશી.)

શુભતીરથ ઉદકે સ્નાન કરી મનોહાર,
અંગરાગતે કીધા બાવના ચંદનસાર.

ચિત્તમાંડી અણુમાન્યું શુકલધ્યાનહે ભૂર,
બાહિર આવી લાગ્યું ઉજવલ માનું કપૂર. ૧

મણિકંચન ભૂષણ સમલ ઝળાહળતેજ,
સોડે તનુ પેર્વા હથડે હાર સહેજ;
સર્વાંગ અલંકૃત કલ્પવૃક્ષ પર છાજે,
મનમાં નિરાગિ પણ એ કલ્પ ન લાજે. ૨

વરદેવ અનાદ્રત સાનિધ્ય પુરણહાર,
શણુગારે સઘળે પુરણ જંબુ કુમાર;
ક્ષિરછત્ર વિરાજે રજનીકર અનુકાર,
ખિહુ પાસે લટકે ચામર ચંચળ ચ્યાર. ૩

બહુમૂલ રતનમય મંગળારંગ અભંગ,
શિખિકા આરોહે જેમ મૃગપતિ ગિરિશૃંગ;

દાન બહુવિધ દીજે કીજે સગલ મંડાણ,
પંચશબ્દા વાજે ગાજે ઢાલ નિશાન. ૪

ભુંગળ લેરી ને ફેરીવાજે વંશ ને વીણા,
તાલતાવલ કંસાલને નાદે સુરપણ લીણા;
સરલી સરણાઈ ચહુચહે ચિહું દિશી ચાવી,
શુભમર્દલ વર્દલ શ્રીમંડલે છળી ફાવી. ૫

તત થાથા થેઇ થેઇ થુંગન થુંગન નાચે,
સુદ્ધાંત સંગીતે પગપગ નવરસ માચે;
ગિરુદાવલી બોલે શુભ અવદાતે ભાટ,
જયજય સહુ બોલે મક્તીયા લોકના ઠાઠ. ૬

આગે તેછ તુરંગમ કંચન જડીત પલાણ.
એરાકી આરળી કંબોળ કંકાણ,
તુરકી ખુરાસાણી પાણીપંથા નવરંગ,
કાશ્મીરી અનુપમ પંચ લદ્દ અતિચંગ. ૭

મદ ઝરતા કુંજર જાણેસ નિર્જરશેલ,
અંબર લાગી અંબાકી સુરગજશયુ કરે મેળ;
ધવલ ધોરી ભેતરીયા રથની કીધી તૈયારી,

શણગાર્યા સામેલા ધવલ મંગલ દીએ નારી. ૮
 ગાય ગીત સુહાગણ પહેરી નવલા વેશ,
 મહમુદિત હુઆ સર્વી ગામ અને સન્નિવેશ,
 કેઈ ચઢ્યારે સુખાસને કેઈ ચઢ્યા ચકડોળ,
 અતિ ચતુર વિચક્ષણ કરે ઘણા રંગરોળ. ૯
 અષ્ટ મંગળ ચાલે આગે વળી ચાટુકાર,
 અસિકુંત ફલક અહ નર્મકારતિકાર,
 તિલ નાખ્યા ન તળે આવે તિમ હુઆ પંથ,
 ધરણીનો કણ પણ ન રહ્યા કોઈ અપંથ. ૧૦
 ઉત્સવ જુએ નરનારી પારી ચઢી ચૌપારી,
 વ્યાકુળ થઈ વાહિવ શખ્ત સુણી સર્વી નારી,
 તુર દૂધનમાતા કલિકળજલ સિંદુર,
 ષટ હોએ વલ્લભ સીને સહજસનુર. ૧૧
 ગાનવાન સુણીને અર્ધ તિલક કરી એક,
 અર્ધાનન દ્રગ એક જોવા ચાલી છેક,
 એક ઉર પહેરે એકજ ચરણ પખાલે,
 અરધી કંચુકી પહેરી જોવા કેઈક ચાલે. ૧૨

ધસમસતી કોઈક કનજલ ગદલે ઘાલે,
 કરતુરી લોચન ઠવતી આઘી ચાલે,
 ખાવનાચંદન રસ પાય લગાડે ખાલા,
 અળતો હૃદય સ્થલે લાહી કરે ચકચાળા. ૧૩

કટિમેખલ કંઠે ઘાલી ઉતાવળી દોડે,
 એકહાર એકાવળી ચેણી તટે નિજ જોડે,
 ભુજવલિલ નેપુર કંકણ ઘાલે પાયે,
 પહેરણુ ઓઢણુના વસ્ત્ર વિપર્યય થાયે. ૧૪

ઢળતા ધીના લાડુઆ મુકે તે ગાડુ આગે,
 લાડુઆસમ નારીને જોવાનો રસ જાગે,
 ખાળ રોતાં મુકે મારગે પરનાં ખાળ,
 રોતાંનિજ ખાળક બ્રાન્તિ લીએ સુકુમાલ. ૧૫

પરિધાન શિયિલ હુઓ ગાઢ ગંધન ન કરાયે,
 વાયુવેગે મસ્તક ઓઢણુ ઉડી જાયે,
 ઈમ જોતાં વધુજન હુઓ કુમારી રૂપ,
 ઠોતુકીને પણ તવ ઠોતુક લાગ્યું અનુપ. ૧૬

ઈમ કૌતુક ઉત્સવે ઉપવને કુમાર,
 થાય જય જય નંદા જય જય ભદ્રા ઉચ્ચાર;
 શિળિકાથી ઉતરે માનુ સંસારથી તેહ,
 ગુરૂ સ્વામી સધર્મ વંદે સુજસ સનેહ. ૧૭.

ઈત્યાદિ.

સમુદ્રવહાણુ સંવાદમાં, સમુદ્ર અને વહાણના
 સંવાદનું, ગુણુદોષ તરીકે સારી રીતે વર્ણન કર્યું છે.
 વસ્તુવર્ણનશક્તિ ખરેખર ઉપાધ્યાયજીની ઉત્તમ છે.
 એમ વાચકો સ્વયમેવ વિચારી શકશે. ઉપાધ્યાયજીના
 વખતમાં યતિયોના શિથિલપણાથી સંવેગી મુનિમાર્ગ,
 ઉત્પન્ન થવાથી તથા સ્થાનકવાસી વગેરેની અર્ચાથી
 અનેક પ્રકારના ધર્મશાસ્ત્રો સંબંધી ગ્રન્થો લખવાની
 આવશ્યકતા હતી, તેથી તેઓએ અરિત્રો લખવામાં
 યોતાનું જીવન ઘણું લંબાવ્યું નથી. શ્રીપાલ અને
 જંબુસ્વામીના રાસથી અરિત્ર સંબંધી પદ્યરચનામાં
 કવિતાશક્તિ ઘણી હતી તેનો ખ્યાલ કરી શકાય છે.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયનો અધ્યાત્મજ્ઞાનપર બહુ પ્રેમ
 હતો. અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં તે બહુ
 શ્રીમદ્નો અધ્યાત્મ ઉડા ઉતર્યા હતા. એમ તેમનાં
 જ્ઞાનમાં પ્રેમ અને જનાવેલા અધ્યાત્મિક અન્યોથી
 તેમનું પાંડિત્ય. સિદ્ધ થાય છે. તેમનાં નીચેનાં
 વાક્યોથી તેઓ ઉત્તમ અધ્યાત્મ-
 ની હતા એમ વાચકોને જણાશે.

માતમજ્ઞાને જેહવું રે, ચિત્ત ચોક્કસ ઠહરાત;
 જેહને દુઃખ ઠહું નહી રે, બીજના દીન દુઃખી જા-
 તરે.-પત્ર-૬૧

જંબુરાસ.

માતમજ્ઞાને મગન જે, તે સવિ પુદ્ગલનો ખેલરે;
 ઝંદ્રજલ કરી લેખવે, ન મલે તિહાં કોઇ મન મેલરે.

ન. સં. ૩૯

તણ્યો ધ્યાયો આતમા, આવરણ રહિત હોય સિદ્ધરે;
 માતમજ્ઞાન તે દુઃખ હરે, એહિજ શિવહેતુ પ્રસિદ્ધરે.

એ. સં. ૪૦

શ્રીપાલરાસ. પત્ર. ૧૫૬

અરિહંત ધૃષ્ટ ધ્યાતો થકો, દંબક ગુણ પજ્જયરે;
 ભેદ છેદ કરી આતમા, અરિહંત રૂપી થાયરે.
 વીર જીનેશ્વર ઉપદિશે, સાંભળજો ચિત્ત લાઇરે;
 આતમધ્યાને આતમા, રૂઢિ મળે સવિ આઇરે. વીર. ૧
 રૂપાતીત સ્વભાવ જે, કેવલ દંસણ નાણીરે;
 તે ધ્યાતાં નિજ આતમા, હોયે સિદ્ધ ગુણખાણીરે. વીર. ૨
 ધ્યાતાં આચારજ લલા, મહામંત્ર શુભ ધ્યાનીરે;
 યંચ પ્રસ્થાને આતમા, આચરજ હોય પ્રાણીરે. વીર. ૩
 તથ સજ્જાયે રત સદા, દ્વાદશ અંગનો ધ્યાતારે;
 ઉપાધ્યાય તે આતમા, જગ ગંધવ જગ બ્રાતારે. વીર. ૪
 અપ્રમત્ત જે નિત્ય રહે, નવિ હરખે નવિ શોચેરે;
 સાધુ સુધા તે આતમા, શું મુંડે શું લોચેરે. વીર. ૫
 સમ સંવેગાદિક ગુણા, ક્ષય ઉપશમ જે આવેરે;
 દર્શન તેજજ આતમા, શું હોય નામ ધરાવેરે. વીર. ૬
 જ્ઞાનાવરણી જે કર્મ છે, ક્ષય ઉપશમ તસ થાયરે;
 તે હોય એહજ આતમા, જ્ઞાન અબોધતા જાયરે. વીર. ૭
 જાણો ચારિત્ર તે આતમા, નિજ સ્વભાવમાંહિ રમતોરે;

લેશ્યા શુદ્ધ અલંકર્યો, મોહ વને નવિ ભમતોરે. વીર. ૮
 ઈચ્છારોધે સંવરી, પરિણતિ સમતાયોગેરે,
 તપ તે એહિજ આતમા, વર્તે નિજ ગુણ ભોગેરે; વીર. ૯
 અષ્ટ સકળ સમૃદ્ધિની, ઘટમાંહે રૂદ્ધિ ઠાખીરે;
 તિમ નવ પદ ઋદ્ધિ જાણુજો, આતમરામ છે સાખીરે.
 વીર. ૧૩

યોગ અસંખ્ય છે જિન કહ્યા, નવપદ મુખ્ય તે જાણોરે.
 એહ તણે અવલંબને, આતમધ્યાન પ્રમાણોરે. વીર. ૧૪
 ઠાક ખારમી એહવી, ચોથે ખંડે પૂરીરે;
 વાણી વાચક જસ તણી, કોઈ નયે ન અધૂરીરે. વીર. ૧૫
 શ્રીપાળરાસ. ચોથો ખંડ. પત્ર. ૧૮૪

જિહાં લગે આતમ દ્રવ્યનું, લક્ષણ નવિ જાણ્યું;
 તિહાં લગે ગુણઠાણું લક્ષું, કેમ આવ્યે તાણ્યું. આતમ ૨૨
 આતમ અજ્ઞાને કરી, જે ભવદુઃખ લહીએ.
 આતમજ્ઞાને તે ટળે, એમ મન સદહીએ. આતમ. ૨૩
 જ્ઞાનદશા જે આકરી, તેહ ચરણ વિચારો.
 નિર્વિકલ્પ ઉપયોગમાં, નહીં કર્મનો ચારો. આતમ. ૨૪

ભગવતી અંગે ભાખીઓ, સામાયિક અર્થે;
 સામાયિક પણ આત્મા, ધરો શુદ્ધો અર્થ. આત્મ. ૨૫
 લોકસાર અધ્યયનમાં, સમકિત મુનિભાવે;
 મુનિભાવે સમકિત કહ્યું, નિજ શુદ્ધ સ્વભાવે. આત્મ. ૨૬
 કષ્ટ કરો સંજમ ધરો, ગાળો નિજ દેહ;
 જ્ઞાનદશા વિષુ જીવને, નહીં દુઃખનો છેહ. આત્મ. ૨૭
 બાહિર યતના બાપડા, કરતાં દુહવાયે;
 અંતર યતના જ્ઞાનની, નવિ તેણે થાયે; આત્મ. ૨૮
 રાગ દ્વેષ મલ ગાળવા, ઉપશમ જલ ઝીલો;
 આત્મ પરિણુતિ આદરી, પરપરિણુતિ પીલો. આત્મ. ૨૯
 હું એહનો એ માહરો, એ હું એણી ખુદિ;
 ચેતન જડતા અનુભવે, ન વિમાસે શુદ્ધિ. આત્મ. ૩૦
 બાહિર દ્રષ્ટિ દેખતાં, બાહિર મન ધાવે;
 અન્તર્ દ્રષ્ટિ દેખતાં, અક્ષય પદ પાવે. આત્મ. ૩૧
 ચરણ હોય લજ્જાદિઠે, નવિ મનને સંગે;
 ત્રીજે અધ્યયને કહ્યું, એમ પહેલે અંગે. આત્મ. ૩૨
 અધ્યાત્મ વિષુ જે ક્રિયા, તે તનુમળ તોલે;

મમકાર આદિક યોગથી, એમ જ્ઞાની બોલે. આતમ. ૩૩
 હું કરતા પર ભાવનો; એમ જેમ જેમ બાણે;
 તેમ તેમ અજ્ઞાની પડે, નિજ કર્મને ધાણે. આતમ ૩૪
 પુણ્યલ કર્મોદિક તણે, કર્તા બ્યવહારે;
 કર્તા ચેતન કર્મનો, નિશ્ચય સુવિચારે. આતમ. ૩૫
 કર્તા શુદ્ધ સ્વભાવનો, નય શુદ્ધે કહિયે.
 કર્તા પરપરિણામનો, બેઉ કિરિયા બ્રહ્મિયે.
 આતમ. ૩૬

સવાસો ગાથાનું સ્તવનની ઢાલ.

ઈત્યાદિ અનેક વાક્યોથી ઉપાધ્યાયજીએ
 અધ્યાત્મજ્ઞાનનો મહિમા ગાયો છે. દ્રવ્યાનુયોગ
 અને અધ્યાત્મજ્ઞાનની એકતા ધ્યાય છે. દ્રવ્યાનુયોગ
 વિનાનો જ્ઞાની તે ખરેખરો અધ્યાત્મ જ્ઞાની બની
 શકતો નથી. દ્રવ્યાનુયોગ જ્ઞાન વિનાનો અધ્યાત્મ
 જ્ઞાની કોઈ સ્યાદ્વાદશૈલી પ્રમાણે બની શકતો નથી.
 દ્રવ્યાનુયોગના જ્ઞાનથી ખરેખર આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી
 શકાય છે. આત્મજ્ઞાન વિનાની ક્રિયા તે ક્રિસાળમાં

ગણાતી નથી. જ્ઞાનની પદવી મહાન છે, અને આત્મ જ્ઞાન વિનાની ક્રિયા ખરેખર આત્માના સદ્ગુણોને પ્રકાશ કરવા સમર્થ થતી નથી.

શ્રી દ્રવ્યગુણ પર્યાયના રાસમાં શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી જ્ઞાન અને ક્રિયાનું અંતર દેખાવતા છતાં નીચે પ્રમાણે કહે છે.

દોહા.

મધ્યમ કિરિયા રત હુએ, જાણક માને લિંગ.
 ઘોડશકે ભાખ્યું ધુરે, ઉત્તમજ્ઞાન સુરંગ. ૨
 જ્ઞાનરહિત જે શુભક્રિયા, ક્રિયારહિત શુભનાણ,
 યોગ દ્રષ્ટિ સમુચ્ચય કહ્યો, અંતર ખબુઆ ભાણુ ડ
 ખબુઆ સમી ક્રિયા કહી, નાણુભાણુ સમ જોય,
 કલિયુગ એહ પટંતરો; વિરલા ખુજે કોય. ૪
 જ્ઞાનવંતહ કેવલી, દ્રવ્યાદિક અર્હિનાણુ,
 ઘૂહત્ કલ્પના ભાખ્યમાં, સરિખા ભાખ્યા જાણુ. ૫
 જ્ઞાન પરમગુણુ જીવનો, નાણુ ભવાર્ણવ પોત,
 મિથ્યા મતિતમ ભેદવા, નાણુ મહા ઉદ્યોત. ૬
 પ્રકરણુરતનાકર ભાગ ૧ પત્ર. ૪૧૦

એ યોગે જો લાગે રંગ, આધાકર્મોદ્ધિક નહિ લંગ,
 પંચકલ્પ લાખ્યે ઇમ લણ્યું, સદ્ગુરુ પાસે
 ઇચ્છું મેં સુણ્યું. ૪

બાહ્ય ક્રિયા છે બાહિર યોગ, અંતર ક્રિયા
 દ્રવ્ય અનુયોગ,
 બાહ્યહીન પણ જ્ઞાન વિશાલ, લલો કહ્યો મુનિ
 ઉપદેશ માલ. ૫

દ્રવ્યાદિક ચિન્તાએ સાર, શુદ્ધલધ્યાન પણ
 લહિએ પાર;
 તે માટે એહિજ આદરો, સદ્ગુરુ વિષ્ણુમત
 ભૂલા કરો. ૬

બાહ્યક, લિંગને અર્થોત્ બાહ્યવેષને દેખી ધર્મ
 માને છે. નધ્યમ મનુષ્ય, ક્રિયાઓમાં આશ્રય થાય
 છે અને ઉત્તમ જ્ઞાની ખરેખર જ્ઞાનમાં રંગાય છે.
 ધર્મજ્ઞાન વિનાની ક્રિયા ખજુઆસમાન પ્રકાશક છે અને
 ક્રિયા વિનાનું જ્ઞાન, સૂર્યની સમાન પ્રકાશક છે એમ
 હરિભદ્રસૂરિ યોગદ્રષ્ટિ સમુચ્ચય ગ્રન્થમાં કહે છે.

કલિયુગમાં આવું બેનું અન્તર્ વિરલ મનુષ્યો
 અવબોધી શકે છે, શ્રુતજ્ઞાની અને દેવલ જ્ઞાનીને બૃહ
 રહેલ્ય ભાષ્યમાં સમાન કહ્યા છે. આત્માનો પરમશુભ
 જ્ઞાન છે. સંસારરૂપ સમુદ્ર તરવાને માટે જ્ઞાન એ મોટી
 આગબોટ સમાન છે. મિથ્યાત્વ અંધકારનો નાશ કર-
 વાને જ્ઞાનરૂપ સૂર્યની આવશ્યકતા સર્વ જ્ઞાનીઓએ
 સ્વીકારી છે. દ્રવ્યાનુયોગજ્ઞાનની પરિપક્વ દશા થતાં
 આત્મસ્મરણતા થાય છે.

અધ્યાત્મજ્ઞાન વિનાના મનુષ્યો, આત્માના
 શુભોનો પ્રકાશ કરવાને શક્તિમાન થતા નથી. શ્રી-
 મદ્ ઉપાધ્યાયજીએ અધ્યાત્મજ્ઞાનનો શ્રી આનન્દધનજી
 પાસેથી વિશેષ અનુભવ મેળવ્યો હતો. તેમના છેલ્લા
 વર્ષોથી તેમનું મન અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રતિ વળ્યું હતું.
 છેલ્લા પન્નર વર્ષમાં તેઓ અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં વિશેષતઃ
 રમણતા કરતા હતા અને અધ્યાત્મદિશાના રસપો-
 પક અન્યોને લખતા હતા એમ તપાગચ્છના એક હિમ
 સાગર ચતિના મુખેથી પરંપરાએ સાંભળ્યું છે. આવા

મહા પ્રભાવક જ્ઞાની ગીતાર્થ મુનિવરનાં છેલ્લાં વર્ષે
અધ્યાત્મજ્ઞાન, ધ્યાન, અને ધર્મ ક્રિયામાં, વહન થયાં
હતાં એમ લેખકને તેમના અન્થોરૂપ આરીસામાં જોતાં
મનમાં નિશ્ચય થાય છે. અધ્યાત્મજ્ઞાન વિસ્તાર કરવા
શુર્જર ભાષામાં શ્રીપાલરાસ, જંબુસ્વામીરાસ, અને
દ્રવ્ય શુણ્ણ પર્યાયના રાસમાં તેમણે ઉત્તમ બોધ આપ્યો
છે. તેમણે હિન્દુસ્થાની અને શુર્જર ભાષામિશ્ર જેવી
ભાષામાં સમાધિશતક, સમતાશતક, જશવિલાસ વગેરે
અન્થો રચીને મનુષ્યો ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

અધ્યાત્મસાર, અધ્યાત્મોપનિષત્, જ્ઞાનસાર
વગેરે અન્થો લખી સંસ્કૃત ભાષાનું મનુષ્યો ઉપર પણ
મહાન ઉપકાર કર્યો છે. અત્ર શુર્જર ભાષાના અન્થોમાં
લખેલા અધ્યાત્મજ્ઞાનનો વિષય સર્વવામાં આવે છે
તેથી અધ્યાત્મજ્ઞાનાદિ પુષ્ટિ માટે સંસ્કૃત ભાષાના અ-
ન્થોની સાક્ષી આપી નથી. અધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં ઉપા-
ધ્યાયજી બહુ ઉંડા ઉતર્યા હતા. આવી દશાવાળા મહા-
પુરુષનું સાધુચારિત્રજીવન ખરેખર ઉત્તમોત્તમ હતું,

એમ તેમના હૃદયના ઉભરાઓ ઠહી આપે છે. શ્રીમદ્
ઉપાધ્યાયજી તે વખતમાં ચાલતા એકાન્તમતોનું ખંડન
કરીને સત્ય દર્શાવવામાં પાછા પડતા નહોતા.

તત્ત્વજ્ઞાન વિનાના અને માનપૂજા દીર્ઘિના પૂજારી
ધર્મના નામે લક્ષ્મી લેનારા અને ધમાધમ ચલાવનારા
લાલચુ ટેટલાક ધર્મેષ્વરેશકે, જૈનાગમથી વિરુદ્ધ
વર્તતા હતા અને જૈનાગમોથી વિરુદ્ધ લાપણુ કરતા
હતા, તેઓને સુધારવાને તેમણે સીમંધર સ્વામીનું સ્તવન
રચીને તેઓને વચનના ફટકા મારીને ઉત્તમ બોધ
આપવા અને તેમજ ધર્મેષ્વરો સત્ય માર્ગમાં દોરાય,
અને ધર્મ માર્ગમાં સહે પેઠો હોય તે દૂર થાય અને
કુધારાઓના ત્યાગ કરીને જૈનો સુધર્મના અસલમાર્ગ
ઉપર આવે એ હેતુથી નીચે પ્રમાણે સીમંધર પ્રભુને
તેઓ વિશ્વસિ કરે છે.

સ્વામી સીમંધર વીનતિ—સુણો માહરી દેવરે,
તાહરી આણુ હું શિરધરે—આદરે તાહરી સેવરે
સ્વામી ૦ ૧

કુશુરની વાસનાપાશમાં—હરિણ પેરે જે પડ્યા લોકરે,
તેહને શરણ તુજ વિશુ નહિ—ટળવલે જાપડા ફેકરે.

સ્વામી૦ ૨

જ્ઞાન હર્શન ચરણ ગુણ વિના—જે કરાવે કુલાચારરે,
હુંટી તેણે જગ દેખતાં—કિહાં કરે લોક પોકારરે.

સ્વામી૦ ૩

જે નવિ ભવ તથાં નિરગુણી—તારશે કેણીપેરે તેહરે,
એમ અજાણ્યા પડે ફંદમાં—પાપજંધે રહ્યા તેહરે.

સ્વામી૦ ૪

કામ કુંભાદિક અધિકનું—ધર્મનું કે નવિ મૂલરે,
દોકડે કુશુર તે દાખવે,—શું થયું એહ જગસૂલરે.

સ્વામી૦ ૫

અર્થની દેશના જે દીએ—ઓલવે ધર્મના અન્થરે,
પરમ પદનો પ્રગટ ચોરથી—તેહથી કેમ વહે પન્થરે.

સ્વામી૦ ૬

વિપયરસમાં ગૃહી માચિયા—નાચિયા કુશુર મહપૂરરે,
ધુમધામે ધમાધમ ચલી—જ્ઞાન મારગ રહ્યા દૂરરે.

સ્વામી૦ ૭

લહકારી ઠહાગ્રહ ભર્યા—થાપતા આપણા ખોલરે,
જેન વચન અન્યથા દાખવે—આજતો વાજતે ઢોલરે
સ્વામી ૦ ૮

કેઈ નિજ દોષને ગોપવા—રોપવા કેઈ મત કન્દરે,
ધર્મની દેશના પાલટે—સત્ય ભાષે નહી મન્દરે.
સ્વામી ૦ ૯

મહુ મુખ ખોલ એમ સાંભળી—નવિ ધરે લોક વિશ્વાસરે,
હુંઠતા ધર્મને તે થયા—ભમર જેમ કમલ નિવાસરે.
સ્વામી ૧૦

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાય શ્રીમંધર પ્રભુને વિનવે છે કે
માહુરી વિજ્ઞાપિ હે પ્રભો !! તમે
વ્યવહાર ધર્માચારપર સાંભળો. હું તહારી આજ્ઞા શિર-
શ્રીમદ્ના વિચારો. પર ધરીને તહારી સેવા કરું છું.
કુશુરની વાસનાના પાસમાં હરિ-
ણની પેઠે લોકો પડ્યા છે તેને હે પ્રભો !! તહારા વિના
શરણ નથી—જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર વિના જેઓ

કુલાચાર કરાવે છે અને આત્માના સદ્ગુણો તરફ સેવકોનું લક્ષ્ય ખેંચતા નથી તેઓએ જગત્ના દેખતાં ભકતોની ભાવજીવિ પર હુટ ચલાવી છે. હવે લોકો ક્યાં જઈને પોઠાર કરી શકેછતાદિ વચનોથી કુચરના અશુભાચારો અને કલ્પિત ઉપદેશનો પરિહાર કરીને જૈનોને સન્માર્ગ તરફ આણવા પ્રયત્ન કરે છે. આત્માના સદ્ગુણો તરફ લક્ષ્ય નહિ રાખતા અને પ્રમાદના વશ થઈ ગએલાઓને શ્રીમદે સારી રીતે ઉપદેશ આપ્યો છે. “ સવાસો ગાથાના સ્તવન ”માં તેમણે વ્યવહાર અને નિશ્ચયનય એ બે નયની સ્થાપના સિદ્ધ કરીને એકાન્ત વાદીઓને બોધ આપ્યો છે. તેમના શિરપર આવી પડેલી આગમાનુસારે સત્ય સુધારકની દ્વંજ સારી રીતે તેમણે અદા કરી છે. મૂર્તિમ ન્યતા તેમણે શાસ્ત્રોના પાઠથી ચિદ્ધ કરી આપી છે. પ્રભુની પૂજા કરવાથી આત્માના સદ્ગુણોની વૃદ્ધિ કરી શકાય છે તે પણ તેમણે સિદ્ધ કરી આપ્યું છે. ગૃહસ્થોએ પોતાના અધિકાર પ્રમાણે દયા પાળવી

જોઈએ અને તેમણે શ્રાવકના એકવીસ ગુણોને શ્રાવક
 થતા પહેલાં પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. છેવટે જઘન્યથી પણ
 અમુક ગુણોને પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. એમ દર્શાવીને ગૃહ-
 સ્થોના સદ્ગુણોનો માર્ગ પ્રકાશિત કર્યો છે. મનુષ્ય
 માત્રનું મન કોઈ પણ ધર્મના આચારની સાથે સંબંધ
 વાળું છે. ધર્માચારના અધિકાર લેદે, લેદ પડે છે
 ગૃહસ્થો અને સાધુઓના ધર્માચાર ભિન્ન છે. સાધુ-
 ઓને પંચ મહાવ્રત પાળવાનાં હોય છે અને શ્રાવકોને
 ચારવ્રત વા એકવ્રત અને તે ન બને તો અવિરતિ
 ક્ષામાં પણ સમ્યક્ત્વ સહિત ભક્તિ, પ્રેમ, ભાતૃભાવ,
 પૂજા, દાન અને દયા વિગેરે સદ્ગુણો ખીલવવાના
 હોય છે. શ્રીમદે સાધુઓ અને ગૃહસ્થ શ્રાવકોને પોત-
 પોતાના ધર્માચારો પાળવા માટે ઉત્તમ યોગ આપ્યો
 છે—સાહાત્રણસે ગાથાનું સ્તવન દોઢસો ગાથાનું સ્તવન,
 અને સુગુરુ, કુગુરુની સજ્જન્ય વગેરેમાં ઉત્તમ યોગ
 આપ્યો છે. શ્રીમદ્ મુનિવર હોવાથી સાધુ ધર્મની કિ-
 યાઓને સારી પેઠે કરતા હતા. ગામોગામ વિહાર

કરીને ઉપદેશ દેતા હતા. બે સંઘ્યા વખતે પડ્ આ-
 વશ્યકની ક્રિયા કરતા હતા. ગરીબ અને ધનવંતને
 સમાન ગણતા હતા. સનાતન જૈન સિદ્ધાંતોના અનુ-
 સારે ઉપદેશ દેધને જૈનોને વર્તમાન કાળમાં કરવા
 યોગ્ય કાર્યો જણાવતા હતા. પ્રતિક્રમણના ઉચ્ચ આ-
 શયોને પદ્ધતિ લાપામાં રચીને જૈનોના ઉપર મહાર
 ઉપકાર કર્યો છે. પડ્ આવશ્યકોના હેતુઓ ખડુ ઉત્તમ
 છે. આવશ્યક ક્રિયાઓનાં સૂત્રોનું રહસ્ય બે બરાબર
 દલીલો પૂર્વક સમજાવવામાં આવે તો પ્રત્યેક જૈનોને
 તેનો ઉત્તમ લાભ મળી શકે. જૈનશાસ્ત્રોમાં ઉત્તમ
 આચારોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. પ્રથમના વખ-
 તમાં જૈનો નીતિ આદિના આચારને ધારણ કરતા
 હતા. શ્રીમદે ઉત્તમ આચારોને દર્શાવવામાં કમર ક-
 રીને મહેનત કરી છે. આચારઃ સ્વલુ પ્રથમો ધર્મઃ
 આચાર તે પ્રથમ ધર્મ છે. સદાચાર વિના મનુષ્ય
 શોભી શકતો નથી. સદાચારને કેટલાક વિદ્વાનો નીતિ
 ધર્મ કહે છે અને તેનો જૈન દર્શનમાં માર્ગોનુસારી

ગુણો અને વ્રતોમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. દયા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, મમત્વ ત્યાગ, વિનય, વિવેક, પરોપકાર, દાન, સ્વાર્થ ત્યાગ, શાંતતા સમતા, ગુણ-સુરાગ દ્રષ્ટિ, સત્યમાર્ગ કથન, શુદ્ધ પ્રેમ, નમ્રતા, સેવા, અને સંપ વગેરે સદ્ગુણો વિનાની ધર્મક્રિયાઓ અને ધર્મવેષ શોભી શકતો નથી. સદ્ગુણો વિનાની ક્રિયાઓ શોભી શકતી નથી. તેમજ ઉપર્યુક્ત સદ્ગુણો વિના ન્યાય, વ્યાકરણ અને ભાષાનું પાંડિત્ય તથા ધન અને સત્તાનો અધિકાર પણ શોભી શકતો નથી. સદાચાર અને ઉત્તમ જ્ઞાનથી મનુષ્યો શોભી શકે છે-સાધુઓ વા ગૃહસ્થો ઉત્તમ જ્ઞાન અને દયા, સત્ય આદિ ઉત્તમ આચારો વિના પોતાના અધિકારને શોભાવી શકતા નથી. ઇત્યાદિ આચારોને તે સૈકામાં જણાવનાર મહા પુરુષ શ્રીમદ્ યશોવિજયજીનો જોટલો ઉપકાર માનવામાં આવે તેટલો ન્યૂન છે.

શ્રીમદે વૈરાગ્યનો ઉપદેશ ઉત્તમ પદ્ધતિથી આપ્યો છે. જંબુસ્વામીના રાસમાં

શ્રીમદ્દેવો અનુપમ   તેમણે પોતાના હૃદયમાં રહેલા
 વૈરાગ્યોપદેશ.   વૈરાગ્યના ઉભરાઓ શબ્દોદ્ધાર
    જહાર ઠાઠયા છે. જંબુસ્વામી પો-
 તાની શ્રીજ્ઞાને સંસારની અસારતા નીચે પ્રમાણે સ-
 મજાવે છે તે અધ્યાત્મશોષિન સાક્ષરોને જાહેર મનન
 કરવા યોગ્ય છે:—

જંબુ ઠહે સુખ વિષયનું, અદ્ય અપાય અનન્ત;
 રથું તેણે શમસુખ ભલું, આતમરામ રમંત.   ૧
 સર્વ વિષય કપાય જનિત, તે સુખ લહે સરાગ;
 તેહથી કેટિ અનન્ત ગુણ, મુનિ લહે ગતરાગ. ૨
 અરસવગ્રા પણ વિષય સુખ, અતિ થોડું દુઃખ કોઈ;
 ઇહાં મધુર્ણિદુ રસ કથા, આંજળ આરસ છોઈ. ૩
 દુઃખ ઘણો ભવકૃપમાં, સુખ મધુર્ણિદુ સમાન;
 ઉદરશે આવી મળ્યો, સદ્ગુરુ ધરી વિમાન.   ૪
 કૃપ ધરી નવિ નીકળે, ગુરુ ધરે જ્ઞાન વિમાન;
 તે અભાગ્ય ગ્રેખરતણું, લાણો જૂઠું ગુમાન.   ૫
 વામાવયળ વિલાસથી, ચુક્યા ચતુર અનેક;

જસચિત્ત આગમ વાસિયો, તેહની ન ટળી ટેક. ૬
મૃગતૃષ્ણા જલ સમવડે, વનિતા વયણુ વિલાસ;
પહેલાં લાલચ લાયકે, પછે કરે નિરાશ. ૭

વહે પુરને માછલી, દીસે તેહ અનેક;
સામે પુરે વિષયને, ઉતરે તે સુવિવેક, ૮

આતમ રતિ આતમ તૃપ્ત, આતમ ગુણ સંતુષ્ટ;
જે હોય તે સુખીયા સદા, કીશું કરે અરિ દુષ્ટ. ૯
તનહી જળે મનહી જળે, વિષય તૃષા ન ખુઝાય;
જ્ઞાન અમૃતરસ સિંચતાં, તૃષા સઠલ મિટ જાય. ૧૦

શ્રી યશોવિજયકૃત જંબુસ્વામીનો રાસ.

અંતે વિયોગ સંયોગનેરે, ભોગ કુપિત અહિભોગ;
મરણુ જન્મ આગે સહીરે, પરિણામે એ દુઃખ યોગરે.
ખળે ઈન્દ્રિય તાપે લોગરે, સંસારે પણ દુઃખ શોગરે;
સ્કંધ તરભાર ઉપલોગરે, પડે આરતે સઘળા લોકરે.—
ખળે ૦

ખહું અનીરવિષ વિષયમાં, એક ખાયો દુઃખહાર;
એકદ પાયોહિ દુઃખ દીએ, પંડિત કરો વિચાર. ”

ખડુ અન્તર વિષ વિષયમાં, વરણ અધિક અધિકાર્ત;
 એક મરણ દીએ વિષ તે, વિષય મરણ ખડુ જાત.”
 ચક્રવર્તિ લોજનતણી, ઇચ્છા કર્યે શું હોય;
 ઘર સંપત્તિ સરખે સુખે, વર્ત્યે દુઃખ ન હોય. ”
 કોડીએ કિમ કોડીની, મણીની પહાણે કેમ;
 ઇચ્છા પુગે લવસુખે, શિવની મુજ નવિ નેમ. . ”
 સોજાનું જેમ જાઠપાણું, વધ્યનું મંડન જેમ;
 લવ ઉન્માદ વિષય વિષમ, લાસે મુજ મન તેમ ”

ઇત્યાદિ ગુર્જર લાપામાં વૈરાગ્યનો તેમણે સાચો
 ઉપદેશ કીધો છે. સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં તો તેમણે વૈરા-
 ગ્યનું ઉત્તમ વર્ણન કર્યું છે. અત્ર ગુર્જર લાપાના
 સાહિત્યદ્વારા તેમણે વૈરાગ્યનો જે ઉપદેશ આપ્યો છે,
 તેની પર્યાલોચના કરવામાં આવી છે. સંસારના બંધા-
 ર્થોમાં જેઓ અત્યંત મમાવ ધારણ કરીને મોજમ-
 આમાં પડી રહે છે, તેઓ મન, વાણી, કાયા અને
 ધનનો લોગ આપીને પોતાની તથા જગતની ઉન્નતિ
 કરવાને શક્તિમાન થતા નથી. જે રાજાઓ તથા સા-

માન્ય મનુષ્યો બાહ્ય પદાર્થોમાં અહં મમત્વ ધારીને
 સંસારમાં વિષયલોગ લોગવવામાં અમૂલ્ય જીવનનો
 વ્યય કરે છે તેઓ જગતના દુઃખમાં લેવાને પ્રાયઃ પોતાની
 વસ્તુઓનો ત્યાગ કરી શકતા નથી. વૈરાગ્યથી બાહ્ય પદાર્થોમાં
 અંધારો મૂકીને ઉઠવાથી મનુષ્ય ખરેખર પોતાને પ્રાપ્ત થએલી વસ્તુઓનો
 અન્ય મનુષ્યો વગેરેના લલા માટે વાપરે દુનિયાના મનુષ્યોનું
 લલું કરવા વૈરાગ્યથી જોણે ઉપરનું મમત્વ ઉતાર્યું છે એવા લોકો,
 દાનવીરો, શૂરો, કાયાનો પણ ત્યાગ કરવાને માટે અચકાતા નથી.
 વૈરાગ્યથી વિષયેચ્છાઓ ઉપર કાબૂ મુકી શકાય અને અનીતિના
 માર્ગમાંથી ચિત્તને પાછું હટાવી શકાય છે. દુનિયામાં અલિપ્ત રહીને
 સ્વદ્ગુણોને અઢા કરવા વૈરાગ્યની ઘણી જરૂર છે. વૈરાગ્ય વિના સાધુઓ પ્રત્યેક
 પાપવાને માટે શક્તિમાન થતા નથી. વિષયો શક્તિનો ત્યાગ
 કરનારા ખરેખર વૈરાગી મનુષ્યો શકાય છે. શ્રીમદ્ને ઉત્તમ જ્ઞાન અભિન વૈરાગ્ય

દશા પ્રાપ્ત થઈ હતી એમ તેમના રચેલા ગ્રંથોથી
અનુમાન કરી શકાય છે.

ઉપાધ્યાયજીએ સમાધિતંત્ર નામનો દિગ્ગમ્બરી
ગ્રંથ હતો તેમાં અધ્યાત્મજ્ઞાનનું
શ્રીમદ્દેવી વિશાળ દષ્ટિ સરસ વિવેચન કર્યું હતું. ઉપા-
અને શુભાનુરાગ ધ્યાયજીએ તે ગ્રંથનું હિન્દુસ્થાની
ભાષામાં હોધક છંદમાં ભાષાન્તર
કર્યું. એ ગ્રંથનું ભાષાન્તર કરીને પોતાના અનુયાયીઓને
લાલ આપનાર અને તેનો ઢાખલો બેસાડનાર આ પ્રથમ
મુનિને સવ પ્રકારે માન ઘટે છે. જેન શ્વેતામ્બર આગ-
મોથી જે અવિરૂદ્ધ હોય અને તેમાં બંનેના વિચારોનું
સામ્ય હોય એવા ગ્રંથોનું ભાષાન્તર કરવામાં અવિ-
રોધ જણાયાથી શ્રીમદે વિશાળ દષ્ટિથી આ કાર્ય કર્યું છે.
દિગ્ગમ્બરાચાર્ય કૃત અષ્ટસહસ્રી નામના સંસ્કૃત ગ્રંથ
ઉપર પણ ઉપાધ્યાયજીએ વિવરણ કર્યું છે અને તે કાર્ય
કરીને વિશાળ દષ્ટિનું અનુકરણ, અન્યોને કરવાનો

માર્ગ ખુલ્લો કરી આપ્યો છે. અદ્યાપિપર્યન્ત દિગ્-
 મ્બરોના કોઈ વિદ્વાને શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયની જેઠે વિ-
 શાળ દૃષ્ટિ ધારીને શ્વેતામ્બરોના કોઈ અન્થ ઉપર
 વિવેચન કર્યું હોય એમ જોવામાં આવતું નથી. શ્વે-
 તામ્બર જૈન શાસ્ત્રનો પરિપૂર્ણ અભ્યાસ કરીને ગી-
 તાર્થ બનેલા સાધુઓ દેશકાળના અનુસારે જૈન શા-
 સ્ત્રના અવિરૂદ્ધ એવા અન્યોનું વિવેચન કરીને પોતાની
 વિદ્વતાનો ખ્યાલ અન્યને દેખાડી આપે છે. યોગ
 પાતંજલ સૂત્રના ચોથા પાદ ઉપર શ્રીમદ્ યશોવિજ-
 યજ્ઞએ સંસ્કૃતમાં ટીકા કરીને વિશાળ દૃષ્ટિનો ખરે-
 ખરો ખ્યાલ આપ્યો છે. શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરિએ
 ખૌદ્દોના એક ન્યાયઅન્થ ઉપર ટીકા કરીને ખૌદ્દો
 ઉપર વિશાળ દૃષ્ટિનો દાખલો બેસાડ્યો હતો. વેદા-
 ન્તીઓના રચેલ વ્યાકરણન્યાય અને કાવ્યોના અન્યો-
 પર કેટલાક જૈન સાધુઓએ સંસ્કૃત ટીકાઓ રચીને
 સાહિત્યને પુષ્ટિ આપી છે. દિગ્મ્બરના અન્થ ઉપર
 ટીકા કરનાર ઉપાધ્યાયજી પ્રાયઃ જેહલા નંમરે છે.

છે. શ્રીમદ્ યશોવિજયજીનો પૂર્વના વિદ્વાનો ઉપર
 અને સમકાલીન વિદ્વાનો ઉપર ઉત્તમ ગુણાનુરાગ
 હતો. શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરિ ઉપર તેમનો અત્યંત રાગ
 હતો, તે તેમના અન્થોથી સિદ્ધ થાય છે. શ્રીમાન્
 માનવિજય ઉપાધ્યાયે બનાવેલો ધર્મસંગ્રહ નામનો
 અન્થ તેમણે શોધ્યો હતો. શ્રી વિનયવિજયજીએ
 શ્રીપાલરાસ અધુરો મૂકીને સ્વર્ગગમન કર્યું તે રાસ
 પણ તેમણે પૂરો કર્યો. શ્રીમદ્ આનન્દધનની અષ્ટ
 પદી બનાવીને તેમના ગુણ ગાયા. શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરિના
 અન્થોપર ટીકા કરી, ઇત્યાદિનું અવલોકન કરતાં તેઓ
 ગુણાનુરાગદષ્ટિધારક હતા એમ સિદ્ધ થાય છે. અ-
 ધ્યાત્મસારમાં બગવદ્ગીતાના કેટલાક શ્લોકોને દા-
 બક કરીને તેમણે ગુણાનુરાગની દષ્ટિને સિદ્ધ કરી
 આપી છે. તેઓએ યુવાવસ્થામાં વાહવિવાહના અન્થો
 રચ્યા છે. તે સંગંધી જાણવાનું કે તે વખતમાં
 તે જૈનોમાં એક અદ્વિતીય વિદ્વાન હતા. જૈન
 ધર્મના રક્ષણ માટે તેમના માથે આવી પડેલી

ફરજને તેમના વિના ઠોઠ અદા કરી શકે તેવું ન હોવાથી તેમણે પોતાની ફરજ અદા કરી છે. પરંતુ પ્રચાર કરવાને માટે તેમની નસોનસમાં લોચી ઉછળતું હતું; તે વખતમાં એવા મહાન પુરુષ જે ન હોત તો જેનોને ઘણું મહત્ત્વ કરવું પડત. અઢારમાં સંક્રામાં જેનોના સુભાગ્યે શ્રીમદ્દનો જન્મ થયો હતો. હાલ જે મુનિવરો સારી રીતે આચાર પાળે છે. તેમાં શ્રીમદ્દના રચેલા ગ્રંથો પણ ઉપકારક છે એમ દેખા વિના ચાલતું નથી. જે તેમણે સત્યવિજયપન્થાસને મદદ ન કરી હોત તો પાછળથી કેટલાક સંક્રા સુધી ઉત્તમ આચારશીલ સાધુઓ પાછી શકત નહિ.

દુનિયામાં વક્તા અગર લેખક, વિદ્વાનને તે વખતના જમાનામાં ઘણું દુઃખ

શ્રીમદ્દની સહનશીલ- સહન કરવું પડે છે. વિદ્વાનની તા, અને શુરદ્વજવાસ દૃષ્ટિ ખરેખર ભવિષ્યના સમયને વાસ તથા આચાર્યની અનુમાનથી અવલોકી શકે છે. આજ્ઞામાં વર્તવું. શ્રીમદે પણ ભવિષ્યનો સમય

અવલોકયો હતો. યતિયોનોજે શિથિ-
લાચાર વૃદ્ધિ પામશે અને મમત્વપ્રતિબંધમાં યતિઓ
સપડાશે તો શ્વેતાંભર મૂર્તિપૂજક વર્ગને ઘણી હાનિ
પહોંચશે એવો મનમાં વિચાર કરીને શિથિલાચારનું
ખંડન કરવા માંડ્યું અને શિથિલયતિઓનું ખંડન કર્યું
તેથી ઘણા યતિઓની લાગણી દુઃખાઈ. તે યતિઓએ
આચાર્યને કહ્યું શિથિલાચારી યતિઓએ હલકા પાડવા
વિરુદ્ધતા દર્શાવી આચાર્યનું ચિત્ત પણ ફેરવ્યું તોપણ
તેઓ તરફથી ઘણી ઉપાધિયો સહન કરીને તથા
ઉપદેશ દેધને સંવેગી સાધુઓ આગળ વધે અને તે-
ઓની વૃદ્ધિ થાય એવો માર્ગ, ઉપદેશદ્વારા તથા અન્યો
દ્વારા માર્ગ કરી આપ્યો. સંવેગી સાધુની શાખા તેમના
વખતમાં ઉત્પન્ન થઈ હતી, શ્રીમદ્ યશોવિજયજી
પોતે વિદ્વાન છતાં શ્રી વિજયપ્રભસૂરિની આજ્ઞા પ્રમાણે
વર્તતા હતા અને ગુરુકુળવાસમાં રહીને સાધુઓએ
શાઓનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ તથા ચારિત્ર પાળવું
જોઈએ એમ તેમણે ગુર્જર ભાષાના અન્યોમાં જણા-

યું છે. પેહેલાં તેઓ વિજયસિંહ સૂરિની આજ્ઞામાં
 હતા. તેઓ સ્વર્ગસ્થ થયા બાદ શ્રીવિજયપ્રભ સૂરિની
 આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તતા હતા. શ્રી વિજયપ્રભસૂરિના
 સુવરાજનું નામ પોતાના ગ્રંથમાં દાખલ કરવા તેમની
 માન્યતા પણ સ્વીકારી છે. તે તે વખતના આચાર્યની
 પરંપરા સદાકાલ ચાલે અને ચતિઓ સુધરે એવો
 તેમના મનમાં શુદ્ધ ભાવ હતો. શ્વેત વસ્ત્રદ્વારા સા-
 ધુઓની પરંપરા વર્તે એવી તેમની ભાવના હતી,
 પણ તે વખતના કેટલાક ચતિઓએ તેમની વાણીને
 હિસાબમાં ગણી નહિ તેથી હાલ પરંપરાએ ચતિ-
 ઓની પડતી દશા દેખીને કયા જૈનના મનમાં ખેદ
 ઉત્પન્ન થયા વિના ન રહે ! સંવેગી સાધુઓ પ્રતિદિન
 ઉત્તમ આચારશીલ થવાથી ચતિઓ તરફ શ્રાવણની
 બેદરકારી વધવા માંડી. સામ્પ્રત કાળના સાધુઓએ
 પણ આ દાખલાનો સારાંશ ગ્રહણ કરવો જોઈએ.

શ્રીમદે દયા આચાર્યના વખતમાં કહી સાલમાં દયા અન્યો રહેયા.

વિક્રમ ગ્રંથત્વ.

ગામ.

કયા આચાર્યના સમયમાં.

શ્રીપાત રાગનો રાસ. ૧૭૩૮

વિજયપ્રલસારિ.

અમદાવાદપાસે વિજય પ્રલસારિ રાજ્યમાં
દુન્દલપરામાં. અને વિજયરત્ન સુવરા-
જના સમય.

સમક્ષિ સડસડ જોસની સન્મય....
અગીઆર વાંગની સન્મય. ૧૭૪૮ સુરતગંદર.

વિજયપ્રલસારિ.

વિજયપ્રલસારિરાજ્યમાં

યજોદ્યા આવિકા અને મંગલસા-
ના પુત્ર રૂપચંદ લાઇ અને
માણિકશાને અગીઆર વાંગ
સંભળાવ્યાં.

પ્રતિક્રમાણ ગર્ભહૃદ સન્મય. ૧૭૪૮ સુરત ગંદર
માન એકાદશીના દોહસો ૧૭૩૨ ખંભાત.

વિજયપ્રલસારિ રાજ્યમાં
વિજયપ્રલસારિ રાજ્યમાં

કલ્યાણીકર્તુ ગણાણી.

માડા ત્રણેસા ગાથાનું સ્તવન. ...

જંબુસ્વામીનો રાસ. ૧૭૩૮ ખંભાત.

સમુદ્ર વહાણ સંવાદ. ...

નિશ્ચય વ્યવહારનું સ્તવન. ૧૭૩૪

વિજયસિંહ સરિરાજ્યમાં
વિજયપ્રલસારિ રાજ્યમાં
વિજયપ્રલસારિ રાજ્યમાં
વિજયપ્રલસારિ રાજ્યમાં.

શુદ્ધ શુર્જર લાષાના ગ્રન્થો શ્રીમદે ચોતાન
 પાછળની જાંઘીમાં બનાવ્યા હોય એમ લાગે છે
 શ્રીમદ યશોવિજયજીએ રચેલ શ્રીપાલરાસ અને
 જંબુસ્વામીના રાસમાં શ્રી વિજયદેવસૂરિ પદ્ધતિ
 તરીકે શ્રી વિજયપ્રભસૂરિને લખ્યા છે. શ્રી વિજય-
 દેવસૂરિની પાટપર શ્રી વિજયસિંહસૂરિ થયા છે
 અને તેમની એટલે વિજયદેવસૂરિની પાટપર શ્રી
 વિજયપ્રભસૂરિ થયા છે. બંને રાતમાં વિજયદેવ
 સૂરિની પાટપર વિજયપ્રભસૂરિ લખ્યા છે. સંવત્ ૧૭-
 ૩૮માં રાન્દેરમાં શ્રી વિનયવિજયજીએ સ્વર્ગ ગમન
 કર્યું છે. ૧૭૩૮ની સાલથી વિજયદેવ સૂરિની પાટપર
 શ્રી વિજયસિંહ સૂરિનું નામ ન લખવામાં આવ્યું
 તેનું કારણ બરાબર સમજાતું નથી. સુરત સગરામ-
 બરાના દેરાસર પાસની એક દેહેરીના લેખમાં પણ
 શ્રી વિજયસિંહસૂરિનું નામ દેખવામાં આવતું નથી.
 તત્ સંબંધી નિર્ણય કરવાને માટે પૂરતાં સાધનો વડે
 લલિતમાં કંઈ નિર્ણય પર આવી શકાય.

શ્રીમદ્દેવો ઉપયોગ એટલો બધો તીવ્ર હતો કે

આગમોના અનુસારે ગ્રન્થો લખતાં

શ્રીમદ્દેવો ઉપયોગની કોઈ ઠેકાણે ચૂક્યા નહોતા. તેમણે

વીરતા અને તેમની સ્તવનમાં ઠાણાની સાક્ષી અ.પી

જેનોમાં પ્રમાણિકતા છે તેનો અર્થ ઢેટલાક ઠાણાંગ-

તથા પૂજ્યતા. સૂત્ર કરીને તેમાં તે સાક્ષી નથી

એમ દર્શીને ઉપાધ્યાયજી એક

ઠેકાણે ચૂકી ગયા એમ કહે છે તો તેમને કહેવાનું

કે ઠાણા નામનું પ્રકરણ છે અને તે લોખંડીના જેન

લંડારની ટીપમાં જે પ્રત્યક્ષ વાંચ્યું છે. શ્રીમદ્દેવો-

વિજયજી વિદાર કરીને લોખંડી ગયા હતા અને ત્યાં

ઠાણા પ્રકરણ જોઈને તેમણે તેની સાક્ષી આપી છે;

માટે શ્રીમદ્દેવો અખંડ ઉપયોગની પ્રશસ્ત્રામાં જરા માત્ર

પણ ન્યૂનતા આવતી નથી. શ્રીમદ્દેવો ગ્રન્થોની પ્રમાણિ-

કતા જોઈ. અવાજે જેનદ્વેતાંગર મૂર્તિપૂજક જેન દેમ

સ્વીકારે છે. અરતરગન્ધના દ્રવ્યાનુયોગના ઉત્તરજ્ઞાની

શ્રીમદ્દેવચન્દ્રોપાધ્યાયે તેમના રચેલા જ્ઞાનત્રાર ગ્રન્થ

ઉપર ટીકા કરીને તેમની પ્રમાણિકતા અને તેમની પૂજ્ય-
 તા સ્વીકારી છે. અઢારમા સૈકામાં શ્રીજ્ઞાનવિમલ-
 સૂરિએ તેમના અન્યોપર લાપાના ટળા પૂરીને તેમના
 અન્યોની પ્રમાણિકતા તથા પૂજ્યતા સ્વીકારી છે. ચો-
 ગણીસમા સૈકામાં થયેલા પિસ્તાલીશ હજાર ગુજરાતી
 કાવ્ય ગાથાઓના રચનાર શ્રીમાન પં ૦ પદ્મવિજયજીએ
 તેમના ખનાવેલા સાકાત્રણસો ગાથાના સ્તવન ઉપર
 ટળા પૂરીને તેમની પ્રમાણિકતા તથા પૂજ્યતા સ્વી-
 કારી છે, વીસમા સૈકામાં પન્થાસ. ગંભીરવિજયજીએ
 તેમના ખનાવેલા અધ્યાત્મસાર અને જ્ઞાનસાર ઉપર
 ટીકા રચીને તેમની પૂજ્યતામાં વૃદ્ધિ કરી છે. લેખકે
 પણ તેમના સમાધિશતક અને પરમાત્મજયોતિ ઉપર
 વિવેચન કરીને તેમની સેવા, ભક્તિ અને પૂજ્યતા
 સ્વીકારીને યશોગાન કર્યું છે. તેમની પાછળ થનાર
 વિદ્વાન આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પન્થાસો અને સાધુઓ
 વગેરે જેનોએ તેમની એકી અવાજે પ્રશંસા કરી છે.
 તેમનું નામ અમર રાખવાને માટે મહેસાણા અને

કાશી પ્રાચીતાણા વગેરેની સંસ્કૃત પાઠશાળાઓ સાથે
 “યશોવિજય સંસ્કૃતપાઠશાળા” વગેરે શબ્દ સ્થાપન કરી,
 તેમના નામદેહને શોભાવ્યો છે. શ્રીમદ્ હતા તે વખતે,
 તેમના વિરોધિયો, પ્રતિસ્પર્ધીઓ અને ગુણાનુરાગીઓ
 એમ ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યો હતા. વિરોધિયો તો તેમને
 હલકા પાઠવાને પ્રયત્ન કરતા હતા. પ્રતિસ્પર્ધીઓ
 તેમના ગુણોને ઈર્ષ્યાથી કથો શકતા નહોતા અને જે
 ગુણાનુરાગી હતા તેઓ તેમના જીવન સમયમાં ગુણો
 દેખતા હતા. સુધારકો, ઉપદેશકો અને મહાત્માઓની
 જાળતમાં આ પ્રમાણે પ્રાયઃ જન્યા કરે છે. વીશમા
 સેકાના મહાવિદ્વાન ન્યાયાંસોનિધિ શ્રીમદ્ આત્મારા-
 મજી ઉર્ફે વિજ્ઞાનંદસૂરીશ્વરની જાળતમાં પણ તેમ
 જોવામાં આવે છે. ઉપાધ્યાયની પાછળ તેમની પૂજ્ય-
 તામાં, કીર્તિમાં અને પ્રમાણિતતામાં વધારો થતો
 દેખવામાં આવે છે. દુનિયા પરચાસ વર્ષ પાછળ છે
 અને જ્ઞાનીઓ પરચાસ વર્ષ આગળ છે. આવી કહેવ-
 તમાં પણ અમુક અંગે અમુકની જાળતમાં સત્યતા

અવલોકવામાં આવે છે. અઢારમા સૈકામાં ઉપદેશ
ક્ષેત્રમાં ચોક્કાની પેઠે ધુમીને આત્મભોગ આપીને
ઉપદેશ દેનાર અને ભવિષ્યની પ્રજાને માટે અનેક
અન્યોરૂપ જ્ઞાનલક્ષ્મીને મૂકી જનાર શ્રીમદ્ધ્યશોવિજ્ઞ-
યજીનું નામ જૈનોના હૃદયમાં ઠોતરાઈ રહ્યું છે.

પ્રતિક્રમણગર્ભહેતુની સજ્જાયો, અગીઆર અંગ-

ની સજ્જાયો તરીકે તેમણે ગુજ-

શ્રીમદે ગુજરાતી ભાષા- રાતી ભાષામાં છેલ્લી રચના કરી
માં રચેલો છેલ્લો અન્ય હતી. સંસ્કૃતભાષામાં જ્ઞાનસાર
અને સંસ્કૃતમાં રચેલો નામનો છેલ્લો અન્ય તેમણે
છેલ્લો અન્ય.

સિદ્ધપુરમાં બનાવ્યો છે. કેટલાક

અનુમાનોથી સિદ્ધપુરનું ચોમાસું

વિ.સંવત્ ૧૭૪૩વા સંવત્ ૧૭૪૪નું લગભગ કહી શકાય.
જો તેમણે લાગટ સુરતના સંઘને અગીઆર અંગ સંભ-
ળાવ્યાં હોય તો લગભગ ચાર વર્ષ સુધી સુરતમાંનાં
લાગટ ચોમાસાં કર્યાં કહી શકાય, તે અપેક્ષાએ લગભગ
સંવત્ ૧૭૪૦ની સાલનું ચોમાસું પ્રાયઃ સિદ્ધપુર બની

શકે, અને તેમણે લાગલાગટ અગીઆર અંગ સુરતના સંઘને ન સંભળાવ્યાં હોય તો વિ.સંવત્ ૧૭૪૩ની સાલનું ચોમાસું પ્રાયઃ સિદ્ધપુરમાં ઠટી શકાય. સત્ય વાત તો જ્ઞાની જાણે. ભાવનગરના શાહુ. દીપચંદ હગનલાલે જ્ઞાનસાર લાખા નામનો ઉપોદ્ઘાત બનાવ્યો છે તેમાં લખે છે કે “ જ્ઞાનસાર ” અન્થ સંવત્ ૧૭૩૮ અગાઉ લખ્યો હોય એવું અનુમાન થઈ શકે છે. કેમકે શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ રચિત શ્રીપાલનો રાસ કે જે પૂર્ણ કર્યા પહેલાં તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો તે રાસ થયો વિજયજી મહારાજે સંવત ૧૭૩૮માં પૂર્ણ કર્યો, તે અન્થમાં સર્વ સમૃદ્ધિ અષ્ટકનું નામ દષ્ટિગોચર થાય છે.

“ અષ્ટક સઠલ સમૃદ્ધિની શ્રદ્ધિ ઘટમાંહે દાખીરે ”

(ખંડ ૪ હાલ ૧૨ ગાથા ૧૨-સુકિતવિજયલેખિત.
ટખાવાળી-પ્રત)

મહુમ શાવક દીપચંદલાઈનું આ અનુમાન બ-
જાબર બંધ બેસતું જણાતું નથી. છાપેલા શ્રીપાલ

રાસમાં આપક સકલ સમૃદ્ધિને ઠેકાણે આપ સકલ
સમૃદ્ધિની એ પદ કહ્યું છે; અને આપ સકલ સમૃ-
દ્ધિની એ પદ બરાબર બંધ બેસતું જણાય છે. શ્રીપાદ
રાસના ટપામાં અણિમા, લઘિમા આદિ અષ્ટસિદ્ધિઓ
આત્મામાં પ્રગટે છે તેમ જણાવ્યું છે અને જ્ઞાનસારમાં
જણાવેલું સર્વ સમૃદ્ધિ આપક વાંચતાં માલુમ પડે છે
કે તેમાં આઠ જુદી સમૃદ્ધિઓ છે, અને તેનો શ્રીપાદ
રાસની સાથે કશો સંબંધ જણાતો નથી તેથી સર્વ
સમૃદ્ધિ અષ્ટકની સાથે રાસમાં કહેલી બીનાનો સંબંધ
ન બેસવાથી સંવત ૧૭૩૮ પહેલાં જ્ઞાનસાર બતાવ્યો
હતો એમ કહેવામાં કોઈ આધાર જણાતો નથી. શ્રીમદ્
ઉપાધ્યાયજીની છેલ્લી ઉમરમાં જ્ઞાનસારઅન્યના ઉદ્દગારો
અતિશાન્તાવસ્થામાં નીકળેલા હોવા જોઈએ અને તે
ને સંસ્કૃતનો છેલ્લો અન્ય માનીને તેનો સાંવપૂર્વક
સ્વાધ્યાય કરવો જોઈએ.

શ્રીમદ્દનો બિહાર શુશ્રુત, માંજવા, કાશી તરફનો
દેશ, મારવાડ, મેવાડ, કાઠિયાવાડ,

શ્રીમદ્દેવો વિદ્યાર. ચોમા- ચરોતર, ભરૂચ તરફનો નર્મદાન-
 રાં અને તે કાળે જ. પ્રદેશ, સુરત તરફનો પ્રદેશ,
 નેતી સંખ્યા. ઇત્યાદિ સ્થળે થએલે જણાય છે,
 સુવાવસ્થામાં કાશીમાં રહી વિદ્યા-
 બ્યાસ કયો. કાશીથી નીકળતાં કનપૂર, આગ્રા, જેસ-
 લમેર, જોધપુર, વગેરે તરફ થઈને વા માળવામાં
 થઈને ગુજરાત તરફ આવ્યા હોય એમ લાગે છે.
 ગુજરાત, કાઠિયાવાડ અને મારવાડનાં તીર્થોની યાત્રા-
 ઝો તેમણે કરેલી છે.

“ વિમલાચલ નિત્ય વંદીએ ” એ સ્તાવન તેમણે
 સિદ્ધાચલની ભક્તિથી બનાવ્યું હતું. “ અગ મોહ
 ઝોંઝી આય બની, શ્રી સંજેશ્વર પાસ જિનેશ્વર ”
 એ પદ તેમણે સંજેશ્વરપાર્શ્વનાથના દર્શન કરતી
 વખતે બનાવ્યું હતું તેથી તેઓ ચુંઆલ દેયમાં ત્રિચર્પા
 હોય એમ સિદ્ધ થાય છે. રાધનપુર પહોં તેઓ પાસે
 હોવાથી ગયા હતા. પાટણ, અમદાવાદ, ખંભાત અને
 સુરતમાં તેમનાં ચોમાસાં થયાં હતાં. ઉદ્યાં વયોમાં

તેઓએ સુરતમાં ઘણું ચોમાસાં કર્યાં હતાં. સુરતમાં તે વખતે નવ લાખ મનુષ્યોની વસ્તી ગણાતી હતી. ભરૂચ પાસે નીકારા ગામ છે ત્યાં તેઓ શેષકાલમાં ઘણા વખત સુધી રહેતા હતા. અધાપિ પર્યંત ત્યાં તેમનો ભંડાર છે. પણ પુસ્તકો વિખરાઈ ગયાં છે. સુરતમાં તેમણે સુરજમંડનપાશ્વનાથનાં દર્શન કરીને તેમનું સ્તવન બનાવ્યું છે. હાલમાં સુરજમંડનપાશ્વનાથના દેરાસર પાસે દેવસુરગચ્છનો ઉપાશ્રય છે ત્યાં તેમણે ચોમાસાં કર્યાં હતાં. રાન્દેરમાં તેઓ જ્યાં ઉતરતા હતા તે ઉપાશ્રય જૂનો હાલ પણ છે. અમદાવાદથી સુરત પર્યંત છેલ્લા વર્ષોમાં તેમનો વિશેષ વિહાર થતો હતો.

શ્રીમદ્દેવના સમયમાં જૈનોની સંખ્યા આશરે ૪૦ થી ૫૦ લાખ સુધીની હતી અને સાધુ સંખ્યા ૮૦૦૦ થી ૧૦૦૦૦ સુધીની હતી અને સાધ્વીઓની સંખ્યા ૧૫૦૦૦ ની આશરે હતી.

કેટલાક જૈનોમાં એવી કિવદંતી ચાલે છે કે શ્રીમદ્દેવશો વિજયજી કાળ કરીને દેવ થયા છે. તેમની

દેહરી પાસે જઈને તેમનાં પદો
 શ્રીમદ્ભુવં દેવપણે ઉત્પન્ન ગાનાર કેટલાક લોકોને તેમણે
 યજ્ઞ અને તે સંબંધી યતિ-વેશમાં દર્શન આપીને સં-
 ચમત્કાર. તુષ્ટ કર્યા છે. ઘણા લોકોને તેઓ
 દર્શન આપે છે. સત્ય તો જ્ઞાની જાણે.

પણ આવા મહા ધર્મધુરંધર સુનિવરનો આત્મા ઉત્તમ
 દેવ અવતારને પામ્યો હોય એમ લેખકનો આત્મા ધારે છે.

શુદ્ધરસાક્ષિત્યપોષક ધર્મસાક્ષિત્યદ્વારા યુગપ્રધાન
 શ્રુત કેવલી શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયના જીવ-
 નચરિત્રની રેખા કિંચિત્ દોરવામાં
 ઉપસંહાર. આવી છે, તેમાંથી સંજ્ઞાનો હંસ
 દૃષ્ટિવત્ આરભાગને શ્રદ્ધા કરો,

એમ પ્રાર્થુ છું. શ્રીમદ્ના જીવનચરિત્રમાંથી શ્રદ્ધા,
 ભક્તિ, જ્ઞાન, ચરિત્ર, વૈરાગ્ય, ધ્યાન, પરમાર્થ, ત્યાગ
 ઉપદેશ, જ્ઞાન, લઘુતા, ધૈર્ય, શુણાનુરાગ, સત્યકથન
 પરિસહ, સહનયતિ, વ્યવહાર અને નિશ્ચયનયન
 અનેદાનંતપણે પ્રતિપાદન, લેખક શક્તિ, શુદ્ધ વાસ

માન્યતા, ધર્મસેવા, આત્માનું ધ્યાન, અધ્યાત્મવિદ્યાસ, ધર્મસંરક્ષકશક્તિ, વિશાળદૃષ્ટિ, વગેરે ઘણા ગુણો દેવાના મળે છે. જે માનવ બાંધવો તેમના ગ્રંથોનું પરિપૂર્ણ અધ્યયન કરે છે. તેઓને તેમના હૃદયનો અનુભવ દેવામાં અનુમાનોથી સામગ્રી સંપ્રાપ્ત થાય છે, ને તેથી તેઓ શ્રીમદ્ના ગુણોનું ગાન કરે છે. તથાસ્તુ-
ૐ શાન્તિઃ ૩

મુકામ. પાદરા વિ. સંવત્ ૧૯૬૮ કાલ્ચુન વદિ ૧૨

લેખક-મુનિ બુદ્ધિસાગર.

॥ શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી કૃત ॥

અથ યતિ ધર્મ બનિસી લિખ્યતે

ભાવયતિ તેહને કહો, જહાં દશવિધ યતિધર્મ;
કપટ કિનિયામાં માહકતા, મહીયાં (માં?) જાંધે કર્મ. ॥૧॥

લૌકિક લોકોત્તર ખીમા, દુનિધ કહી ભગવંત;
તેહમાં લોકોત્તર ખીમા, પ્રથમ ધર્મ છે તંત. ॥૨॥

વચન ધર્મ નામે કહો, તેહના પણુ બહુ ભેદ;
આગમ વચણે જે ખીમા, તેહ પ્રથમ અપર વેદ (અપ-
જેદ?). ॥૩॥

ધર્મ ખીમા નિજ સહજથી, ચંદન ગંધ પ્રકાર;
નિરતિયાર તે બાણીએ, પ્રથમ સૂક્ષ્મ અતિયાર. ॥૪॥

ઉપકારે અપકારથી, -લૌકિક વસી વિવાગ;
બહુ અતિયાર ભરી ખીમા, નહિ રાંધમને લાગ. ॥૫॥

બાર દાસ બધ કરી, જે મુનિ ધર્મ લહાય;
વચન ધર્મ નામે ખીમા, જે બહુ તીહાં કહાય. ॥૬॥

મદવ અજગવ મુત્તી તવ, પંચ લેહ ઈમ જાણુ;
 તિહાં પિણુ ભાવ નિયંકને, ચરમ લેહ પ્રમાણુ. ॥૭૭॥
 ઈહ લોકાદિક કામના, વિણુ આણુસણુ મુખયોગ;
 શુદ્ધ નિર્જરા ફલ કહ્યો, તપ શિવ સુખ સંયોગ. ॥૮૦॥
 આશ્રવદ્વાર ને રૂંધીયે, ઇન્દ્રિય દંડ કષાય;
 સત્તર લેહ સંયમ કહ્યો, એહજ મોક્ષ ઉપાય. ॥૮૧॥
 સત્ય સૂત્ર અવિરૂદ્ધ જે, વચન વિવેક વિશુદ્ધ;
 આલોચણુ જલ શુદ્ધતા, શૈશ્ય ધર્મ અવિરૂદ્ધ. ॥૮૨॥
 અગ ઉપાય મનમેં ધરે, ધર્મોપગરણુ જેહ;
 વર્જિત ઉપધિ ન આહરે, ભાવ અકિંચન તેહ. ॥૮૩॥
 શીલવિષય મન વૃત્તિ જે, પ્રહ્મ તેહ સુપવિત્ત;
 હોય અનુત્તર દેવને, વિષય ત્યાગનો ચિત્ત. ॥૮૪॥
 એ દશવિધ યતિ ધર્મ જે, આરાધે નિત્ય મેવ;
 મૂલ ઉત્તર શુણુ યતનથી, તેહની કીજે સેવ. ॥૮૫॥
 અંતર જતના વિન કિસ્યો, ગાહ્ય કિરિયાનો લાગ;
 કેવલ કંચૂક પરિહરે, નિરવિષ હુએ ન નાગ. ॥૮૬॥

દોષ રહિત આહાર લીધે, મનમાં ગારવ રાખ; . . .
તે કેવલ આજીવિકા, સુયગડાંગની સાખ. ॥૧૫॥

નામ ધરાવે ચરણનું, વિગર ચરણ ગુણ ખાંણ;
પાપ શ્રમણ તે જાણિએ, ઉત્તરાધ્યયને પ્રમાણ. ॥૧૬॥

શુદ્ધ કિરિયા ન કરી શકે, તો તું શુદ્ધ ભાખ;
શુદ્ધ પ્રરુપક હુએ કરી, જિનશાસનથીતી રાખ. ॥૧૭॥

ઉત્સન્નો પિણુ કરમરજ, ટાલે પાલે બોધ;
ચરણ કરણ અનુમોદના, ગચ્છાચારે સોધ. ॥૧૮॥

હીણો પણ જ્ઞાને અધિક, સુંદર સુરચિ વિશાલ;
અલપાગમ મુનિ નહીં બલો, બોલે ઉપદેશ માલ. ॥૧૯॥

જ્ઞાનવંતને કેવલી, દ્રવ્યાદિક અહિનાણુ;
ગૃહસ્થકલ્પ ભાષ્યેવલી, સરખા ભાષ્યા જાણુ. ॥૨૦॥

જ્ઞાનાદિક ગુણ મત્સરી, કદ કદે તે દોષ;
અન્યાસેદ પણ તસ નહી, જૂલે લોલા લોષ. ॥૨૧॥

જ્યો જોહાર જવેહરી, જ્ઞાને જ્ઞાની તેમ;
હિણાધિક જાણે ચતુર, મૂરખ જાણે કેમ. ॥૨૨॥

આહર કીધે તેહને, ઉત્તમારગ થીર હોય;
 ણાહ્ય ક્રિયામત રાયજો, પંચાસક અવલોય. ॥૨૩॥
 જોહથી મારગ પામીયો, તેહના સામો થાય;
 પ્રત્યનીક તે પાપીયો, નિશ્ચે નરકે જાય. ॥૨૪॥
 સુંદર બુદ્ધિપણે કર્યો, સુંદર સર્વ ન થાય;
 જ્ઞાનાદિક વચને કરી, મારગ આલ્યો જાય. ॥૨૫॥
 જ્ઞાનાદિક વચને રહ્યા, સાધે જે શિવપંથ;
 આતમજ્ઞાને ઉજલો, તેહ ભાવ નિર્ગન્થ. ॥૨૬॥
 નિંદક નિશ્ચે નારકી, ણાહ્યરુચિ મતિ અધ;
 આતમજ્ઞાને જે રમે, તેહને તો નહિ પંથ. ॥૨૭॥
 આતમ સામે ધરમ જે, તિહાં જનનું શું કામ;
 જનમન રંગન ધરમનું, મૂલ ન એક બદામ. ॥૨૮॥
 જગમાં જન છે બહુ સુખી, રુચિ નહીં કે એક;
 નિજહિત હોયે તિમ કીજીએ, થડી પ્રતિજ્ઞા ટેક. ॥૨૯॥
 દૂર રહીજે વિષયથી, કીજે શ્રુત અભ્યાસ;
 સંગતિ કીજે સંતની હૂંઈએ તેહના દાસ. ॥૩૦॥

સમતાસે લય લાઇએ, ધરી અધ્યાતમ રંગ;
 નિંદા તણએ પરતણી, લગ્નએ સંયમચંગ. ॥૩૧॥
 વાચકે જસવિજયે ઠહી, ચે મુનિને હિત વાત;
 જોડે ભાવ જે મુનિ ધરે, તે પામે શિવ સાત. ॥૩૨॥

ઇતિ શ્રી યતિધર્મ ખત્રીશી સંપૂર્ણ.

